

The Project Gutenberg eBook of Soittajan tarina: Maaseutu-elegia, by Holger Drachmann

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Soittajan tarina: Maaseutu-elegia

Author: Holger Drachmann

Translator: Eino Palola

Release date: December 28, 2013 [EBook #44532]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SOITTAJAN TARINA: MAASEUTU-ELEGIA ***

Produced by Tapio Riikonen

SOITTAJAN TARINA

Maaseutu-elegia

Kirj.

HOLGER DRACHMANN

Suomentanut [Kirke og orgel] Eino Palola

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö Kirja.

Helsinki 1919,
Osakeyhtiö Weilin & Göös Aktiebolag.

ALKUSOITTO

TARINA.

Oli kirkko, mahtava muinoisin, sen ympäri korpi sankka, toki nyt on se vanha ja rappeutunut,
mut urkujen ääni on vankka.

Sen holvit on reikihin haljenneet,
sen kaaret on kallellansa,
tuon tuntee soittaja harmaapää,
kun koskee hän soitintansa.

Käsi mestarin päästää tohdi ei
11 sen myrsky-ääniä soimaan,
hänen tyytyä täytyy ja kansan myös
vain hillityn sävelen voimaan.

Taru kertoo: soittajan harrnaapään
tuon vangitsi naisen valta,
yöstä päivästä silmät sen paistoivat,
enin sävelten aaltojen alta.

Tuli iltamessuhun nainen tuo,
ne leimusi silmää kaksi,
sopet hämävät haavehin täytyivät,
kohos kattokin korkeammaksi.

Ne liekehti, leimusi silmää kaks,
kyti pohjalla murheen hiili,
punahuulilla neitseeseen hurmaus
ja morsiuksuukko piili.

Tuo hullausi soittaja harmaapää,
se aaltosi naispovi nuori
kuin hälle ois tarjonnut kaiken sen,
mitä verhosi vaatteen kuori.

Hän tunsi ne aallot, hän huomasi sen suun,
hänet valtasi vaikea loihtu,
säde illan ikkunat ruskosi kuin
veripuuntavan sydämen soihtu.

Sävel urkujen pauhaten, myrskyten soi,
kuin tuomitorvi suuri.
Kansa kirkaisi.
Taas tuli hiljaisuus:
Oli murtunut kirkon muuri.

(Suomentanut *Eino Leino*.)

KIRKKO JA URUT

Harmaan kosteana maaliskuun aamuna, juuri ennen päivänkoittoa, kulki kaksi nuorta naisolentoa edestakaisin sen matalan oven edessä, joka vei vanhan, rappeutuneen kirkon asehuoneeseen.

Oven ruostuneessa lukossa riippui avainkimppu. Pitempi ja solakampi nuorista tytöistä kumartui pelokkaan varovasti ja avasi oven raolleen.

Hän kuunteli, vetäytyneenä piiloon pitkän huntunsa alle, sumuisen aamuhämärän kätöksä, niin kuin nuoret tytöt kuuntelevat salaperäisen lehdon hiljaista suhinaa, kun he luulevat sen keskeltä kuulevansa armaansa askeleita...

Mutta hän, tuo nuori nainen ovella, kuunteli vanhan urkurin hillittyä soittoa.

Kaukaisen sydämellisiä säveleitä: aivan kuin merta ruumiittomassa kaihossa, merta, jonka levottomalla rinnalla nuori, raitis auringonsäde on välähtänyt, ja joka ei koskaan voi unhottaa sitä harmaassa syvyydessään ja tuutii sen tähden säveltä sävelen jälkeen äärettömyyttä kohti.

Säveleitä, jotka hillittyinä antoivat aavistuksen siitä voimasta, mikä piti niitä kahlittuina. Kaihoisaa tuskaa, ei heikkoutta huokuvia säveleitä, yhä uudelleen syveneviä rikkaisiin sielunvaltakuntiin, toistellen kaikkea, mitä siellä voi löytää ja kokea kaunista ja korkeaa — työntäen luotaan kaiken hedelmättömän ja halvan — sulattaen epäsointujen katkeruuden suureksi, miehekkääksi hymyksi, joka nostaa katseen kohti kattokaaren halkeamia ja aukkoja ja näkee taivaan avoimena ja taiteen äärettömänä — vaikka kirkon katto ja kuorin holvaus murtuisivatkin ja taittaisivat urkujen pillit kuin lasiputket!

Hän kuunteli syvään hengittäen kuin olisi hänelle kannettu kutsuja maailmoista täynnä puhtauden innostusta, aaltoilusta ja kuohunasta, johon kaiku vastasi hänen omassa, palavassa sielussaan, ja paljasti tuskallisesti hänen ympäristönsä yksinkertaisuuden ja ymmärtämättömyyden.

Näytti siltä kuin olisi hänen elämänsä riippunut siitä, että hän kuunteli loppuun saakka noita sävelaaltoja, että hän seurasi niitä, kunnes virran viimeinen loiske hälveni, saadakseen lähettää vapisevan: "Kiitos, mestari Ollivier!" autioon kirkkoon — — —

Ja nyt vaikenen soitto. Ja lyhdyn himmeä valo näytti liikkuvan kirkon sisällä.

"Grethi!", kuiskasi toinen nuorista tytöistä, tuo pienempi, joka ei juuri näyttänyt lasta varttuneemmalta. "Kuuletko! Kohta on täysi päivä! Jos joku tulisi ja näkisi meidät, sanoisin minä, — niin, minä sanoisin, että kaikki on sinun syytäsi Grethi! Ethän toki aio ottaa hänen avaimiaan mukaasi? Tule, minua palelee ja minua pelottaa olla täällä kirkkomaalla!"

Ja hän tempoili ystävättärensä pitkää huntua, joka ulottui melkein maahan saakka.

Grethi seiso i yhä kumarassa oven edessä ja kosketti lämpimillä, pehmeillä huulillaan sumusta kosteaa avainkimppua, joka kohta katoaisi *hänen* käsiinsä. Ja sitten sanoi hän kääntymättä lapsen päin:

"Nyt menee hän kotiinsa, köyhään, yksinäiseen majaan. Ajatteleppa, kuinka yksin hän on! Eikö sinunkin mielestäsi tule häntä sääli, Babli?"

Mutta pieni Babli vain nauroi ja sanoi: "Onhan hänellä kottarainen ja rastaskin ja kaksi kanarialintua ja kissa. Minun täytyy tyytyä 'Bijouhun', ja se koira on niin kiukkuinen ja äkäinen, ettei tuvassa uskalla mainita *kissan* nimeäkään... Hys! tuolla on Sidsel, tuolimuori! — — —"

Grethi peitti ystävättärensä nopeasti pitkällä hunnullaan. Ja kuin kaksi haukanpoikaa kiisivät molemmat tytöt kirkkomaan poikki, heittäytyivät matalan kiviaidan yli, juoksivat autiota kirkkomäkeä alas ja katosivat sumuun kylän puolella.

Ja silloin alkoi päivä valeta ylempänä, kun kylässä, alhaalla laaksossa sammutettiin valot ja lamput, kylässä, joka heräsi niinkuin pikkukylät ainakin unisena, välinpitämättömänä, jokapäiväisine huolineen.

Vanha rappeutunut kirkko kohotti iästään ja murtuneisuudestaan huolimatta kattoaan ja torniaan heikosti kellertävää taivasta kohti.

Että katto ja torni olivat olleet kuparilla peitetty — sanottiinpa osaksi kullatutkin — mutta nyt vain paanuilla katetut, tuulen ja sateen puremat ja takkuiset kuin vanha tekotukka; että sammalvihreät peruskivet olivat alkaneet vajota löysään hiekkaperustukseen; että tukipylyvät olivat alkaneet horjua; että itäisessä kuoriholvissa ja läntisessä tornissa näkyi ammottavia halkeamia; että repeämät ja aukot uhkasivat rakennusta häviöllä: sitä ei näkynyt tänä aavistuttavana aamuhetkenä, jolloin päivä ei vielä ollut asettanut teräviä, arkisia laseja silmien eteen.

Mutta kokonaisuuden muodon ja suhteet saattoi nähdä. Ja tuo kokonaisuus oli jalo

yksinkertaisuudessaan, puhdas ja sointuisa, niinkuin se oppikin, joka varmasti oli kaikunut ja jonka aina pitäisi saada kaikua harmaiden kaariholvien alla.

II.

Sitten vingahti asehuoneen ovi ruostuneilla saranoillaan. Ja Sidsel tuolimuori astui ensiksi ulos.

Hän heitti nopean, terävän uteliaan katseen sille suunnalle, minne neitokset olivat kadonneet.

"Niin, niin, Herra nähköön", huokaili hän pudistellen mieltävästi päätään verrattain pahanilkisen katseen tirkistellessä teräksenharmaista silmistä, jotka uivat kellahtavassa silmänesteessä. "Nuoret padat nuorine, pienine korvineen — — vanhan kirkon luona!"

Sitten hymyili hän, mutisi ja pudisteli päätään kuin vanha akka, vaikka hän vasta oli keski-ikäinen.

Kesät ja talvet kulki hän sama villainen myssy päässään hymyillen ja mutisten ja katsellen tarkasti ympärilleen, huulillaan aina lauseparsia, vanha sananlasku tai omatekoinen letkaus, pudistellen tavan takaa tottumuksen pakosta päätänsä, huoaten: "Niin, niin, Herra nähköön!"

Hän nosti lyhtyä, jota hän kantoi punotussa villalankakantimessa, sammutti sen, hymyili ja katseli taas tarkkaan alaspäin.

Sitten tuli Bengt urkujenpolkija, entinen sotilas, jolla oli ryppyiset, "suljetut" kasvot, pitkät käsivarret, punakarvaiset paksut kädet ja suunnattoman suuret jalat.

Hän kulki kesät, talvet puettuna mustaan lampaannahkalakkiin ja mustaan, kiiltäväksi kuluneeseen lampaannahkatakkiin. Kainalossaan piti hän kieronastuttua tohveliparia ja kädessään nuuskalla täytettyä, suurta sarvea. Hän puhui hitaasti, — sysäyksittäin — syvällä, käheällä äänellä, niin kuin tuulen suhina kirkon seinien ympärillä. Hän oli täynnänsä raamatunlauseita siltä ajalta, kun hän oli ollut palveluksessa vanhan papin luona ja nauttinut alkeisopetusta kasvavien lasten kanssa. Samoihin aikoihin oli hän myös oppinut latinalaisia sanoja ja käänteitä, joita hän usein käytti nurinkurisesti, mutta joita hän säilytti kuin aarretta.

Aikojen kuluessa oli hänelle lennähtänyt, kuin muruja urkurin pöydältä — hiukan tietoja urkujen soitosta ja urkujen rakennustavasta.

"Seurakunnan neuvostossa" pidettiin häntä arvossa suur'oppisuutensa ja syvän hurskautensa takia. Hän oli vanhapoika ja huonokuuloinen oli hän myöskin; hän söi hitaasti ja paljon kerrallaan; oleskeli mieluummin kirkossa, jossa hänellä oli eväsvakkansa urkujen takana; joi säännöllisesti, kolme pientä lasia paloviinaa huonon vatsansa takia ... vaikkei kukaan ollut koskaan nähnyt häntä juovuksissa, yhtä vähän kuin kukaan oli kuullut hänen nauravan tai kiroilevan.

Molempia, sekä häntä että Sidseliä pidettiin taitavina ilmojenennustajina, tai yleensä "tietäjinä", joilta kysyttiin neuvoa monissa asioissa.

Molemmat olivat he luvanneet toisilleen pitää tarkoin salassa mitä he tiesivät — ja mitä eivät tienneet, jollei oma etu vaatinut ilmaisemaan sitä satunnaiseen hintaan.

He eivät näyttäneet vanhentuvan. Vaieten kokosivat he pennin pennin lisäksi, aivan kuin he olisivat laskeneet, että paljon saattoi muuttua, paljon kukistua, mutta että *he* sadan vuoden kuluttua olisivat hyvinvoipa pari!

Viimeksi astui asehuoneen ovesta ulos kirkon vanha urkuri, mestari Ollivier.

Samalla kun hän hillitsi kylmän värähdyksen ojensi hän vaieten suuren hakaraamatun, jota hän kantoi kainalossaan, urkujenpolkijalle. Sitten nosti hän villatakkinsa kauluksen korvilleen ja kopisti pitkävartisiin saappaihin pistetyitä jalkojaan kärsimättömästi vastatusten.

Ei ollut mikään ihme, että häntä paleli.

Hän oli soittanut ainakin tuntikauden, niin kuin hänellä oli tapana tehdä läpi vuoden joka aamu kesäisin ja talvisin.

Silloin luuli hän olevansa huomaamatta. Hän vietti hartaushetkiään tuolla autiossa, raa'an kosteassa kirkossa. Hän antoi mielikuvituksensa lentää hakaraamattu avoinna edessään urkujen koskettimilla.

Maalaiset käsittivät sen siten, että hän osaksi "harjotteli", osaksi koetteli kuinka paljon kirkko voi kestää.

Ei ollut mikään salaisuus kirkkoraadille, eikä seurakunnan neuvostolle, että urkujen ääni oli vankka, ja että niiden olisi tullut olla kylän ja paikkakunnan ylpeyden aiheena, kun taas kirkko itse oli heikko ja laho ja korjauksen tarpeessa.

Mutta on toista mitä neuvosto tietää ja toista mihin seurakunnalla on varoja.

Mestari Ollivier piti päässään korkeaa, kolmikulmaista majavannahkahattua poikittain ja hiukan otsalle painettuna, niin kuin muoti vallankumouksen aikana vaati.

Melkein ihmisiän kuluttua siitä ajasta oli hän kai ainoa, joka maalla piti ja saattoi pitää sellaista päähinettä joutumatta naurunalaiseksi.

Pitäjän kasvava nuoriso oli tottunut näkemään hänet sellaisena, tai sitten herätti heissä kunnioitusta tuo alkuaan suora, iän mukana kumartunut, mutta suljettu ja itsetietoinen olemus, joka meni ja tuli rauhalliseen tapaansa kulkien säännöllistä rataansa tarkasti minuutilleen, vieläpä sekunnilleenkin.

Hän ei koskaan katsahtanut sivuilleen, ei suoraan eteensä, eikä ylös harmaata tai sinistä, pilvistä, tai pilvetöntä taivasta kohti.

Vahankalpeita, kapeita kasvoja hienopiirteisine nenineen vallitsi leveä, selväpiirteinen otsa, jossa yksikään ryppy ei ollut saanut jalansijaa, vaan jossa paksut, tummat kulmakarvat joskus vetäytyivät kokoon kuin uhaten, varoittaen...

Ja sitten välkkyi tuon käskevän "poistieltäilmeen" alla lempeä, sisäänpäin kääntynyt silmäpari, joka näytti kuin syvä, kirkas lampi metsäisen rinteen alla kuvastelevan ikuisesti sinertävää taivasta.

Silmien loiste ei kyllä aina ollut yhtä voimakas ja askeleetkin saattoivat käydä raskaiksi ja horjuviksi. Etenkin kun kevät lähenei, tai syksy alkoi saapua, näytti katse muuttuvan sumeaksi ja korkea vartalo kumartuvan väsyneenä tuskan alla.

Mutta jos joku kulki tervehtien hänen ohitseensa, oikein vartalo tahdon ponnistuksella melkein sotilaalliseksi. Ja hän nosti valkean, pitkä- ja hoikkasormisen kätensä kolmikolkkaisen hattunsa reunalle, ja sitten siroasti kumartaen ylemmäs ilmaan.

Ja kun taivas oli korkea ja puhdas, kun aurinko paistoi lämpimänä, muttei painostavana, ja etenkin kun näkymättömät pikkulinnut lauloivat iloisia, pieniä laulujaan yhä ja yhä uudelleen: silloin loistivat harmaan urkurin silmät, ja hän heilutti kädessään punottua keppiään, löi sen voimakkaasti maahan ja saattoi jäädä seisomaan siihen asentoon katseen kierrellessä etsien loppumattomalla taivaalla, haltioitumisen vallassa, mikä näytti imevän säveleitä valo- ja ilma-aaltojen sopusointuisesta kulusta äärettömän avaruuden halki.

III.

Urkujenpolkija pisti yrmeänä suuren hakaraamatun takkinsa alle odotellen käsi ojennettuna avainnippua, jonka urkuri tavallisesti antoi hänelle.

Mutta mestari Ollivier pitelikin yhä avaimia suljettuaan asehuoneen oven.

Oli kai sattuma, että hän viivytteli seisoen ja puristellen nyrkillään avainnippua. Tuskinpa hän aavisti, mitkä pehmeät ja lämpöiset huulet äsken olivat koskettaneet kylmää rautaa. Hän ajatteli vain: sattuisikohan jonkun mieleen tuolta alhaalta kylästä juolahtamaan tulla tänne kirkolle niin aikaiseen ... sitä minä en toivoisi.

Ja kun hän pudotti avaimet urkujenpolkijan suureen, ruskettuneeseen käteen, kysyi hän:

"Ethän liene sattunut näkemään ihmisiä täällä kirkon luona, Bengt?"

"Mistä minä sen tietäisin?" kuului välttelevä, töksähtävä vastaus.

"Kysykää Sidseliltä!"

Sidsel aivan maiskautti kieltään kitalakeaan vasten, niin herkulliselta tuntui ajatus saada antaa pitkä selitys, kun muuten olisi saanut vaieten astuskella varpaisillaan pitkin tyhjiä tuolirivejä, edestakaisin kylmällä kirkon permannolla sillaaikaa kun mestari soitti:

"Niin, niin, Herra nähköön! Pitkä on vyyhti kehrättävänä sillä, joka pyrkii selvittelemään nuorten naisten ajatuksia"...

Urkuri keskeytti:

"Ei mitään kiertelyjä, Sidsel muori! Tietäähän hän, että minä annan hänen vartioida täällä kirkossa, ettei kukaan utelias häiritsisi minua! Kun minä soitan seurakunnalle, hoidan minä virkaani ja minun täytyy soittaa niinkuin virka vaatii. Mutta muina aikoina olen minä vapaa ja tahdon käyttää vapauttani" ... ja hän lisäsi hiljaa: "kuunnellen sitä Herraa, jota minä palvelen."

Sidsel pudisteli päätään katsellen häntä sivulta päin:

"Mutta jos nyt kuitenkin tulee nuoria naisia, jotka ovat uteliaita ja tirkistelevät sisään ovesta, herra urkuri?" — — —

Mestari Ollivier'n kalpeiden kasvojen yli kulki pieni omituinen hymy. *Se* ajatus tuntui hänestä kovin vieraalta, kovin uudelta. Hän aikoi kysyä ... mutta hänen kasvonsa saivat kohta tavallisen, ylevän rauhallisen ilmeensä, niin kuin kaikki olisi ollut yhdentekevää hänestä.

Tervehtien kohotti hän kätensä hattunsa reunalle ja ylös ilmaan, tarttui pahkakeppinsä nuppiin ja loittoni.

Mutta vain muutaman askelen.

Hän pysähtyi kääntyen kirkkoon päin, joka seisoj siinä, kaukana seurakunnasta ja ihmisistä, alastomalla mäellään, niin vanhana, harmaana ja rappeutuneena, että sen melkein *näki* horjuvan.

Tuuli oli noussut ja repinyt riekaleiksi aamusumun, ja valo säteili sen läpi kirkon katolle ja seinille paljastaen armotta sen halkeamat ja aukot.

Tuuli oli kylmä ja valo oli kylmää, ja vanha mestari kääri takin ympärilleen tuskallisen liikituksen vallassa, pää painuksissa.

Niin meni hän takaisin Bengtin ja Sidselin luo ja kysyi heihin katsomatta:

"Mitkä nuoret naiset tulevat tänne tähän aikaan päivästä?"

"Vain täti Birgerin kaunis veljentytär, herra urkuri!" vastasi Sidsel riemuiten.

Mestari Ollivier pudisteli päätään, löi keppinsä kovasti jäätyneeseen maahan ja meni tiehensä suorana, reippaammin askelin kuin tavallisesti.

Toiset jäivät paikoilleen ja katselivat hänen jälkeensä ja toisiansa.

Bengt sanoi:

"Tuossa et sinä oikein onnistunut, Sidsel!"

"Höö!" sanoi Sidsel oraakelin äänellä. "Parempi olisi parempaa, mutta hyvää on hyväkin."

"*Anna hänen olla*", sanoi Bengt töksäyttäen otteensa.

"Missä se seisoo?" kysyi Sidsel hymyillen teräksenharmaata hymyään, huutaen kysymyksen hänen korvaansa.

"Johanneksen kahdestoista luku, seitsemäs värssy!" kajahti lyhyesti urkujenpolkijan suusta.

"Min, niin, Herra nähköön!" huokaili Sidsel katsoen kierosti Bengtiin.

"Nyt on hänellä ainakin jotain ajateltavaa, tuolla köyhällä mestari Suurenmoisella!"

Bengt sanoi vältellen, ympärilleen katsahtaen: "Tänään on neljäkymmenen pyhimyksen päivä. Minkälaista ilmaa arvaisimme ennustaa päivemmällä, pakkasta vai suojaa? Ja minkälainen kuukausihan tulee?..."

Tästä he eivät voineet päästä täydelliseen yksimielisyyteen. Sitten sopivat he, että lähtisivät yhdessä kylään, siten nimittäin, että heidät *nähtäisiin* yhdessä kulkemassa.

Sillä Sidsel oli leski, kärsivällinen toivomuksissaan, sitkeä yrityksissään — niin kuin lesket ja vanhat piit joskus kuuluvat olevan.

IV.

Oli päästy melkein maaliskuun puoliväliin. Vuoden ensimmäinen neljännes eteni taistellen pakkasen ja suojan, auringon ja tuulen läpi päästäkseen kevääseen.

Samoin taisteli vuosisatakin, jonka ensimmäinen neljännes myöskin oli loppumassa, kevättä kohti ankaran talven jälkeen.

Ympäriinsä niissä maissa, jotka lähinnä rajoittuivat Ranskaan, hieroivat kansat silmiään ja tunnustelivat päätään.

Heistä tuntui kuin heidän muuttopäivänsä olisi tullut. Jättiläinen, suuri vallankumous, oli kohottanut punaiselta palavan päänsä maan yli, nostattaen useat hurjaan intoon, kauhistuttaen ja hämmentäen vielä useampia.

Sitten oli jättiläisen oma poika lyönyt sen maahan, asettanut keisarin kruunun päähänsä, pakottanut miljoonat ihmiset kantamaan sotilaan otsamerkkiä. Maailma aiottiin valloittaa. Ranskan henki, tavat, puvut ja kieli hallitseisi kansoja!

Mutta jättiläinen itse lyötiin *maahan*. Ranska läähätti verissään. Useiden sen parhaista pojista oli jo kauan sitten täytynyt hakea elatuksensa — joskus hyvin vaivaloisestikin — kierrellen naapurimaissa, jossa kansat yhä puhuivat heidän vanhaa kieltänsä ja alkoivat taas hitaasti tointua. Mitä oli tapahtunut?

Kaupungeissa olivat monet suuret suvut ruvenneet horjumaan, joutuneetpa häviöönkin. Maalla sai ostaa maatilan, herraskartanonkin jokseenkin talonpoikaistalon hinnasta rahan entisen arvon mukaan.

Jos kauppakaupungit olivat köyhtyneet, olivat kauppalat ja kylät loppuun kidutetut. Kurt, talonpoika oli puninut viljansa ja halusi myydä jyvänsä, täytyi *hänen* antaa kauppiaille maksuaikaa. Ja kauppias syytti käsityöläisiä, ja käsityöläiset syyttivät toisiaan.

Mutta sellaisina aikoina on poikkeuksia — itsestään huolehtivia luonteita, joille yhteinen haaksirikko tarjoaa sopivan tilaisuuden itsensä pelastamiseen ja kuivalle pääsyyntä.

Heistä tulee hitaasti, mutta varmasti rikkaita miehiä. Ja jos he eivät alusta alkain olekkaan paatuneita, paatuvat he varmasti ja nopeasti.

Sellinen oli aika kauppaloissa ja kylissä, ja sellainen tässäkin kylässä.

Mielissä oli — ainaisen epävarmuuden tähden hengestä ja omaisuudesta — tapahtunut lamautuminen. Tahto oli kukistettu, sydämien rohkeus oli muuttunut ummehtuneeksi, pimeäksi itsensä tutkistelemiseksi. Miten olemme me vihastuttaneet Kaikkivaltiaan? Ja millä saisi hänet leppymään? Olihan kyllä niitäkin, jotka käyttivät kauniita verkakankaita, pitkäliepeistä takkia, kirjavia, kiiltonappisia liivejä ... mutta he muodostivat kuitenkin vähemmistön! Ja niin kuin kaikki tuo olivat he kai Herralle kauhistuksena.

Jumalahan on — niinkuin Bengt urkujenpolkija sanoi — ei ainoastaan vahva vähäisissä, vaan myöskin vahva *monissa!*

Sakset otettiin esille, ja pitkät liepeet putosivat, ja nöyrä arkipuku verhosi kuin veltto säkki noita monilukuisia selkiä ja kylkiä.

Seurakunta oli jakaantunut kahtia. Hännystakit ja kiiltävät napit liittyivät läheisesti yhteen "kirkkoraadissa", kun taas mullankarvaiset arkitakit — ei suinkaan ilman *omaa* itsetuntoaan — muodostivat "seurakunnan neuvoston" — Herran oman neuvoston, nuo pienet ja lukuisat! — — — —

Kylässä oli kaksi itsestään huolehtivaa luonnetta, kaksi, joista olisi riittänyt useammallekin: Klaus Pommerenck ja Peer Pommerenck — isä ja poika.

Isä, jättiläiskokoinen härkä- ja hevoskauppiastyyppejä oli syntynyt täällä, mutta oli useimmiten poissa kylästä kauppamatkoilla puoli, jopa kolmeneljännesvuottakin kerrallaan.

Suuren, leveälierisen luuhkahatun alta kiilsi punainen, karkeaviivainen naama verestävänä, vilkkuvina silmineen. Alaleuka oli kuin mustalla silkkihuivilla köytetty turpapussi. Jos huivin solmu olisi avattu, olisi luullut pään putoavan.

Mutta siinä se istui, vahvasti kyllä, kiukkuisen itsepäisenä, kuin suljettu pääkirja; luettelo suurista ja pienistä konnankoukuista.

Se aukeni vain hymyilemään, kun se asetettiin kasvoista kasvoihin Peer pojan kanssa.

Ukko oli oman onnensa seppä. Hänen poikansa oli hänen ainoa ylpeytensä. Peer oli saanut kirjallisen kasvatuksensa läheisessä maakuntakaupungissa, oli suorittanut lainopillisen tutkinnon ja päässyt oikeusneuvoksen oikeaksi kädeksi, ahkeraksi, pelottavaksi ja pelätyksi kädeksi, johon rahat ja maallinen hyvyys tarttuivat kuin itsestään, kun tuo kalpean lihavahko lakimiehen pää, sievine, liikkumattomina piirteineen, ei millään lailla saattanut taivaallista puolta huonoon huutoon maallisen työn takia.

Jo nuorena oli viraston notaario selvillä maailman menosta ja asioitten vaatimuksista.

Teologi, joka kiintyy tarkkaamaan tämän maailman puuhia, on mies, joka pahasti paljastaa itsensä. Mutta lakimies, joka ottaa huomioon omansa ja muitten tarpeet toinen silmä aina taivasta kohti käännettynä, on voimakas mies.

Ainoasta ruumiinviaastaankin oli hän aikojen kuluessa osannut muodostaa osan voimaansa. Hänen syntymänsä oli maksanut hänen äidilleen — varakkaan talonpojan ainoalle tyttärelle — hengen; Peerille oli se jättänyt pään hiukan vinoon asentoon oikeata olkapäätä kohti.

Kunnianhimoista isää ja kunnianhimoista poikaa oli molempia suuttanut tuo vahinko. Mutta ajan kuluessa, kun kylä ja kauppa taipuivat yhä enemmän *päältä näkyvään* nöyryyteen, piti Peer vahinkoaan etuna. Hänen ei tarvinnut, kuten muiden, *panna* päätään kallelleen. Hän saattoi ilman erikoista vaivaa hakea toisella silmällään lohdutusta ja tukea taivaasta, kun toinen silmä taas haki kunniaa ja etua maan päältä.

Sievää, pyöreää ja kiiltävää, aina mustiin ja siististi puettua kirjuria pidettiin työteliäänä, kunnollisena, kaunopuheisena ja ennen kaikkea nöyränä ja siveänä miehenä, johon aina tuon tuostakin kirkon ja seurakunnan neuvosto sokeasti uskoi, ja jonka johdettavaksi ne sokeasti jättäytyivät.

Lopuksi uskoi hän sokeasti itseensä.

Ja silloin tuli isästä ja pojasta yksi.

V.

Ukko oli ollut poissa koko talven syksyn alusta alkaen.

Tänään oli hän tullut ratsastaen kotiinsa kylään ja lähettänyt heti sanan pojalleen läheiseen hallituskaukunkiin. Vain lauantaisin oli Peer tavattavissa kylässä, hevoskauppiiaan kunnianarvoiselta näyttävässä talossa, joka aikaisemmin oli ollut Birgerin perheen kotitalo.

Klaus Pommerenck tervehti poikaansa hyvin lyhyesti tapansa mukaan, ja hiukan sen jälkeen menivät he yhdessä ulos kauniiseen ilmaan.

Huoneet olivat luultavasti tuntuneet liian ahtailta puhelua varten.

He kulkivat alaspäin myllärin taloa kohti, menivät sitten joen poikki sen padon yli, mitä pitkin tie kulkee toiselle rannalle, selännettä kohti, minkä juurella oli kylän puistopahainen — pari kolme puuryhmää hiekkaisen kirkkomäen vierellä, rinteellä, missä vanha kirkko yksinäisenä ja kolkkona kohoaa.

Puisto oli hyvin vaatimaton, vaatimattoman Peerin kylän parhaaksi puuhaama. Tästä pienestä lehdiköstä nuorine istutuksineen, pari penkkiä vanhan poppelin ympärillä, näkyi vain kirkon ylin osa.

Mutta kirkon katon ja tornin takaa saattoi silmä seurata maiseman nousevia aaltoviivoja — vuoren

selännettä yhtäjaksoisina lehti- ja havumetsineen — entisajan ritarilinnan valtavia jäännöksiä, jotka nyt muodostivat nykyaikaisen herrasmiehen vähentyneen ja velkaisen omaisuuden.

Ja sinertävän metsän sylistä loistivat maaliskuun kirkkaassa auringossa herrastalon seinät — komeina ja ylpeinä tällaisen välimatkan päästä, vaikka Jumala ja joka mies tiesi, että se *oli* raunio, sangen tyylikäs ja maalauksellinen raunio, niinkuin pieni harmaa ja yksinäinen kirkkokin.

Tänne puistoon pysähtyi Klaus Pommerenck ja löi kiinni merenvahapiippunsa kannen, heilutellen vartta kuin ratsupiiskaa.

Hänen vilkkuvat silmänsä tähystelivät rohkeasti ja terävästi sinertävää metsää ja herrastalon raunioiden kirkkaita seiiniä, kuin hevosparia. Hänen pitkä, vaaleanruskea takkinsa aukeni ja paljasti komeat kirjavat liivit, joista kellonvitjat koristeineen riippuivat vahvalla lantiolla... Hän läimäytteli ratsastuksesta likautuneita kaulussaappaitaan ja hänen kannuksensa helähtelivät. Isän pienet, kiivaat silmät — oravansilmät — tuijottivat pojan pieniin, mutta totisiin karpän silmiin.

"Penikka, sinähän käyttäydyt kuin elukka!" jyrisi ukko.

Molemmat silmäparit kohtasivat toisensa kuin ratsupiiskapari.

Mutta kohta sen jälkeen olivat Peerin kasvot taas sileät ja pyöreät ja pää lepäsi miettien, asiantuntevana ja välinpitämättömänä toisella olalla.

Hän sanoi kuivasti:

"Minä käyttäydyn aina niin kuin se, mikä olen — sinun poikasi."

Vanhus viittasi piipun varrella ylöspäin metsää ja taloa kohti ja sanoi:

"Tässä minä raadan ja rimpuilen koko elämäni, että *me* pääsisimme *tuonne*, tuonne ylös! Ja sillä aikaa kun minä olen poissa, hajoitat sinä kaiken maahan!"

"Sinne minäkin pyrin!" sanoi Peer.

"Häh!" ärisi Klaus pistellen piipun märällä imukkeella pojan lihavaa, valkoista kättä — jonka pyöreässä nimettömässä välkkyi kapea, sileä kultarengas.

Peer ei vetänyt kättään pois. Se sormus saisi kyllä jäädä siihen, missä se oli! Hän otti vain taskustaan puhtaan nenäliinansa, pyyhki pois isän suun kosteuden ja silmäili omituisella katseella ruskeita hevoskauppiaan käsiä, joiden pakkasen punertamat sormet muistuttivat kultasepän näyteikkunaa markkina-aikana sormuksineen täynnä kiviä, levyjä ja kaiveruksia.

"Niin", sanoi Peer lyhyesti. "Olen mennyt kihloihin kuten näet."

"Olisitpa sitten, hitto vie, voinut ottaa *vieleä* köyhemmän tytön, mokomakin pöllö! Mutta se on vale!" ärjyi ukko.

"Se ei muutu siitä minnekään!" vastasi poika. Ja taas kohtasivat molemmat silmäparit toisensa.

Ukko säpsähti. Hän oli tottunut siihen, että poika toimi omin päin ja toimi hyvin.

Piiliköhän tässä jotain? Tai olikohan hänen oma lihansa ja verensä mennyt piloille?

Kun isä ja poika joskus tapasivat toisensa maakunnan pääkaupungissa, missä Peerillä sattumalta oli pieniä lainopillisia tehtäviä, saattoivat he yhdessä viettää hauskan illan. Silloin oli asianajajalla vähemmän halua panna päänsä kallelleen; silloin saivat taivaalliset asiat hiukan levätä, kun taas maalliset tarpeet olivat vallassa. Ja kun isä ja poika Pommerenck aamupuolella erosivat, pulpahteli yksinkertaisen hevoskauppiaan kurkku isällisestä naurusta, sillä tiet ja suunta, johon poika lähti, oli isä nuoruudessaan ja vanhuudessaankin hyvin tuntenut.

Mutta kumpikaan ei ilmaissut mitään toiselle ja nämähän olivat vain sivuseikkoja ja syrjähyppyjä asioitten yleisessä kulussa.

Olikohan tämä sitten jotain muuta? Ja mitä tämä muu sitten oli? — — —

"Olisitko hyvä ja selittäisit asian!" sanoi Klaus, ottaen takkinsa taskusta hollantilaisella tupakalla täytetyn sianrakon ja täyttäen piippunsa.

Peer, joka ei polttanut, otti liivintaskustaan pienen hopeisen nuuskarasian, pisti hyppysensä ruskeaan tomuun hartaana kuin sormiaan vihkivedessä kasteleva katoolinen, nuuskasi, siivoili huultansa nenäliinallaan ja sanoi, valiten tarkasti sanansa, liittäen lauseen lauseeseen, varmana ja varmasti kuin

asianajaja oikeuden edessä:

"Minä olen tarkan mietinnän jälkeen ja perehdyttyäni perinpohjin kaikkiin asianhaaroihin kihlannut neito Marguerite Birgerin, neuvosvainaja Herman Birgerin ainoan tyttären, jonka isä on syntynyt tässä kylässä, ja jonka sisarista toinen, neiti Dorothea Birger, yleensä tunnettu nimellä 'täti' Birger, vielä elää, kun taas nuorempi veli Franck..."

Tässä keskeytti ukko:

"Enkö minä muka *tiedä*, kuka noista hassuista Birgereistä vietä elää, tai ei elä? Enkö *minä* ole ostanut heidän, vanhaa taloan ja korjauttanut sen — suurilla kustannuksilla? — — —"

"Sinä olet", jatkoi Peer häiriytymättä, "maksanut hyvin pienen kauppasumman arvokkaasta omaisuudesta — ja *minä* sain kaupan syntymään — ja korjaukset olet sinä antanut *minun* maksaa — ja nyt täytyy sinun kuunnella minua keskeyttämättä!"...

"Häh", ärisi ukko imien piippuaan, niin että korina kävi kastanjanruskeassa kopassa.

"Birgeriläiset", sanoi Peer, "ovat kyllä tavallaan hassuja, ja tuo vanha hupakko, täti Birger, hiukan enemmänkin, mutta Herman edistyi kuitenkin nopeasti lakimiehen uralla, meni aikaisin pääkaupunkiin, sai verrattain suuren tuttavapiirin ja pääsi nimineuvokseksi. Sitten meni hän naimisiin hupsun naisen kanssa, joka soitti ja lauloi ja kirjoitteli romaaneja ja sai Hermaninkin pään pyörälle, niin että hän löi tehtävänsä laimin. — Sillä hän oli kaunis nainen, ja tytär on hänen sukuaan", lisäsi Peer miettivästi.

"Niin mutta...?" kysyi Klaus.

"Niin — sitten tulivat kaikki nuo vararikot", jatkoi Peer virallisesti. "Ja keskellä vaikeuksia kuoli nimineuvoksetar, ja mies suri sitä kauheasti, löi kaikki laimin ja hullusti kävi ja hullulta näytti kaikki!"

"Mitäs se meitä liikuttaa?" kysyi Klaus taas tupakkapilven keskeltä.

"Sepä sattuu liikuttamaan minua", vastasi Peer ja otti hopearasian esiin.

"Minä toivon, ettet sinä...!" ärjäsi hevoskauppias.

"Niin", sanoi Peer naputtaen kantta. "Minä matkustin pääkaupunkiin viime syksynä, kun sinä olit poissa. Täti Birger tuli nimittäin luokseni itkeä ulisten enemmän kuin tavallisesti ja kertoi minulle joukon asioita ja antoi minulle kasan papereita, joitten joukossa kirjeitä Franck veljeltä, joka oli tehnyt tyhmyyksiä ja kauan sitten livistänyt Brasiliaan..."

"Mitä saakelia se meitä liikuttaa!" huusi Klaus, joka oli alkanut kadottaa kärsivällisyytensä. Peerin pää oli aivan kallellaan ja hän heitti isäänsä silmäyksen alhaalta ylöspäin.

"Pysyppäs nyt nahkoissasi, ukko, tai minä pidän salaisuuteni itselläni!"

"Hurrurrr...!" kuului piipun kopasta.

"Minä huomasin, että tässä oli jotain tehtävää", sanoi Peer. "Ja että täytyi liikkua nopeasti. Minä matkustin Herman Birgerin luo. Hän oli aivan suunniltaan, puhui vain vaimonsa kuolemasta, ja että hän kohta tulisi seuraamaan häntä. Minä pelastin hänet, niin että hän joka tapauksessa sai kuolla asiat selvillä."

Tässä kulki jotain taivaallista notaarion kalpeiden, sileiden kasvojen yli, ja hän jatkoi:

"Herman Birger kuoli nimittäen minua itsensä ja ainoan lapsensa pelastajaksi ja uskoi tämän lapsen tulevaisuuden minulle. Ja minusta se nyt riippuu!"

"Elukka!" mörisi vanhus. "Miksi olet sijoittanut tuon tytön tänne täti Birgerin luo? Eikö sinulla ole kylliksi hempukoita pääkaupungissa?"

Peer nosteli ainoata olkapäätänsä — ja sanoi:

"Aion nyt helluntaina mennä naimisiin neito Marguerite Birgerin kanssa, koska hän hyvin pian on viidensadantuhannen hopeamarkan arvoinen, kaikki menot perinnöstä pois luettuina!"

Piippu erkani äkkiä vanhan hevoskauppiaan suusta ja alaleuka paisui pussissaan:

"Mistä ne rahat tulevat?" kysyi hän. "Putoavatko ne kuusta?"

"Ne kuuluvat minun vaimolleni Franck Birgerin ainoana perillisenä, tuon sedän, joka meni Brasiliaan ja kuoli jättämättä perhettä jälkeensä!" sanoi Peer ja pullisti pyöreää rintaansa tiukkojen, mustien

liivien alla.

"Onko sinulla se kirjallisesti?" kysyi Klaus matalalla äänellä, hymyilemättä.

"Kaikki paperit ovat järjestyksessä!" hymyili Peer. "Ei puutu muuta kuin — minun hääni!" —

Nyt oli taivaallinen ilme kokonaan kadonnut lakimiehen kasvoilta. Pistävä auringonpaiste, raikas tuuli ja sangen vilkas keskustelu olivat nostaneet kalpean pyöreille poskille heikon punan. Hän näytti mieheltä, jolla on hyvä omatunto, hyvä ruuansulatus ja koko elämän toiminta järjestyksessä.

Hän puheli itsetietoisesti, huolimattomasti:

"Tuo Franck ei ollut ainoastaan kevytmielinen velikulta, vaan aika mies. Hän tuli toiselle puolen paraaseen aikaan, erään hampurilaisen kauppahuoneen palveluksessa, osti kaivoksia, möi metsää, piti konttooria ja pankkitiliä Riossa, ja oli juuri purjehtimaisillaan takaisin Bremeniin auttaakseen veljeään, joka aikoinaan oli tukenut häntä.

"Silloin vei kuume hänet. Hän on poissa, veli on poissa, veljen vaimo on poissa. Jällellä on vain Marguerite ja täti Birger.

"Täti Birgeristä pääsemme me helpolla. Kaikki on selvillä. Kukaan ei tiedä mitään. Minun tuleva vaimoni kaikkein vähimmän. Asiapaperit ovat *minulla*.

"Ja nyt, ukko, saatamme alkaa katsella ympärillemme tässä kylässä ja pitäjässä! Herrasmies tuolla 'hovissa' — no, hän on vain hylky. Me voimme antaa hänen olla paikoillaan sen lyhyen ajan, mikä hänen kuolemaansa kuluu — tai saatamme kohta myydä kaikki pakkohuutokaupalla. 'Kirkkoneuvosto' on hieman arka hänestä — vanhastaan. Saimmehan häneltä kirkon, kirkonmäen ja puiston mitättömästä hinnasta. Mutta seurakunta ei ole voinut koskaan sietää hänen elosteluaan tuolla ylhäällä, ja hänen juutalaisnaisensa on tikkuna heidän kaikkien silmissä.

"Me tulemme mullistamaan aikalailla, ukko! Kirkon me revitämme — kaatuuhan se muuten kohta meidän kaikkien niskaan. Bengt urkujenpolkija on varoittanut meitä. Tuo karannut poropeukalo, joka soittaa urkuja, ei edes uskalla tarjota meille oikeata soittoa. Kirkon täytyy pois, urkurin täytyy pois. Me emme voi antaa armoleipää joka vieraille, mikä jäytää kuntaa. Bengt ei sitäpaitsi ole tyytyväinen häneen, ja Bengt on luotettava mies, — vanha velikulta — olkoon menneeksi — mutta hyvin vaikutusvaltainen. Sekä Bengt että Sidsel muori ovat tyytymättömiä urkujensoittajaan. He sanovat että 'hän pitää meitä kaikkia mitättöminä', ja että hänellä on omat mielipiteensä sekä jumalanpalveluksesta että veisaamisesta. *Hänellä*, tuolla raukalla, *omia* mielipiteitä!

"Sellaista väkeä emme me voi sietää keskuudessamme! Ei, ukko! Sinä ja minä, me tahdomme saada sekä julkisen että yksityisen mielipiteen käytettäväksemme, ja se on seuraava Pommerenckin sukua tuonne *ylös*, missä me kohta olemme kuin kotonamme!..."

Näin sanoen viittasi Peer Pommerenck ylöspäin, ei aivan taivasta kohti, mutta puoliväliin sinertävään metsään päin, mikä verhosi tilan ja kartanon.

Vanha Klaus Pommerenck pisti sanaakaan sanomatta merenvahapiippunsa taskuun — ja käsivartensa pojan kainaloon.

Nyt hymyili isä. Poika oli kuitenkin ja tuli olemaan hänen ylpeytensä.

Ja hymy seurasi häntä, kun hän samana iltana lähti kylästä hehkuvan punaisena auringonlaskussa tyhjennettyään pari pulloa sodanaikuista, erinomaista ranskalaista viiniä, jonka molemmat olivat jakaneet viettäessään hauskan illan.

Auringonlaskun valaistuksessa ratsasti jättiläismäinen hevoskauppias pois pitkälle matkalle. Ja vuorijonon ylimmällä harjalla pidätti hän rotevan westfalilaisen hevosensa ja katseli hymyillen linnanraunioiden loistavia seiniä ja pientä, harmaata kirkkoa alhaalla:

"Tuolla", ajatteli ukko, "vihitään siis minun poikani ja viisisataatuhatta hopeamarkkaa. Jos vain joku voisi sanoa minulle, *kuinka* paljon perintöveroon menee?"...

Ja hän alkoi pelätä, että Pommerenckin sukua petettäisiin.

Herraskartano — maatila.

Talolla ja tilalla oli nimi, jota ei kukaan enää käyttänyt jokapäiväisessä puheessa.

Hyvin vanha nimi, josta sadut ja tarinat soivat, nyt peittyneinä aikojen unhotukseen niinkuin puoleksi kukistunut talo homeeseen ja sammaliin.

Herraskartanoa kutsuttiin yksinkertaisesti "kartanoksi", ja herrasmiestä, joka asui siellä, "mieheksi".

Päärakennus oli puoleksi sorana, torni kokoonlysähtänyt, vanhoilla niityillä kasvoi villimetsä, ojat pajupensaiden ja kaislojen peitossa.

Raunio, joka sijaitsi sellaisella paikalla, että se kohosi korkeammalle koko vuorenselännettä, jota peninkulmien alalla peitti vanha lehti- ja havumetsä, paikkakunnan koriste, tilan ylpeys, "miehen" viimeinen tulolähde.

Hän olisi ehkä voinut pelastaa itsensä hakkauttamalla.

Hän ei hakkauttanut.

Hän istui päivät pitkät viimeisessä nojatuolissaan, jonka kiiltäväksi kuluneessa selkänojassa oli puoleksi himmentynyt vapaaherran kruunu.

Tuoli seiso i madonsyömällä tammipuisella korokkeella, aivan ikkunan ääressä — yhden niitä harvoja, joista vielä saattoi katsella ulos.

Siinä istui hän, suvun viimeinen jäsen, leininlyömänä, ravistuneena, nuoruudestaan kaatuvatautisena, pilkaten elämän turhamaisuutta — jolle hän antoi täsmälleen sen arvon, minkä hän oli sille antanut, silloin kun hän vielä tanssi ja ratsasti, soitti huilua ja pelasi korttia — pitkien tiedottomuuskohtausten ja hiukan pitempien "valoisain hetkien" vaihdellessa.

Hän istui tähystyspaikallaan ja katseli alas kirkonmäelle päin.

Hän katseli kirkkoa, joka sai kiittää hänen esi-isiään olemassa olostaan, ja puhtaasta, ylhäisestä tyylistään samaa rakennusmestaria kuin vanha vapaaherrallinen linna rakennustapaansa.

Kirkkoa, joka näytti liukuneen irti linnasta kuin sielukkaampi ilmestys ja pysähtyneen viimeiselle kukkulalle kylän ja laakson yläpuolella. — — — — —

"Mies" istui siis siinä valtaistuimellaan ikkunan ääressä, ja kiskoi esiin kellahtavia pitsikalvosimiaan aamunutun poimujen alta, ja hymyili pilkallisesti kun hänen vapisevat sormensa vielä rypistelivät repeytyneitä pitsejä. — — —

"Rally!" huusi hän, äänellä, joka kerran oli kaikunut kuin metsästystorvi ja nyt muistutti pärisevän puupillin ääntä.

"Rally! Etkö kuule? Rachel — *nom d'un cochon* — Mamsell Pfefferkorn — Mammy *Zum Teuffel!* Minä tukehdun — Tuo minulle kauralientä. — Tai mene isiesi luo, Abrahamin, Iisakin, Jaakobin — — — ho, ho, ho!..."

"*So sachte, so sachte, Mand!*" [Hiljempää, hiljempää mies!] kuului viereisestä huoneesta hyväntahtoisen, syvän naurun säestäessä. — Ja tämä huone oli vielä vaatimattomammin kalustettu kuin "miehen" kammio; siellä oli vain yksi ainoa huonekalu suurta uunia vastapäätä, hienojalkainen klaveeri, jonka koskettimet puolihämärässä loistivat kuin suvun jäsenten kauan sitten soittamasta lakanneet, kalpeat luurankosormet.

Miehen luo tuli keski-ikäinen, lyhyehkö, korkeapovinen nainen puettuna yksinkertaiseen, mustaan villapukuun. Valkeita, lihavia käsivarsia peittivät pitkät, neulotut sormettomat hansikkaat, valkean, paisuvan kaulan ympärillä oli musta kivihelminauha. Leuka kaksinkertainen, punaisine, hymykuoppaisine poskineen. Tukka riippui noenmustina, siellä täällä harmahtavina kiharoina. Silmät olivat mustat, sametin pehmeät kuin itämaiden yö, ja niistä säteili hyvyyden ja terveyden loiste, mikä vallitsi rauniota nojatuolissa ja paistoi kirkkaana keskellä talon autiutta ja häviötä.

"Ei saa kiukutella Rachelille, eikä puhua pahaa Pfefferkornista, ukko hyvä! Tässä on liemi — juokaa terveydeksenne!"

Ja israelitar nauroi kaataen lämpimän liemen korkeaan, hiottuun kristallilasiin — viimeiseen juhlalasiin tyhjistä kulmakaapista — ja antoi miehelle juoda.

Sillä hän tahtoi juoda vain pikaristaan — vaikkapa vain kauralientä.

Hän irvisteli lopetettuaan, ollen muka välittämättä avusta. Mutta hän katseli salaa kiitollisena mamseli Pfefferkornia, kun hän loi alas silmänsä ja kaksoisleukansa, ja loi tyytymättömän katseen ulos vihreästä akkunarudusta.

"Eikö yhtään ihmistä tule tänä iltana? Eikö kultavarpunen, eikö punatukkainen sotatyttökään tule, eikö *Monseigneur* tule?"

Rachel pani lihavan kätensä hänen tuolinsa selustalle, taputti häntä olalle kuin lasta viihdytellen; nousi varpailleen kuluneissa kengissään ... katseli ulos ... hymyili:

"Gut Schabbas! Nyt täyttyy talo!"

Grethi tuli ja pikku Babli tuli.

VII.

Rachel oli eräänä päivänä tavannut molemmat työt metsässä.

Se oli viimeinen joulupäivä, yksi noista melkein joulu-ilottomista, kun lumirännän kuihtuneet hiutaleet pyöriskelevät tiedottomina ympäriinsä sadekuurojen ja tuulenpuuskien välillä. Ilma oli raakaa, puut itkivät — ihmiset olivat kivulaisia ja heikkoja, häijyjä tai nyreitä.

Rachel oli itsekin lähtenyt metsään, hameenliepeet käärittyinä ja sadehattu päässään, haihduttaakseen lyhyeksi ajaksi taloudellisia huoliaan, joita hän kotona lujalla tahdollaan koetti hymyillen ja piilotellen karkoittaa.

Että talon ja miehen häviö oli lähellä, ja että sitä voisi viivyttää vain lyhyen hetken, siitä oli rohkea Israelin tytär täydellisesti selvillä. Ja tuo viivytykskin maksoi rahaa, päänvaivaa, sata pientä, monta suurta juonta — Jehovan valitun kansan kekseliäs tytärkin saattaa hetkisen epäillä Herran apua — ja tuon kerran kauniin, aina lämminsydämisen Rachelin mustista silmistä vierivät katkeria kyöneleitä sileille poskille, niinkuin vesipisarat valuivat pitkin puiden sileätä kaarnaa, puiden, jotka eivät enää voineet torjua häviötä, vaikka ne *nyt* kaatuisivatkin kirveen iskuista, sillä nythän ei millään ollut arvoa, ei tarvepuilla eikä haloilla!

Hän kulki itkien, nyyhkytti ja valitteli Herralleen ja Jumalalleen. Jospa hän edes olisi nuori, kaunis ja solakka, kuten silloin kun *hän*, mies, oli ottanut hänet parhaaksi ystävättäreksensä, itse hyljättyinä, hyljättyään monen monta ystävätärtä! Silloin kai auttaisi Herra häntä pääsemään hyviin naimisiin, niin että hän voisi auttaa *miestäkin!*

Ja juuri kun hän ajatteli tällaista, antoi hän itselleen ajatuksissaan korvapuustin: "Saitkos, saitkos!" mutisi hän. "Sinä ajattelet ilkeästi, halpamielisesti, Rachel, sillä ethän sinä tahdo jättää häntä päiväksi, et hetkeksikään, häntä, jota sinä hänen avuttomana ollessaan rakastat ehkä syvemmin, vaikka toisin kuin hänen voimansa ja kunniansa päivinä!"

"Taipukaamme ... kunnioittakaamme Jumalaa... Ole kiitetty Herra minun Jumalani siitä, että annoit tyttärellesi lämpimän ja uskollisen sydämen!"

Ja sitten niisti hän huojentuneena ja lohdun saaneena nenäänsä ... ja samalla huomasi hän molemmat nuoret neidot, jotka *myöskin* näyttivät hakevan metsältä apua kodin huolia vastaan.

Ainakin kulkivat he siellä itkien yhdessä — pitkä ja solakka hiljaa, pienempi äänekkäästi ja kuuluvasti nyyhkien.

Nyt itki joulu-taivas, pilvet, puut ja kaksi pikku tyttöä ... mutta Rachel hieraisi nenäänsä viimeisen kerran ja meni heitä vastaan.

Pienemmän tunsin hän nimeltään — niinkuin kaikki tunsivat toisensa tällä paikkakunnalla — tiesi, että tuo lapsi kastanjan punaisine hiuksineen oli Babette, jota sanottiin Babliksi, että hän oli n.s. "sotalapsi" vainovuosien ajoilta, kaiketi hedelmä, ja sangen eloisa hedelmä, erään upseerin asuntoajalta nuoren, helposti syttyvän lesken luona; että hurskas tohvelintekijä, joka oli lapseton, mutta ei sydämetön, oli ottanut hänet lapsekseen lesken kuoleman jälkeen, lukuunottamatta sitä, että hän joka vuosineljännes nosti sopivan elatusavustuksen kunnan viranomaisilta.

Toista tyttöä ei Rachel sitävastoin tuntenut. Hän näki hoikan, kauniin neidon, suurine, ilmeikkäine silmineen, suurine, kiharoinne tukkineen, joka ei oikein tahtonut pysyä vangittuna leveäreunaisen sadepäähineen alla...

Käsi, mikä piteli huiivia koossa nuoren, hienon, täysin kehittyneen rinnan yllä, oli paljas, valkea ja kapea, selvin, sinertävin suonin...

Hän oli kai äsken tullut paikkakunnalle — oli uutuutena viehättävä katsella ... ja naisetän huomavat kaiken terävästi ja nopeasti ensimmäisellä silmäyksellä. Ja neiti Pfefferkorn ajatteli itsekseen: Nuohan tuottaisivat hupia miehelle ja minullekin raunion yksitoikkoisessa autiudessa!

"lapsukaiset!" sanoi hän "tehän olette molemmat kuin läpimärkiä varpusia, kun minä taas muistutan kastunutta varista. Ettekö tahtoisi tulla kartanoon kuivaamaan vaatteitanne — ja silmiänne", lisäsi hän, hymyillen leveää, hyvää, lihavaa nauruaan.

Grethi näytti pelästyneeltä, ehkäpä hiukan loukkaantuneeltakin. Bablia paleli ja hän tahtoi mielellään nähdä kartanon, josta kerrottiin mitä kummallisimpia juttuja.

Ja kädenkäänteessä, Grethin voimatta estää sitä, kertoi tyttönen sillä aikaa kun he kaikki kolme kulkivat herraskartanon tuuheaa puistokujaa pitkin, että Grethi oli tullut tänne pääkaupungista — koska hänen vanhempansa kuolivat muutaman viikon väliajalla; että hän nyt asui täti Birgerin luona; että notaario Peer Pommerenck kävi siellä joka viikko; että hän oli "pelastanut" nimineuvos Birgerin, Grethin isän, vararikosta tai vankeudesta; että hän nyt oli kihloissa Grethin kanssa; että täti Birger oli niukoissa oloissa elävä vanhapiika; että hän siunasi varakasta, viisasta ja jumalista Peer herraa; että molemmat ystävättäret inhosivat notariota, yhtäpaljon kuin he rakastivat toisiaan; että he olivat yhtä ystävättömiä ja avuttomia ja että he sen vuoksi kuljeskelivat metsässä itkemässä — —

"Kas, kas! Mitä minä kuulenkaan?" huusi Rachel lyöden kätensä yhteen ja sitten molempien pikkulintuparkojen hartioille.

"Mennään sisään, lapsikullat! Ehkäpä Jumala auttaa meitä kaikkia!" — — — —

Niin syntyi tuttavuus. Ja talvi kului.

Nuoret neitoset elähyttivät raunion autiuden ja toivat eloa tyhjiin komeroihin ja rappukäytäviin, soppiin ja huoneisiin, ritarisaleihin ja juhlahuoneisiin, joista puolet oli niin rappeutuneita, että vain vanhat, kotiutuneet "aaveet" saattoivat asustaa niissä.

Ja sen ne tekivätkin sekä tarinoiden että oman oikeutensa mukaan.

Grethi tuns nopeasti kotiutuvansa kartanossa, missä hän monta kertaa viikossa kävi.

Hänellä oli oma tapansa hiipiä ulos ja sisään — hiljaisen veitikkamainen, mietiskelevän "haaveileva" — lyhytsanainen, kun Pfefferkorn tahtoi ottaa liian tarkan selon hänen tunteistaan, lyhyesti taittava, kun isäntä kohteli häntä liaksi *en garcon* [tuttavallisesti].

Hän nimitti Grethiä "kultavarpuseksi", tarkoittaen hänen paksujen kiharoiden hiustensa kiiltoa, mihin arinkin päivänsäde varjojen täyttämässä linnassa kiintyi, tai lasketellessaan pilaa kauniille tytölle hänen tulevan sulhasensa takia.

Se loukkasi ja suututti Grethiä — ja mies lopetti viimein.

Hän oli kuitenkin, huolimatta hillittömistä vihanpuuskistaan, aatelismies.

Hän oli matkustellut, seurustellut aikansa johtavien miesten ja naisten kanssa. Hän oli ollut upseeri, oli yrittellyt diplomaattisella alalla ja aina oli hänen ruumiinsa ollut heikompi kuin hänen henkensä voima.

Hän oli epätoivoissaan väsynyt viettämään elämää, jonka kuluessa hän tuns kylmän jäähenkäyksen joka päivä lähenemistään lähenevän.

Hän eli edelleen juutalaisnaisen ylläpitämänä, ja hän oli kiintynyt sillä, mitä hän nimitti "möhkäleeksi" vasemmassa kyljessään, tuohon naiseen, jota hurskaalla ja kunniallisella paikkakunnalla inhottiin hänen uskontonsa ja hänen suhteensa takia herrasmieheen — ja samalla kertaa siedettiin häntä kuitenkin tuolla "ystävällisellä" seudulla, sillä olihan mies kuitenkin aatelisherra!

Tämän huomasi Grethin suuret, vakavat silmät pian, ja hän rupesi pitämään heistä molemmista, juutalaisnaisesta ja aatelisherrasta.

Hän kulki hiljaisen kevyttä käyntiään, istui haaveilevan yksinäisenä sopissa, jättäen Bablin,

"sotalapsen", meluten herättämään kaiun kuolleissa huoneissa ja molempien asukkaiden nuoruuden muistelmissa. Mies ja Rachel toruivat lasta, — hymyilivät hänelle ja hänen kanssaan, ahtoivat häneen makeisia ja kotona leivottuja kakkuja... Ja niin kului moni surullinen iltapäivä yksitoikkoisina viikkoina.

Ja sunnuntaisin tuli *Monseigneur*.

VIII.

Herrasmies nimitti vanhaa urkuriä sillä nimellä.

Grethi ei ymmärtänyt tämän nimityksen merkitystä, eikä tottumuksen vuoksi tiedustellutkaan sitä. Hän tiesi vain, että nimi tarkoitti mestari Olliviertä, pitäjän rappeutuneen, pienen kirkon hiukan raihnaista, vanhaan tapaan puettua urkuriä.

Sen kirkon, johon hän heti oli kiintynyt nuoren innostuksensa halulla ihailemaan kaikkea, mitä tuolla puolen laaksoa uhkasi kato, vastakohtana sille, mikä alempana kylässä pyrki kohoamaan ilmoille.

Hänestä tuntui, kun hän muutaman kerran oli nähnyt ukon, että aina kun *hän* tuli, muuttui kaikki vanhassa talossa kaksinkerroin hiljaisemmaksi, ylevämmäksi ja hienommaksi.

Häntä suututti, että Babli saattoi hyräillä ja juoksennella ympäriinsä, kun sunnuntaivieras tuli.

Ja hän oli iloissaan siitä, että Rachel, Babli ja hän itse aterioivat isossa keittiössä, etteivät herrat häiriytyisi shakkia pelatessaan, jolloin olisi saattanut kuulla "kuolemankellon" tikutuksen mädänneessä seinälaudoituksessa.

Myöhemmin tarjoihin vaatimaton illallinen ukon huoneessa ja Rachel ja Babli palvelivat isäntää ja vierasta vuorotellen.

Grethi pysyi syrjässä piiloutuneena viereisen huoneen nurkkaan, ajatellen lapsuutensa valoisia päiviä vanhempiensa kodissa.

Kun "mies" sattumalta tunsu ruumiilliset kärsimyksensä pienemmiksi, saattoi hänen omituisesti värisevä naurunsa tunkeutua ulos huoneesta ja herättää kaiun tyhjässä musiikkihuoneessa, missä hoikkajalkainen klaveeri seisoi odotellen henkien käsien kosketusta. — — —

Ja kun pöytä oli katettu ja isäntä sanonut ironisen kohteliaan: "Mahlzeit, Monseigneur!", kun kaksipuoliset ovet olivat narahtaen auenneet sivuhuoneeseen, työnsivät Rachel ja urkuri miehen nojatuolineen sinne. Kamiinin nokiseen kitaan sytytettiin tervaksinen valkea eikä yksikään lamppu tai kynttilä saanut oikeutta häiritä. — — — — —

Ja nyt painautui Grethi syvälle ikkunakomeroon kyyryyn, kädet leuan alle — huolimatta vedosta, joka rikkinäisten ruutujen kautta kulki hänen ylitseen saaden seinien risaiset tapetit heilumaan kuin "kummituksen" huokauksesta...

Hän seurasi silmiensä lämpimällä hehkulla kuin sointuaaltoina läikehtivää, ruudukkaalla permannolla leikkivää kuvastusta. Hän näki, kuinka loimo, huokuen värejä, henkien säveleitä, ympäröi urkurin tuolin klaveerin edessä, nousten kuin pehmeä, ruskon punertama vaahto tuolin selkää ylös, valaisten mestarin kädet, jotka juoksivat valosta varjoon ja varjosta valoon, aivan kuin ne olisivat olleet niiden henkien kädet, joita kone niin kauan oli odottanut.

Ja hänen vartalonsa, joka ensi silmäyksellä oli näyttänyt Grethistä heikolta ja kärsivältä, kasvoi, suoreni ja norjentui, kun väriloimun vaihteleva aaltoilu sai hennon klaveerin vapisemaan...

Grethi oli kasvanut soiton keskellä kotonaan, missä äiti soitti spinettiä ja harppua — tuo haaveileva ja tunteellinen äiti — aikana, jolloin koko maailma tunnelmoi ja haaveili, kun ei voinut ajatella eikä toimia.

Grethi soitti hiukan itsekin ja hän tunsu suurimman osan siitä musiikin paljoudesta, joka entisiltä ajoilta uuden vuosisadan mukana tunkeutui ihmismaailmaan valloittaen ja pitäen hallussaan sydämet, samalla kertaa kun "suuri valloittaja" ei ollut voinut pitää maita hallussaan.

Hän seurasi istuessaan siinä pimeässä ikkunakomerossa kohoavaa hohdetta, joka ajeli varjoja edellään, siksi kunnes se näytti tarttuvan urkurin koko vartaloon pannen kädet ojentumaan ja pään sankaripiirteisenä kohoamaan — — — tuon miehen jättiläispään, hänen tulkitessaan tuntikausia

Gluckin, Mozartin, Haydnin, Clementin rikasta, suurta musiikkia ja lopettaessaan vapauttamalla itse valtameren, Beethovenin hengen, maininkien jyrinä näppäimistöä ... kun se Grethin mielestä oli päästänyt vain lapsellisen helinän hänen liikutellessaan koskettimia.

Hän ei uskaltanut liikahtakaan nurkassaan ja kuitenkin olivat hänen jäsenensä melkein lamaantuneet epämukavassa asennossa. — — — Suorastaan vapautuneena kuuli hän herrasmiehen tuolissaan päästävän äänekkään huokauksen, jolle hän heti koetti antaa koomillisen merkityksen taputtamalla käsiään ja änkyttämällä: "Hyvä Monsignore! Soitelkaapa nyt omia kuvitelmiänne!"

Mutta urkurin ääni kuulosti lempeän leikkisältä samalla kun hän löi soinnun:

"Täällä soitan minä *mestarin* teoksia, siinä määrin kuin muistan ne ulkoa! Ja minä soitan kaikkea, mitä klaveerille sopii! Jos haluatte kuulla urkurin soittavan omiaan, niin menkää kirkkoon ... mutta siellä saan minä soittaa vain *hillitysti!*"

Herrasmiehen tuoilta kuului rykäisy ja hän sanoi kuivasti, pistävästi:

"Kestäpä tuskin kauan ennenkuin minua *kannetaan* kirkon permannolla. Vahinko, etten silloin voi kuulla teidän soittavan minulle ... sillä minulle te kai soitatte täydellä äänellä?"

"Kirkko ei voi kestää täyttä ääntä!" kuului urkurin vastaus.
"Holvikatot saattavat luhistua!"

"Sittenhän me molemmat saisimme säätymme mukaiset hautajaiset!" naureskeli aatelismies.

Ja molemmat herrat olivat vaiti.

Hiukan sen jälkeen huomasi Grethi tilaisuuden tulleen ja hiipi kuin varjo seiniä pitkin ulos ovesta, rappukäytävää alas.

Rautaisessa jalustassa paloi talikynttilä. Häntä paleli ja hän ei huomannut sitä. Hän painoi kädellään rintaansa ja huomasi, kuinka levotonta siellä oli. Hänestä tuntui, että levottomuus oli suloista, että se levisi kaikkialle raunioilla, kiemurteli rappukäytävissä, jotka huokailivat itsestään — varjoissa, jotka tulivat ja menivät tulen hohteessa, kuin tanssien menuetin, gavotin, scherzon, andante con moton tahdissa. Oi, mitä kummittelua se oli? *Nyt* tiesi hän, että vanhassa linnassa kummitteli ... ja kuinka hän rakastikaan sitä! Aina tahtoisi hän olla kiitollinen sen asujamille — aina hyvä ja lempeä kaikille — vanhalle urkurillekin!

Oliko hän oikeastaan niin kovin vanha?

Grethi oli liikutettu kyyneliin saakka ... *hän* ei koskaan koskisi sormellaankaan klaveeriin...

Sen sijaan tahtoi hän kuulla mestari Ollivier'n "soittavan omiaan" kirkossa.

IX.

Ja talvikuukaudet kuluivat.

Grethi hiipi joka aamu ennen sarastusta vuodekomerostaan peljäten herättävänsä täti Birgerin, joka nukkui katossängyssään, sai nopeasti yllensä vaatteensa ja pitkän huntunsa (äidin pyhäpuvun), sai pienen Bablin vastahakoisena ja unisena houkutelukseksi ulos neitsytkammioistaan ... ja molemmat haukanpojat kulkivat pimeässä, lumessa ja pyryssä kylän läpi kirkolle ... Grethin vakuuttaessa Bablille, että kodista peritty vastustamaton halu kuulla soittoa saattoi hänet tällaiseen uhkapeliin ja "ettei muuten yksikään sielu koko kylässä siitä aavistaisi!"

Olipa kuitenkin eräs sielu, joka aavisti — Sidsel muori.

* * * * *

Täti Birger ei aavistanut mitään.

Niin itseäänkiusaava vanhapiika kuin hän olikin, nukkui hän vanhurskaan unta kello kymmenestä illalla kymmeneen aamulla. Mutta aina valitti hän sentään unettomuutta.

Hän valitti aina kaikkea. Hänet oli syrjäytetty. Elämä ja onni olivat kulkeneet hänen ohitse.

Ei sentään liian äänekkäästi, sillä Grethi oli pian lakannut kallistamasta korvaansa hänen suruilleen ja kukaan muu ei niitä kuunnellut.

Mutta hän istui tuntikausia paikoillaan, puhellen kiilloitetun kaakeliuunin kanssa, valkeassa, hiukan sievistelevässä puvussaan, kauniit, kuihtuneet piirteet liikkumattomina kuin kipsinaamari, kellastuneiden, hyvin hoidettujen sormien liikkua leuan alla — — — hän ajatteli aina samaa — itseään, "syrjäytettyä" tilaansa.

Ei kellään naisella maailmassa ollut sellaista kohtaloa kuin hänellä. Hänen kohtalonsa oli aivan erikoinen. Hän nautti siitä kohtalosta.

Hän nautti surustaan.

Suruaan virkisti hän viljavilla kyyneleillä, aina kun hän vain kuuli Bablin äänen viereisestä Grethin huoneesta, tai näki pienen Bijoun tai kuuli sen äänen — — — Suru periytyi sodan ja majoituksen ajoilta, jolloin vieras upseeri oli syrjäyttänyt hänet herkkätunteisen lesken takia — jonka syrjäytyksen tuloksena pikku Babli oli.

Olihan sitten veli, joka oli mennyt naimisiin ottamatta sisartaan taloonsa — veli, joka suri *ainoastaan* omaa kuollutta vaimoaan — ja Franck, joka oli tuottanut surua koko perheelle ja antoi harvoin tietoja itsestään — ja ensiksi ja viimeksi Babli.

Sitten tuli Grethi taloon ja täti Birger ei saattanut erottaa molempia tyttöjä toisistaan.

Uusi suru. Ja täti Birgerin täytyi lähteä vanhasta syntymäkodistaan pieneen, ahtaaseen taloon, jonne ei kukaan tullut häntä katsomaan. Vanhan neidin päätä pyörrytti. Hän *olisi saattanut* olla kukoistava rouva tällä hetkellä, ja hän oli vain jonkunmoinen vanha "lohikäärme", jonka Peer Pommerenck oli asettanut Grethiä vartioimaan.

Hän pelkäsi notaariota ja käyttäytyi orjamaisen kunnioittavasti häntä kohtaan — ja hän kiitti Jumalaa (sanoi hän), että Birgerit toki olivat saaneet pelastajan... Ja viipyen vanhojen piikojen tapaan näissä seikoissa kuvitteli hän, mitä mahdollisuuksia Grethin avioliiton kautta hänelle itselleen aukenisi ... ei, ne sai vain vanha kaakeliuuni kuulla.

Mutta ikkunalla kasvoi vihreässä ruukussa korkeavartinen myrtti, kallis muisto sodan ajoilta.

Hän selitti aikansa sanarikkaalla kuvakielellä, että hän "joka päivä kostutti myrttiä juoksevilla kyynelillään" ... kasteli sitä veljensä tyttären häääpäivää varten.

Ja nuo kyyneleet olivat kai hyvin voimakkaita, sillä tuo tunnusmerkkinen kasvi pienine, aina vihreine, hienoine lehtineen — viihtyi hyvin.

X.

Niin kulki mestari Ollivier, hiukan aikaa tuon maaliskuun aamun jälkeen, suorana, norjemmin askelin kuin tavallisesti, kirkosta kotiinsa.

Oliko Sidsel muori kuitenkin osannut oikeaan mainitessaan Grethin nimen?

Mitä oli täti Birgerin veljen tytär vanhalle urkurille?

Hän tunsu tyttön hyvin. — Oli silloin tällöin nähnyt kauniin, nuoren neidon nopeasti lähtevän huoneesta vanhassa linnassa, kun hän astui sisään. Hän ei koskaan kysellyt, eikä kuullut uutisia.

Hänestä oli ehkä hiukan outoa, että hänen ystävänsä raunio-talossa, mies ja Rachel, näyttivät eloisammilta kuin edellisinä talvina.

Hän tuli eräänä aamuna kotiin kirkosta, sinne, missä hän asui vuokralla. Hänen talonsa ei oikeastaan ollut koti. Hän eli vuodesta vuoteen kuin muuttokannalla.

Muutamat lintuhäkit, viulu seinällä, muutamat varjokuvat hänen sukulaisistaan, nuottiteline ja nuottihylly, kaksi miekkaa ristissä, telttasänky ja pesukaappi haalistuneen verhon takana — siinä sisustus.

Toiseen huoneeseen paistoi aurinko — ja tomujuovan keskellä istui kehräävä kissa.

Kissa köyristi selkäänsä — tuli kiemuroiden urkurin luo ja painautui hänen kenkensä kärkeä vasten.

"Oletko saanut aamiaisesi, pikku Matti? Etkö? No, jakakaamme!" sanoi mestari Ollivier.

Hän sytytti tulen uuniin ja valmisti maitokahvit itselleen ja Matille.

Ja kun molemmat olivat syöneet, istuutui herra matalaselkäiseen sohvaan, joka oli kova kuin vankilan vuode.

Sitten pani hän käsivartensa ristiin ja valkean etusormensa rystysen hienoille, kapeille huulilleen.

Kissa hyppäsi yhdellä loikkauksella hänen syliinsä — — —

Mutta lensi hämmästyneen loukkaantuneena nopeasti alas — — —

Mestari Ollivier ei suvainnut minkäänlaista lähentelyä tänään.

Hän ajatteli kuinka häiritsemättä hän oli elänyt täällä pitkän sarjan vuosia. Syöksyisiköhän häiriö nyt sisään?

Vanha kirkkoherra, jota hän sai kiittää nimityksestään pieneen virkaansa, oli niin heikko ja elähtänyt, että seuraajaa välttämättömästi tarvittiin pian.

Entä sitten?

Hän tiesi hyvin, että hänelle suotiin elatus vain toistaiseksi. Hän oli tottunut rauhaan ja säännöllisyyteen, ja hän osasi antaa arvoa molemmille — elämän myrskyjen jälkeen.

Kohta kuusikymmen-vuotias ei mene maantielle riemumielin — alkaakseen alusta taas.

"Mutta mitä se oikeastaan minuun kuuluu?" kysyi hän itseltään. "Jos sattuma on johtava tahto, ja tahto on johtanut minut tähän — niin vie se kai minut poisikin!"

"Minä en kysele, minä palvelen!" — — —

Sitten hymyili hän omituista, lempeää hymyään:

"Johtuvatkohan nämä kysymykset mieleeni siksi, että jotkut nuoret naiset ovat uteliaita, ja Sidsel muori ja isä Bengt tahtovat tuottaa harmia minulle? Minä tunnen tuon arvoisan parin."

"Ja minä tunnen itseni", lisäsi hän kavahtaen äkkiä seisaalleen paksujen kulmakarvojen rypistyessä — — —

"Minulla on elämä takanani, taide luonani ja edessäni!"

Hän otti kiireesti laatikon nuottihyllyn alta ja siirsi esiin paperipakan, jota hän järjesteli nuottitelineellä.

Se oli partituuri, mutta nuotit olivat niin pieniä ja vaatimattomia, että tuskin kenenkään muun kuin mestarin silmät olisivat voineet lukea sitä.

Hän selaili nostaen ja laskien silmäkulmiaan, piirsi kynnellään muutaman terävän piirron, heitti pakan takaisin laatikkoon, otti viulun seinältä, kulki edestakaisin, edestakaisin — soitti — mutta ei saanut soitosta rauhaa.

Sitten meni hän pienen, koruttoman puupöydän luo, seinän vieressä.

Pöydällä oli hakaraamattu avoinna: Martti Lutherin saksalainen käännös, vanha elsassilainen painos.

Hän istuutui ja luki, hartaasti ja kauan.

Sitten otti hän laatikosta pari alotettua arkkia, asetti ne paikoilleen pöydälle, sirosti ja huolellisesti, niinkuin hän teki kaiken. Hän teroitti hanhensulan... Hänen kasvoillaan vallitsi syvä rauha.

Hän kirjoitti.

Arkkien päällyslehdellä seisoi: "Kun maa oli syntymässä!"

Ja kun hän oli kirjoittanut jonkun aikaa, nousi hän ja meni ulos sulkien oven jälkeensä.

* * * * *

Hän meni metsää kohti.

Aurinko paistoi. Tuuli kävi kirpeänä mäillä. Mutta kohta saapui hän puitten suojaan. Hän kiersi herraskartanon lehtokujan, kulkien yhä syvemmälle lehdettömään tunturimetsään, missä sammal ja ruoho viherti auringon puolella.

Kun viettää päivän maaliskuisessa luonnossa, on siinä jotain, mitä ei ole muissa kuukausissa: jokainen pieni vihreä ruohonkorsi on kuin suuri tapahtuma, leivon tai kerttusen heikoin, hennoin viserrys kuin ilmestys — — — ja kun saa kuulla ensimmäisten kottaraisten viheltelevän ja näkee niiden ensikertaa metallinhohtavina kiitävän ohii kuin ihmeen taikurin sauvan nenästä, on ihmeiden ihme taas tapahtunut:

Elämä on taas herännyt — ja suuren sydämen sisäiset lähteet alkavat taas solista!

Siellä metsässä tapasi hän Grethi Birgerin.

Tyttö kulki hitaasti häntä kohden, aivan yksin.

Tyttö ei voinut kulkea hänen ohitseensa, eikä hän tytön ohii: tie oli liian kaita. Ja molemmilla oli selvästi suuri halu poiketa syrjään.

On hassua nähdä kahden ihmisen tepastelevan paikallaan pääsemättä toistensa ohii.

He hymyilivät, ja urkurin anteeksipyyntöä seurasi Grethin puolelta: "Ei mitään syytä."

Jää oli sulanut. He kävelivät hetkisen yhdessä, molemmat hämillään.

Siitä oli monta vuotta kun mestari Ollivier oli vaihtanut sanan aivan nuoren neidon kanssa. Hän ajatteli itsekseen: "Mitä noin nuorelle ihmiselle on tapana sanoa? Eikö hän voisi alottaa?"

Grethi puolestaan katseli häntä: "Niin, totta tosiaan, hän on vanha! Mutta hän kulkee kai ajatellen soittoaan ... ja on harmissaan kun tapasi minut!"...

Ja hän aikoi poiketa syrjäpolulle kohteliaasti tervehtien.

Silloin sanoi urkuri:

"Meillähän on yhteisiä ystäviä linnassa, kaksi erinomaista ihmistä? *Te* käytte siellä ehkä myöskin säännöllisesti vieraissa, tai oletteko täällä vain läpimatkalla?"

"Läpimatkallako?" toisti tyttö hymyillen. Mutta kohta sen jälkeen lisäsi hän kevyesti huoaten: "Ei, ei, minä olen kyllä pysyvästi täällä!"

"Te ette pidä seudusta?" kysyi hän kohteliaasti, hiukan hajamielisesti. Hän näytti jo väsyneen kohtaukseen.

Tyttö huomasi sen ja joutui yhä enemmän hämilleen: Hän on kai vihoissaan minulle! ajatteli hän. Hän on varmasti saanut tietää, että me kuuntelemme häntä salaa... Minä sanon sen hänelle mieluummin suoraan — ja menen sitte heti tieheni! — — —

Hän oli päässyt pari askelta edelle, kääntyi nopeasti ja hänen poskensa punertuivat, ja silmänsä loistivat, kun hän sanoi:

"Minun täytyy pyytää teiltä anteeksi, mutta minä *rakastan* musiikkia, minä olen rakastanut sitä aivan pienestä saakka ja täällä ei saa kuulla mitään! Ehkäpä te antaisitte anteeksi minulle ja toverilleni, jos te tietäisitte kuinka me ... kuinka minä ... kuinka ihanalta se kuuluu!"

Hän sammalsi ja sopersi puhuessaan, painoi silmänsä maahan ja pysähtyi siihen asentoon.

"Ai, se on totta", kuului mestarin ääni lempeästi puhuvan, hieman vieraan korostuksen vähentäessä sanojen ironiaa. "Minun täytyy siis kuitenkin uskoa Sidsel muurin sanat, että *kaikki* kylän nuoret tytöt piileksivät kirkon oven takana!" — — —

"Se ei ole totta!" huusi Grethi nopeasti ja välittömästi. "Bablilla ja minulla ei ole mitään tekemistä kylän tyttöjen kanssa. Me olemme iloissamme, kun me vain saamme olla rauhassa kaikilta ihmisiltä!"

Mestari Ollivier katsoi häntä silmiin.

Ne olivat suuret ja palavat — nuo silmät; niissä oli täysikasvuisen naisen syvää, lämmintä hehkua lapsen luonnolliseen, rehelliseen innostukseen sekaantuneena.

Neitseellisten kasvojen pehmeihin piirteihin eivät elämän katkerat surut olleet jättäneet jälkiään, mutta niiden yllä lepäsi kuitenkin omituinen varjo, varjon varjo, joka näytti himmentävän silmien hehkua ja tummentavan ihon tuoretta kirkkautta.

Urkuri näki, että hän oli puettu mustiin. Oliko hän kadottanut jonkun, jota rakasti?

Nyt muisti hän, että herrasmies oli eräänä päivänä, kun Grethi oli mennyt huoneen läpi, virkahtanut päällään nyökäten: Isätön ja ystävätön — niinkuin mekin! — — —

Mestari Ollivier jäi katselemaan häntä ja kysyi hiljaa:

"Onko täällä kylässä muitakin, jotka mieluummin tahtoisivat olla rauhassa ihmisiltä? Uskokaa minua, lapseni: teidän ikäisellänne ei ole mitään syytä siihen, ja myöhemmin, kun mahdollisesti on syytä, toivoo aina, että saisi olla nuori, voidakseen oikein rakastaa maailmaa ja uskoa ihmisiin!" — — —

Grethi oli taas painanut silmänsä maahan. Hän kuuli hänen verhotun äänensä soinnun — ja sanat hän kai myöskin kuuli, mutta ne olivat hänestä ehkä liian tavallisia; Grethi oli ajatellut, että kun *hän* puhuisi, olisi hänen sanoillaan sama voima kuin hänen soitollaan... Mutta sanoi hän mitä hyvänsä, ei Grethi enää ollut yhtään hämillään, niin — ihmeellistä kyllä — melkein tuttu tuolle vieraalle, jonka rinnalla hän ensi kertaa käveli.

Hän sanoi sisäisen liikituksen tehdessä hänen kirkkaan äänensä syvemmäksi:

"Minä en tiedä, mutta jo lapsena tuntui minusta, että esim. kukkaset, metsä — linnuista puhumattakaan — — — Ei, minä en osaa selittää sitä..."

"Koettakaa", keskeytti urkuri hymyillen.

"Minusta tuntuu vain", jatkoi Grethi, "että kun kuljen luonnossa, ymmärrän minä kaiken — minä kuulun kuin samaan perheeseen kaiken kanssa ulkona. Mutta ihmiset ovat minulle aina vieraita. Minä en ymmärrä heitä, eivätkä he minua... Niin, ne ajatukset ovat tietysti tyhmiä ja yksinkertaisia?"...

"Sattuupa joskus, että joku toinenkin ajattelee samoin!" sanoi urkuri lempeästi, häneen katsomatta. "Me emme ehkä ole kyllin nöyriä!" lisäsi hän.

"Tiedättekö", sanoi Grethi innokkaasti. "Kun te puhutte noin, ymmärrän minä, että te tarkoitate sillä jotain. Mutta muuten se inhottaa minua, sillä minä en koskaan kuule tällä seudulla muusta kuin tuosta nöyryydestä — huh!" — — —

Urkuri katsahti ylös — aikoi hymyillä, mutta kohtasi tuon katseen lämpimän loisteen itseensä suunnattuna ... ja hän käänsi silmänsä pois.

Grethi jatkoi:

"Kahta ihmistä kaipaavat minä aina. Isääni ja äitiäni. He jumaloivat minua — minä tiedän kyllä, ettei se ollut hyväksi minulle. Mutta koskaan ei kaksi ihmistä ole pitänyt enemmän toisistaan — ja minä kuvittelen, että heidän ajatuksensa yhtyivät minussa, ainoassa olennessa, joka oli heidän välillään. Ja minä kuljin kuin hellyyden ja hoivan maailmassa. Sattuipa sitte, että äiti sairastui äkkiä ja kuoli — niin, *minä* olin kauan nähnyt, että elämä rasitti häntä. Täytyy kai olla luotu erikoisesta maalajista, että voisi kestää nuo pitkät päivät ja vuodet. Ja sitten *täytyi* isän kuolla, he eivät voineet elää ilman toisiaan. Kun ihmiset pitävät niin paljon toisistaan, eivät he voi elää. Niiden, jotka rakastavat, täytyy kuolla! Maan päällä ei voi olla yksin!" — — — — —

Vanha urkuri katsahti ylös, noihin silmiin, jotka lepäsivät hänen silmissään. Niiden surullinen, lapsellinen viisaus sai hänet säpsähtämään, niiden nouseva hehku piti hänet vangittuna.

Niin seisovivat nuo molemmat metsässä katsellen toisiaan ... ja jokainen pieni vihreä ruohonkorsi oli kuin suuri tapahtuma, leivon tai kerttusen heikoin, hennoin viserrys kuin ilmestys, ja metallinhohtoinen kottarainen lensi heidän ohitseensa kuin pieni ihme suuressa ihmeessä: elämässä, mikä taas heräsi talven jälkeen, kun suuren sydämen sisäiset lähteet alkavat solista.

"Käykää luonani", sanoi mestari Ollivier, lempeällä, verhotulla äänellään. "Käykää luonani kirkossani ja antakaa minun näyttää teille urkuja ja soittaa teille hiukan, kun teillä on aikaa ja halua!"

Sitten nosti hän kunnioittavasti kolmikolkkakaista hattuaan, ja poistui nopeasti, notkeana ja suorana.

Grethi jäi seisomaan yksin — ja katseli kauan hänen jälkeensä.

XI.

Kului hiukan aikaa, eikä Grethi tullutkaan kirkkoon aamulla.

Maaliskuu meni, huhtikuu oli melkein lopussa. Grethi vältti käymästä ystäviensä luona herraskartanossa.

Niin tapasi hän eräänä päivänä urkurin kylän tiellä. Hän meni tervehtien hänen ohitseensa ja hymyili aivan kuin kysyen.

Seuraavana aamuna kiiruhti Grethi ulos — yksin.

Hän kulki vaipuneena mietteisiinsä ja aivoissa kulkivat ajatukset näin:

— — — Hän oli kohottanut silmänsä ja katsellut häntä... Grethi oli tuijottanut häneen ja hän oli huomannut sen. Hän oli kohdannut Grethin katseen ja painanut silmänsä alas... Grethi oli taas ... hän oli taas ... he olivat kumpikin...

Mitä oli sitten tapahtunut? — —

Hän istui metsässä, huntunsa kääriytyneenä, pää painuksissa, kädet sylissä.

Miten oli hän tullut tänne? Jaloillaan — ei, siivillään! Huntu oli humissut hänen ympärillään kuin siipipari ... hän oli juossut koko matkan, herraskartanon ohi, mäkeä ylös ... puh! Hengitys salpautuneena rintaan — veri kolkuttaen sydämessä — sielu hädässä, ei riemuitsevana...

Kuinka ihmeellistä oli elää! — — —

Ja taas alkoi hänen sielussaan virrata joki, jota hän ei saanut pysähtymään: Hän oli nostanut silmänsä häneen ... hän oli tuijottanut urkuria ... he olivat kumpikin...

Hän siirsi päähineen taemmas, työnsi sivulle tukan kiharaiset aallot, veti syvään henkeä: Minun pieni järkeni on lopussa! — — —

Ja hän hymyili itsekseen, painoi käden rintaansa vasten ja kuiskasi:

"Minä olen järjissäni. Mutta mitä mahtanee *hän* minusta luulla?"

"Käykää luonani kirkossa, kun teillä on aikaa ja halua!" oli hän sanonut.

Aikaa — halua?

Hänellä ei ollut hetkenkään rauhaa. Täti Birger oli torunut häntä. Täti Birger sai hoitaa uuninsa ja myrttinsä. Kaikki saivat hoitaa itse itsensä — pikku Babli myöskin.

Tänään *tahtoi* Grethi — niin, hän tahtoi ja toivoi ... hän ei tiennyt itsekään mitä.

Mutta hän nousi ylös kilpaa auringon kanssa — juoksi pois kylästä, sitten hitaasti kirkonmäkeä ylös — ja sitten, kuin reippaasti uhmaten pää pystyssä asehuonetta kohti.

Mutta ulos ei kuulunutkaan hiljaista huminaa, ovesa ei ollut avainnippua. *Hän* ei siis ollutkaan siellä.

Viime päivien rankkasateen jälkeen oli tullut kirkas, keväinen, tuores aamu läikkyvine lammikoineen vanhojen hautojen välissä.

Mitä asiaa olisi hänellä ollut kuolemalle tai kuolleille? Olihan kevät tullut. Ja se oli lennähtänyt hänen nuoreen sydämeensä — — — voimalla, josta hän ei tiennyt mitään, jota hän ehkä alkoi ymmärtää — — —

Ei, hän ei ymmärtänyt mitään. Ei mitään,

Hän kuuli lintujen laulua; hän näki vihreitä korsia — kokonaisia ruohomättäitä alastomalla, autiolla kirkkomaalla. Hän näki kukkia: keltaisia, tumman sinisiä, vaalean punertavia —

Ja *ne* puhelivat hänelle.

Ensi kertaa yhdistyi hänessä alkava aavistus kukkien väriin. Ja siitä tuli kieli, jota *hän* ymmärsi. Hänellä ja luonnolla oli yhteinen salaisuus! Ei hänen ja ihmisten välinen, ei hänen ja pikku Bablin, ei edes hänen ja urkurin. Kaikkein vähimmän hänen ja urkurin. Miten voisi hän ajatella sellaista?

Mutta hänen ja koko suuren luonnon yhteinen, luonnon, joka ei anna ketään ilmi.

Ja siksi: ulos ja pois metsään! — — —

Siellä istuutui hän viime talven myrskyjen kaataman puun rungolle.

Oli hiljaista. Voimakas huhtikuun aurinko lämmitti kaatunutta puuta. Oksien ritvat pyrkivät ilmoille ruskeine, kohta puhkeavine nuppuineen. Puu makasi maassa, runko ei enää saanut ravintoa maasta, mutta oksat imivät vielä viimeisen ravinnon hiukkasen äidistään, rungosta. Hänen tuli sitä surku. Puu parka! — ajatteli hän — *Tunteekohan* sekin?

Hän taittoi muutamia oksia ja pisti ne vyöhönsä. Hän aikoi panna ne veteen kotona.

Kimalainen tuli lentäen — juuri paksua oksaa kohti — ehkäpä auringon häikäisemänä tai kevään tuoksuista juopuneena. Se putosi ruohokkoon, makasi siinä suristen ja alkoi vaivaloisesti kömpiä — — —

Kimalaisparka! *Tunteekohan* sekin...?

Kaikki vaikutti häneen, kaikki koski häneen — koska kaikki tuntui hänestä niin hyvältä: riemuitseva maailma hänen sielussaan ja sininen, keltainen ja vihreä maailma hänen ympärillään.

Hänestä tuntui, ettei hän minään keväänä ollut nähnyt niin paljon ruohoa — niin sinistä taivasta — niin keltaisia voikukkia — niin valkeita vuokkoja joukottain!

Hän alkoi poimia poimimistaan, kädet täyteen, hameen helmat täyteen ... Hän aikoi koristaa kirkon, *hänen* kirkkonsa ja urut... Suuri seppelkiehkura levittäisi kevättä ja tuoksuva auringonvalo autioon, kylmään huoneeseen — minne vain *hänen* säveleensä toivat viestejä lämmöstä ja valosta!

Sepä oli ajatus!

Hän olisi voinut syleillä koko metsää sen ajatuksen vuoksi ... ja kun kartanon hassu isäntärenki — "hullu" — kulki hoiperrellen ohi, ja suu ammoltaan ja katse tuijottavana sieppasi tervehtien hatun meloonimaisesta päästään, pisti hän kätensä hameen taskuun, löysi pienen helmikutoisen kukkaronsa ja pani koko pienen säästönsä lyypekkiläisiä hopeakillinkejä rengin kuraiseen kouraan — niin että hupsu tuli vielä hupsummaksi ihmetyksestä.

"Ota ne Hans! Ne ovat sinun. Pidä ne — kuuletko!" huusi neitonen iloisena.

Ja mies kompuroi tiehensä käsittämättä, onnellisena aarteestaan niinkuin ehkä vain vähäjärkinen voi olla.

Mutta tyttö itse tuli äkkiä surulliseksi.

Oli kuin ei metsässä enää olisikaan kukkia, kuin ei aurinko enää paistaisikaan.

Se oli nimittäin paistanut hänen sormilleen, juuri kun hän taas piilotti pienen kukkaronsa.

Ja nuoren tytön sormessa oli kihlasormus — herra Peer Pommerenckin sileä kultasormus.

Nyt huomasi hän sen; ehkäpä huomasi hän vasta *nyt* sen suuren merkityksen. Hän oli syksyllä ollut kovin masentunut raskaiden kuolemantapausten vuoksi, aivan kykenemätön vastustamaan "pelastajan" ehdotuksia, tarjouksia tai käskyjä.

Hän oli tullut täysi-ikäiseksi yhdessä päivässä, silmänräpäyksessä.

Vastenmielisyyden tunne vierähti kuin vavistus hänen lämpimän, vahvan sielunsa läpi. Kuin ilkeä hyönteinen oli inho ryöminyt hänen sormensa yli.

Hän tahtoi vapautua — sekä sormuksesta, että herrasta Peeristä. Ja hän kiskoi, hieroi ja kierteli — repi sormensa veriin. Sormus ei lähtenyt irti.

"Saan kyllä viilan kotoa", mutisi hän.

Hameentaskusta löysi hän pienen rievun, mallitilkun. Sen kietoi hän sormensa ympäri — ja lähti nopeasti menemään pitkin herraskartanon lehtokujaa.

Kukat oli hän jättänyt maahan. Hän, joka ei koskaan unohtanut mitään, kaikkein vähimmän kukkasia.

Kun hän aikoi kulkea kartanon ulkokuoneiden ohi, pysähtyi hän nähdessään Rachelin.

Rachel seiso i kanatarhan luona, ankkalammikon vieress ä ruokkimassa siipikarjaa.

Se narisi, kaakotti ja piipitti juutalaisnaisen ymp äri ll ä, aivan kuin valittaen saavansa liian v äh än ruokaa.

Rachel heitti viimeiset murut ja puuron j ätteet joukkoon, kyynelvirran valuessa h änen poskiaan pitkin. H än pudisteli esiliinaansa ja kuivaili sen kulmalla silmi ään:

"Voi Grethi", nyhkytti h än. "T äm ä oli ankara y ö, t äm ä. Luulimme, ettemme saisi miestä pysym ään hengiss ä aamuun saakka. Ja sitten tuo myrsky ja rankkasade, koko y ön. Se rasitti meit ä. Oli kuin Jehova olisi ottanut k ätens ä p äält äm me. Ja nyt perjantaina on minun nimip äiv äni! Miehell ä on aina ollut tapana viett ää sit ä *minun* kunniakseni, vaikka h än laskee leikki ä sanoen, ett ä olisi ollut parempi jos Iisakin ja Jaakopin Jumala olisi pit änyt minut ja kaikki muut Eevan tytt äret luonaan taivaallisessa Kaanaan maassa! Oi, siit ä p äiv äst ä iloitsen min ä koko vuoden! Ja nyt min ä tuskin tied än, mist ä min ä saisin hankituksi ruokaa pikku elukoille. Ja miehenh än *t äytyy* saada munia joka p äiv ä, ainoita, mist ä h än oikeastaan el ää!... Mutta mik ä sinun on Grethi? Sin äh än olet sen n äk öinen kuin ei pussissa olisi ruokaa *sinullekaan* en ää! N äyt äs! Mit ä sin ä olet tehnyt sormellesi? Haluatko sin äkin säikytt ää vanhaa ystäv ääsi?"

Ja juutalaisnaisen mustat, lempeät silmät kuivuivat äkki ä; ja hymy pisti esiin, kun toinen oli lohdutuksen ja neuvon tarpeessa.

H än repi pienen tilkun Grethin sormesta, katseli sormea, katseli sormusta, katseli syv älle h ämill ään olevan tytön silmiin.

Rachel kasteli sormensa ja kiersi sen Grethin sormen ymp äri ll e ... ja juutalaisnainen n äki selv ään nuoren tytön läpi ja sanoi hiljaa:

"Ah, äläppäs, pikku raukka! Ei saata noin vaan kiskoa pois sit ä, mink ä itse ja muut joka p äiv ä n äkev ät — ja jonka mieluummin heittäisi viimeiseen nurkkaan!"...

Grethi vastasi reippaasti:

"Min ä en ajattele sellaista. — Min ä en voi k ärsi ä ett ä ... ett ä... Nyt t äytyy minun menn ä!" keskeytti h än lyhyesti.

Rachel hymyili, taputti h änen k ätt ään ja sanoi:

"Tied ätk ö, mit ä Job sanoi? H än vastasi ja sanoi Jumalalle: Ja vaikka sin ä k ätketkin sen syd ämeesi, tied än min ä, ett ä sin ä ajattelet sit ä."

Grethi riisti k ätens ä irti ja lähti juoksemaan.

Rachel huusi h änen jälkeens ä: "Me tapaamme perjantaina — Jumalan avulla! Sin ä ja Babli ja Monseigneur ja min ä saamme syöd ä yläkerroksessa, miehen huoneessa" — — —!

Loput vei tuuli, aurinko ja heiluvat, versovat oksat.

Grethi juoksi.

XII.

Kun h än tuli kirkon luo, pys ähtyi h än. Asehuoneen ovi oli yhä suljettuna; h än tarkasteli lähemmin ja huomasi, ett ä pieni sivuovi tornin vieress ä oli raollaan.

H än avasi sen, ja tuli neliskulmaiseen huoneeseen, jossa oli kovaksi poljettu savipermanto; kuokkia ja lapiota nojallaan karkeaa, rappaamatonta sein ää vasten. Muurissa oli pitki ä, syvi ä repe ämi ä, niin suuria, ett ä käsi mahtui niihin. Hautauskalut koettivat turhaan peitellä vajavaisuuksia — el äm än haavoja ja arpia.

Sitten huomasi h än toisen pienen oven, joka my öskin oli raollaan.

Oli kuin kirkon torni olisi pyyt änyt h änt ä vierailulle.

H än ep är öi vielä, ep ävarmana.

Oven yläpuolelle oli ripustettu taulu, johon oli piirretty jotain maalatuilla, koukeroisilla, epäselvillä kirjaimilla.

Hän tavaili kirjoituksen läpi. Se kuului:

Tän' oven eessä muinen ol' rappu kaita, puinen. Mutt' lahona se murtui ja kohta maahan sortui. Mutt' Herran armo syvä soi taaskin nousta jälleen sen maasta torniin tälleen: Ja nyt on rappu hyvä.

Grethi hymyili. Ja hän hymyili vielä enemmän kun hän oli aukaissut oven kokonaan ja näki edessään melkein kohtisuorat, kapeat, kierot ja viheliäiset portaat, jotka ylhäällä katosivat puolipimeään.

— Jos nämä ovat uudet, hyvät raput — ajatteli hän — niin minkälaiset mahtoivatkaan entiset olla? —

Mutta ylös tahtoi hän nousta. Nyt tahtoi hän nähdä koko tuon pienen kirkon, jossa hän oli ollut pari kertaa joulun aikana täti Dorothean kanssa Birgereiden vanhassa perhepenkissä.

Ehkä raput veivät aivan urkujen luo!

Hän muisteli, että hän alhaalta permannolta oli nähnyt komeat urut — aivan liian voimakkaat niin pieneen kirkkoon. Ne olivat sillä kertaa olleet hänestä kuin tunturi, jonka juuren parvekkeen veisteltä reuna peitti, ja jonka jakaantunut huippu tuntui tavoittelevan korkeimpia kattokaaria; tunturi, uponneena taustan salaperäiseen hämääseen — himmeästi kimaltelevat urkupillit hopeisina lähdepuroina, joista sävelet kumpusivat ja kuohuivat hillitysti seurakunnan päiden ja sydänten yli.

Sellaisina oli hän nähnyt urut ja sellaisina kuunnellut niitä alhaalta permannolta.

Nyt nousi hän ylös tornin portaita pitkin.

Se oli kuin tunturille kiipeämistä. Hänen täytyi nostaa nuorta ruumistaan ylöspäin vavistuneiden käsipuiden avulla — ne natisivat hänen kevyen painonsa alla. Kanakopin portaat olisivat tuskin voineet olla jyrkemmät ja viheliäisemmät.

Saisiko *hän*, tuo vanha mies, joka päivä tehdä saman mestaritempun?

Ensimmäisessä käänteessä pysähtyi hän. Hän ei pelännyt omasta puolestaan, hän ajatteli *häntä*.

Yhä enemmän ajatteli Grethi häntä oudon, tukahuttavan hädän vallassa.

Ravistuneessa, rappaamattomassa muurissa oli kapea, soikea aukko, niinkuin ampumareikä vanhassa linnassa.

Siitä pääsi sisään auringon säde ja puhtaan ilman leyhkä. Molempia tarvittiin täällä.

Pimeässä komerossa hämärsi joukko rojua: puukuvia, joista väri ja kultaus oli kulunut pois, nenät olivat taittuneet, jäsenet katkeilleet. Grethin oli vaikea katsella niitä ... hänestä tuntui, että ne olivat nukkeja lapselliselta aikakaudelta. Ne olivat luultavasti koristaneet saarnatuolia tai hautapatsaita kirkon laivassa.

Siinä lepäsi ikivanha Marian kuva, runneltuna, lapsi yhä sylissänsä. Näytti siltä kuin rotat ja hiiret olisivat pitäneet juhla-aterian nakerrellen pyhiä kuvia.

Ja Grethiä puistatti.

Hän nousi seuraavaan käänteeseen. Siellä oli kolmas ja viimeinen ovi, vain pari ohutta, kapeaa lautaa kuin ruumiskirstun kansi. Ovessa ei ollut lukkoa eikä hakaa, ja se käännähteli kostean kylmässä vedossa. Ja sisälläpäin heilahtelivat kellastuneen verhon repaleiset reunat, kuin olisi se ollut jonkun kirkon "arvoisan" suojelijan hautakääre.

Raput, muurit, seinät, ovet, puukuvat, verhot: kaikki rappeutuneita, kaikki tomun peittämiä, kaikki näyttivät kuiskuttelevan tomun ja tuhkan oppia, tuota oppia, joka on erottamattomasti yhtynyt kirkkorakennuksiin, niin pian kuin ne kallistuvat häviötä kohti, tai nousevat uusina ja vahvoina menneisyyden raunioilla.

Grethi olisi kai kääntynyt takaisin, jollei kirkko olisi ollut juuri hänen kirkkonsa, ja hän tahtoi katsoa sitä suoraan silmiin, siksi että siihen sisältyi varotus ja uhka *hänen* henkeään kohtaan.

Hänellä ei ollut aavistustakaan, että se oli *niin* rappeutunut. Nyt kuiskasivat muurit ja seinät sen hänelle tomun alta, syvistä lovista ja halkeamista. Hän oli päässyt pienen temppelin salaisuuden taa, niin kuin päästään verhojen taa näyttämötaiteelle, yhdelle ihmisyyden jaloimmista taiteista vihityssä

temppelessä, taiteelle, joka ei ole vähemmän jalo silloin, kun se on yhtynyt musiikkiin.

Hän tunsi hädän, huomasi vaaran, mikä väijyi kirkossa, selvimmin sen tähden, että hän oli tullut vastakkaisesta maailmasta: nousevan, tuoreen, voittoisana eteenpäin hyökkäävän kevään keskeltä.

"Jospa *minusta* voisi tulla hänen nuori, valoisa keväänsä, jospa voisin rohkaista ja riemastuttaa häntä, vaikken voisikaan olla hänen suojanaan ja tukenaan!" — Niin kuiskuttelivat äänet hänen lämpimässä sielussaan.

Grethi ei muistellut kukkia, jotka hän oli unohtanut metsään. Grethi toi hänelle toisenlaisia kukkia tänne.

Kaikkein vähimmin ajatteli hän *nyt* sulhastaan. — Kaikki mikä koski häntä itseään, oli mahdollisimman yhdentekevää, kaukaista.

Reippaasti avasi hän oven ja työnsi lahoneen verhon syrjään. Kaikki oli hiljaista, kaikki oli tyhjää ... mutta tuo autio sisusta liikutti hänen mieltään kuin juhlallinen, hillitty tervehdys. Hän asteli pitkin parven hiljaa narisevaa permanttoa — hän seisattui aivan urkujen viereen. — Tuossa oli penkki, missä hän istui soittaessaan, tuossa sormio — — ja tuolla suurien, vakavien, mykkien urkujen takana palkeet, urkujen kätkeytetyt keuhkot ... ja tuolla, penkillä, pyöreäkaarisen ikkunan säästävässä valaistuksessa istui olento kyyryssä ruoka-astian ääressä, niinkuin aarretta vartioiva kirkon henki, ja söi leukojen hitaasti ja eläimellisesti liikkuen. Se oli kylän viisain mies, kirkon suojelijan irvikuva, vanha sotilas — herra Bengt urkujenpolkija henkilökohtaisesti.

* * * * *

Grethi nyökkäsi hänelle. Hän katsahti ylös asentiaan muuttamatta. Leuat lakkasivat hetkeksi jauhamasta. — Hän ojensi suunnattoman kätensä liikuttaen paksuja sormiaan erikoisella tavalla. Oli kuin mullan väriseen kämmeneen olisi salakirjoituksella piirretty sana: juomarahaa. —

"Kirkossa käynti muulloin kuin kirkonaikana", mutisi hän katkonaisella puhetavallaan — ja sormet liikkuiivat odottaen.

Grethi ei ymmärtänyt hänen tarkoitustaan.

"Kirkossa käynti muulloin kuin kirkonaikana — *id est* 8 shillinkiä!" kuului murina.

Grethi oli hämillään — hänhän oli antanut pois pikkurahansa metsässä. Hän koetti kierrellä: "Olen unohtanut rahani kotiin — mutta ensi kerralla...!"

Bengt availi silmäluomiaan kuin ikkunaluukkuja — aivan kuin pöllö, miettien voisiko antaa tytölle aikaa — ja alkoi taas liikuttaa sormiaan.

"Tunnettehan te minut, Bengt?" sanoi Grethi hymyillen.

"Peer Pommerenckin heila", töksähti vastaan.

Grethi puri huultaan, irroitti pienen hopeisen kaulaketjunsä ja pudotti sen urkujenpolkijan kouraan.

Koura sulkeutui nopeasti kuin loukku.

"Minä tahtoisin mielelläni katsella kirkkoa hiukan! Eihän mestari Ollivier ole täällä tänään?" sanoi Grethi.

"Raihnas tänään! — Sairaus on joka miehen herra — muttei naisten, niinkuin Sidsel muori sanoo."

Ja Bengt nousi seisaalleen päästäen kurisevan äänen kuin tornikelloa vedettäessä.

"Kirkosta ei ole juuri mihinkään, — mutta meillä on urut!"

Hän lausui tuon "meillä" tavalla, joka ei miellyttänyt Grethiä. Mutta hän tahtoi olla ystävällinen urkujenpolkijalle saadakseen tilaisuuden puhua hänen isännästään mahdollisimman paljon. Hän korotti äänensä, mutta hänen ei kuitenkaan aina onnistunut saada kuuroa käsittämään sanojensa sisältöä.

"Niin, niin, meillä on urut", jatkoi ukko levittäytyen kahta leveämmäksi.

"Te haluaisitte ehkä osata soittaa niinkuin mestari Ollivier?" kysyi tyttö asettaen suunsa lähelle hänen karvaista korvaansa.

Bengt möyri nyrkillään tukkaansa, veti taas tornikelloa sisässään ja päästi ilmoille otteen latinan lauseopin säästöistään:

"*Vellem quidem posse gloriari.*" Hän pysähtyi mietti ja jatkoi "*quod Cyrum!*"

Grethi hymyili. Hän oli kodissaan saanut mitä parhaan kasvatuksen, olipa lukenut latinaakin isänsä johdolla voidakseen auttaa häntä. Hän kysyi:

"Kuka on *Cyrum*, Bengt?"

"*Cyrum* — se on *Cyrum*, kuului vastaus varmasti kuin tietäjän suusta.

"Onkohan se ehkä kuningas Cyrus?" jatkoi tyttö veitikkamaisesti ja saattoi tuskin olla nauramatta.

"On kai yhtä hyvä ottaako sen *nominatiivissa vai ablatiivissa*" sanoi Bengt suurena ja huolettomana.

Grethi koetti lepyttää häntä ja kysyi:

"Jos joku osa uruissa särkyisi, osaisitteko te korjata sen?"

Taas veti ukko kelloa:

"Hrrrrr — — — ettäkö korjata? Kyllä minä luulen tuntevani urkuni. Minä luulen, että vaikka salama iskisi maahan ja löisi pillit säpäleiksi, osaisin minä panna ne kokoon niin että niistä tulisi *paremmat* kuin koskaan ennen!"

"Mestari Ollivier pitää kai teitä suuressa arvossa?" sanoi Grethi.

"Kai, kai?" hyrisi hän. "Hänen pitäisi! Mutta kuka aina itsensä ylentää, sen saattaa Herra kerran alentaa! Minulla on omat luuloni tästä kirkosta!"

"Kuinka niin?" kysyi Grethi hiukan hädissään.

"Minä luulen", sanoi ukko, "että loppu tulee äkkiä, hyvä neiti! Mutta *minä* en pelkää mitään — niinkauan kuin pienet *harmaat* eivät virka mitään."

"Mitä te sanotte Bengt? Pienet harmaat?"

"Hiiret", tokasi hän kohottaen kätensä näyttäen kirkon laivaa. "Hiiret ovat täällä sisällä... Rotat ovat ulkona kirkkomaalla. Rotat nakertavat kuolleitten luita — hiiret nakertavat kirkkoa. Ajan hammas kuluttaa muureja ja kiviä ja hiiret auttavat. Ja sinä päivänä, kun viimeiset hirret, jotka pitävät runkoa koossa, on nakerretty poikki, menevät hiiret tiehensä — ja minä niiden mukana! Niin kauan tahdon minä palvella taivaallista Herraamme palkeiden ääressä — en minuuttiakaan kauemmin. Ja minä tiedän, että Herra varoittaa minua — Sidsel tietää myöskin ... niin kuin kirjoitettu on: Sinä olet auttava palvelijaasi aikanaan ja pitävä häntä valveilla, kun vihollinen häntä uhkaa. Mutta jumalattomat tulet sinä tappamaan ja tuhoamaan heidän aistinsa huumauksella ja unella!"

XIII.

Grethiä kammotti yhä enemmän. Hän loi katseensa ylös mahtaviin urkuihin ja tunsi sielussaan samaa arkuutta ja ahdistusta, mikä tarttui häneen melkein joka kerta kun hän astui kirkkoon. Tunne, että *pitäisi* olla hartauden vallassa nosti hänen voimakkaan, nuoren mielensä uhmaan, jonka hän taas pyysi korkeampia voimia antamaan anteeksi.

Hän oli uskonnollinen niinkuin moni terve sielu on iässä, jolloin mikään ei sido kuvitusvoimaa, eikä kysy neuvoa "kokeneilta" ihmisiltä.

Hänen isänsä ja äitinsä eivät olleet tahtoneet häiritä tyttärensä tunne-elämää vastaamalla myöntävästi tai kieltävästi kysymyksiin, joita hän välittömällä innolla heille teki. Musiikki muodosti yhdyssiteen vanhempien ja lapsen välillä. Ja kun Grethi tunsi täysikasvuisen neidon ensimmäisen määrittelemättömän kaipuun ja sitten voimakkaan levottomuuden liikahtelevan sydämessään, avasi hän koko sydämensä musiikille sallien tietämättään uskonnollisen hartaudenkaipuun pujahtaa sisälle...

Äiti oli kerran ottanut hänet leikillään syliinsä ja kysynyt:

"Minkälaisen miehen tahtoisi minun Grethini, jos saisi valita?" Ja Grethi oli vastannut ajattelematta: Soittajan!

Mutta silloin oli rouva Birgerin kaunis otsa hieman värähtänyt, ja hän oli sanonut: "Sinä lapseni, et aavistakaan mitä musiikki ja taide yleensä vaativat ihmiseltä. Taiteilija maksaa muiden riemusta omilla kärsimyksillään, toisen rauhan ostaa hän omilla kärsimyksillään ja hän liittää toisten surun ja ehkä kadotuksenkin omaansa!"

Nämä äidin sanat näyttäytyivät Grethille nyt kuin himmeästi loistavana kirjoituksena, joka kiemuroivana viivana kohosi tummia, mykkiä urkuja kohti.

Ja kaikkein ylimpänä leikkausten, kiemuroitten ja tähtien alla, melkein kuvun huippua kosketellen, kiilsi kullattu, ennusmerkillinen kolmikulma, joka ympäröi taivaallista isänsilmää.

Grethi tuijotti ylös silmää kohti ja taivaallinen silmä katseli nuorta tyttöä alhaalla näyttäen samalla täyttävän ja valtaavan koko kirkon sisustan suurella, rauhallisella, selittämättömällä hymyllä.

Hänen rintaansa ahdisti yhä enemmän, vaikka hänellä muuten ei koskaan ollutkaan tyttöjen "pahoja aavistuksia". — Miksi siis tänään? Mitä teki hän täällä? *Katseli* urkuja! Ikäänkuin päältä katselemalla pääsisi perille jostain? Mestarin sieluhan oli suljettu tuohon koristettuun häkkiin, jonka ristikon muodostivat urkupillit, nuo paksut ja hoikat, jotka näyttivät suoristautuvan kuin laulaja näyttämöllä, ja ne, jotka vaatimattomasti piiloutuivat hämärään kuin pikku linnut puiden lehtiin.

Mestarin tahtoi hän kuulla soittavan. Mutta häntähän ei kuulunut. Miksi hän sitten viipyi täällä? Miksi hän odotti? ... vieraan tuloa! Kuka tuo vieras oli? Grethi ei sitä aavistanut! Kuullessaan pari ystävällistä sanaa, kohteliaan kutsun, oli hän juossut tiehensä ... oi, kuinka tyhmästi! Missä oli hänen ylpeytensä? Köyhä, ystävätön, orpo tyttö, vieläpä "sidottu" tyttö, joka kohta menisi naimisiin miehen kanssa, joka oli hänestä täysin yhdentekevä ja jota hän ehkä oppisi vihaamaan, mutta joka tapauksessa *ylpeä* tyttö, joka luuli osaavansa kulkea kohtaloaan kohti, joka, joka ... joka mitä?

Grethi parkaa pyörrytti. — Ilma oli kovin tukahduttavaa tässä Herran huoneessa, joka oli elänyt yli aikansa.

Ilma täynnä hometta ja ruostetta — eroitettuna Jumalan kirkkaasta auringosta ja vapaasta maailmasta. — Terveitten ajatusten hauta, vanginvartijana ruma, ahne peikko, tuo herra Bengt epämiellyttävine säilytetyn ruuan tuoksuineen ja sekavine, latinankielisine mongerruksineen...

Grethi tahtoi pois — — —

Mutta sitten sai hän yht'äkkiä huojennukseksi kuulla Bengtin "urkuselityksen": ryöpyn, kurisevan, rämisevän ja töksähtelevän saarnan, joka oli viedä hengitys- ja ajatuskyvyn sekä häneltä että kuulijalta, ja joka lopuksi antoi Grethille takaisin hänen luonnollisen, tyttömäisen iloisuutensa, niin ymmärtäväinen, oppinut, tarkkaava ja älykäs kuin hän oli.

Hän ei koskaan ennen ollut kuullut moista.

Joskus lausui ukko omalla äänellään, omia ajatuksiaan — joskus näytti hän lainaavan jostain kirjasta; nyt oli ääni Esaun (Bengtin) ja nyt Jaakopin (Mestari Ollivier'n). Grethi koetti ottaa selkoa puheesta — eksyi — suuttui — ja päätyi täydelliseen sekasotkuun kuten — urkujenpolkija itsekin — — — "Meillä on täällä urut", kuului hänen oppinut esitelmänsä, "teos, joka on merkitty nimellä *Esaias C.* — kaiketi tuo kuuluisa *Compenius* — Anno Domini 1609 — jonka prospekti, *id est* urkujen etusivu, on runsaasti koristettu kuvapatsailla, enkelinpäillä, maljakoilla, lehtikiekuroilla ja muilla koristuksilla, sekä kirjoituksella: *Dei honoris causa Munera Imperatoris, erant Instrumentum musicum maximum, Organum appellans* — joka merkitsee"...

"Kiitos, minä osaan latinaa, Bengt", keskeytti Grethi hymyillen: "Jumalan kunniaksi Keisarin lahja, suuri musikaalinen kone, jota nimitetään Uruiksi!" — — —

Bengt heitti Grethiin katseen, johon sisältyi ankara moite hänen latinansa keskeytyksen takia — ja nyt syventyi hän palkeihin, joista hän puhui erikoisella lämmöllä; ilmatiehyeihin, ilmasäiliöön, ilmasäästäjiin; sitten seurasivat kansselit, rinnastajat, yhdistäjät, sormiot, jalkiot, pillinkannattimet, — osaksi järjellisessä johdonmukaisuudessa, mutta sitten tuli taas yhtenä sekamelskana pillejä ja ääniä, äänikertoja, mittoja, huulipuhaltimia ja pillisointuja — pillistön huuliääniä, "joilla on pehmeä ja synkkä sointu", torviäänien klarinetti, tai trumpeettiväristystä, joka muistuttaa puhallussoittimia, pasuunaa, trumpeettia, torvia, fagotteja, klarinettia, oboeta, käyrätorvia!

"Niin, niin hyvä neiti Birger, meillä on *vox humana ja vox angelica*, ihmisääni ja enkeliääni! Niin, niin, katsokaapa tänne ... rekisterinappi tai manubriumi, latinalaisesta *manubrium*, varsi, pidin, ... nyt *rekistrearataan* — ensi kerta, alabasso, 32 jalan pilli, 16 jalan pilli — hoi, hei — oktaavi, tuba, borduna, hrrrr! *dulciana*, *fugara*, *viola di gamba* ... prrr! Ymmärrättehän, eikö totta. Kun urkujentekijä on saanut virityksen valmiiksi, täytyy meidän antaa uruille oikea *temperatuuti* — vaihdellen vapiseva tai

Tässä piti Bengt pienen väliajan ja jatkoi sitten luultavasti oman päänsä mukaan —:

"Ymmärrättehän, että tämä *domincerasi* ennen Joh. Sebastian Bachin aikoja, kun urut viritettiin puhtaihin kvintteihin. Hrrr! Te ymmärrätte: Jos lähdemme perusäänestä C ja viritämme *puhtain* kvinttein c—g—d—a—e—h—fis—gis — — — hm, tapaamme kahdennellatoista kvintillä c-äänen, joka kvinttinä on 1/9 ääntä korkeampi kuin perusäänen oktaavi — ja tämä ääni *indicecraa* tervettä ja hyvää korvaa — hm!"

Taas tuli pysähdys ja pieni, hiukan epävarma silmäys Grethiin ja sitten sitä taas jatkui:

"Ottakaamme esim. 8 jalan pää-äänien dominantti lähtökohtana yksiviivainen c tai a — — —. No, tämä on ehkä hiukan liian vaikeaa, hiukan epäselvää, hyvä neiti Birger; mutta mikä meidän taivaallisen Isämme arvoituksellisista laitoksista ei olisi monimutkainen? Me voimme vain sanoa *näin* — tässä kiihoitti Bengt äänensä suureen nousuun hikipisaroitteen valuessa hänen rasittunutta otsaansa pitkin — Urkurilla on sormiot ja jalkiot käytettävänä — ja rekisterinapit molemmin puolin. *Nyt* soittaa hän — Jumalan kunniaksi ja ihmisten ojennukseksi. Soittaa etu-, keski- ja loppusoitot ei liiaksi *accelerando*, ei liiaksi *ritardando*. Seurakunnan veisuun tulee olla tasaista, varmaa ja kouluutettua ... mutta eräs suuri urkutaiteilija on sanonut: 'Veisatessaan marssii seurakunta taivasta kohti!' Niin, marssi käy *ylöspäin*. Ja nyt tottelee sormion rekisteri — 4 1/2 oktaavia — pedaalin 2 oktaavin ja 2 ääniasteen rekisteri — matalimmat — voimakas basso ja omituisesti humiseva alibasso — — — ja torviäänten pasuunat, trumpeetit ja vasket yhtyvät — ja huuliiäänten huilut valittavat ja laulavat — ja rekisteri rekisterin jälkeen pääsee irti ... koko kirkko alkaa täristä, niin, se vapisee, neiti! ja jos viimeinen rekisteri irroitetaan 'täyteen' ääneen — — — hrrrr! Mutta sitä ei kirkko *siedä* — ei ainakaan *tämä* kirkko".

"Jumalan tähden, älkää!" huusi Grethi ja laski kätensä estellen Bengtin käsivarrelle.

"Ei", sanoi ukko, pyyhkien otsaansa ja katsellen "taivaallista silmää" katossa... "Mutta jos kirkon urkuri hullussa itseluottamuksessa tahtois kiusata Herraa ja koetella hänen temppeleään 'täydellä äänellä' — kas! silloin avautuu pieni näkymätön aukko — tuolla korkealla kaikkivoivan säteilevän silmän alla — ja kuolema astuu ulos viikatteineen ja tuntilaseineen —. Aika on täytetty, soitto lopussa — ja kirkon kaaret murtuvat!" — — — —

Grethi päästi pienen huudon. Sattuma, jota hän häpesi.

Bengt kääntyi äkeissään ympäri — ja meni raskain askelin takaisin palkeenvarsiansa ja ruokakorinsa luo.

Tornin portaitten aukolla seisoi mestari Ollivier kalpeana ja kumarassa katsellen omituisen aralla ilmeellä nuorta, hämillään olevaa tyttöä.

XIV.

"Urkuja ei pidä selittää, urkuja täytyy kuunnella!" sanoi mestari Ollivier istuutuessaan paikalleen penkille koskettimien eteen.

Hän oli tervehtinyt Grethiä kohteliaasti, hiukan hajamielisesti, pannessaan hattunsa ja keppinsä pois. Ja hänen vieras murteensa tuntui selvemmin kuin muuten, hieno ironia pisti tänään tavallista enemmän esiin, kun hän sanoi nyökätessään merkitsevästi päätään urkujenpolkijalle: "Kun *hän* selittää minun urkujani, tiedän minä että minä pääsen siitä! — — —"

Grethi valitsi hymyn; hän tunsu poskiensa hehkuvan, eikä tiennyt minne pistäisi itsensä. Vihdoin löysi hän verhon luota horjuvan tuolin, jolle hän varovasti istuutui odottamaan.

Bengt "hirviö" ryömi kuin historiantakainen eläin paljekorokkeen poikimille ja hitaasti vaipui toinen poljin alas, toisen kohotessa.

Oli kuin suurien urkujen sisustasta olisi kuulunut syvä, hiljainen huokaus.

Urkuri veti irti yhden rekisterinapin ja työnsi toisen puoleksi sisään. Hänen vasen kätensä kosketti kevyesti näppäimiä, oikealla kädellä tuki hän leukaansa. Pienestä kaari-ikkunasta laskeutui heikko valo hänen otsalleen ja olkapäilleen... Grethi näki hänet puoleksi sivulta. — Hänen kasvojensa ilme oli

kärsivä, hänen silmänsä kuin etsien pois käännetyt... Grethi olisi mieluummin toivonut, ettei olisi tullutkaan tänne; ja kaikkein mieluummin, että hän voisi mennä hänen luokseen tukeakseen hienolla, pyöreällä olkapäällään tuota kaunista, raskasta päätä.

Ja mestari painoi koskettimia melkein tietämättään...

Täyteläinen, pyöreä ääni soinnahti kuin aallon iltaloiske kaukaista rantaa vasten, väristen läpi kirkon laivan.

Oli kuin urkuri olisi herännyt.

Hänen vasemman kätensä ottaessa soinnun — tuskin kuuluvassa pianissimossa — sanoi hän yhä nojaten päätänsä oikeaan käteensä samalla kun hänen sinisten silmiensä katse viivähti Grethissä:

"Te tulitte siis! Minä olen odottanut teitä. Mutta minä olin sairaana muutamia päiviä. Minä voin väliin — ei usein, vain joskus — hiukan pahoin! Ja te ette koskaan ole sairas — luonnollisesti: Te olette niin siunatun nuori. Nuoruus on Jumalan lahja ihmisille. Ja hänen käskynsä on, että heidän tulee ystävällisesti muistaa häntä, kun hän vähitellen laskee iän taakan heidän hartioilleen.

"Hän ei koskaan kiiruhda — ei tässä, eikä muussakaan. *Hänellä* on suuri aika — ja niin — no! Nehän ovat urut!

"*Nekin* on hän luonut, että hän ja me voisimme yhdessä iloita hänen lahjastaan. Ja ne olivat silloin aivan nuoret kun hän ensi kertaa puhalsi niihin elämän hengen.

"Ja sitten myöhemmin olemme me, hänen palvelijansa, kehittäneet ne siihen, mitä me sanomme 'täydellisyydeksi'.

"Niin — suurin ja täydellisin soittokone mitä on olemassa, ovat urut.

"Ne elävät kauemmin kuin kirkko.

"Niillä on se vika, ettei esityksessä saa sitä sielua yksityisääniin kuin puhallus- ja jouhisoittimilla. Mutta se on suunnattoman rikas soinnuista ja yksityistä ääntä voi jatkaa vaikka loppumattomiin.

"Se on ainoa kone, jossa on nykyaikaisen säveljärjestelmän kaikki äänet, ainoa, jossa mitä erilaatuisimpien sointuvärytysten moninaisuus yhtyy.

"Kas! Urkuri istuu nyt nöyrän vaatimattomana istuimelleen. Nimittäkää häntä mestariksi! Hänen *pitäisi* istua siinä mestarina — ja edessään on hänellä orkesteri — koko orkesteri jouhineen ja puhaltimineen, rumpuineen torvineen — ei ihmisiä, joiden tulee soinnuttaa koneensa yhteen, ei yksilöitä, joita täytyy johtaa, vaan itse säveleet, jotka tottelevat *häntä*.

"Hän on orkesterin herra, jokaisen yksityisen soinnun ohjaaja ja käskijä totellen itse suurta maailman valtiasta. Hän työntää eri rekistereitä ulos ja sisään, käyntelee yhdistäjiä ja kokoojia, juokuttelee käsiään sormiolta toiselle, pakoittaa jaloillaan jalkioiden henget ulos syvyyksistä... Ja parilla pehmeällä huiluaänellä kutsuu hän kaiut kaukaisista maailmoista, ne, joille ihmisten korvat ja sydämet ovat avoinna, mutta jonne ei yksikään katse ole tunkeutunut, eikä riistänyt verhoa näkemättömän edestä!

"Tai istuu hän paikoillaan niinkuin se, jolle seurakunta on antanut toimen, ja jolta kaikki nuo heikot ja vahvat sielut sammunein tai leimuavain tuntein odottavat säestystä virsiensä rukouksille, suruilleen ja valituksilleen, tuskanhuudoilleen ja riemulleen.

"Hän ei tutki heidän uskoaan. Jokaisella on omansa — tai ei mitään.

"*Sana* ei riitä kenellekään! Sävelten henkien täytyy kannattaa sitä vahvoilla hartioillaan, mistä suhisevat siivet puhkeavat esiin ja varjoavat maan rumuuden ja kylmyyden, sairauden ja kuoleman...

"Ja silloin *kuohahtaa* — niinkuin vanha opettajani, apotti Joseph Vogler huudahti — silloin kuohahtaa koko orkesteri fortissimoon, silloin tulee uskova sielu vahvemmaksi kuin selvimmät, terävimmät aivot, silloin vaipuu järki musiikin jalkoihin ja säveleet ovat kuin tulta, joka polttaa ajatukset — —. Silloin ovat ne kuin itse David, veriinkastettu sotilas, nuortunut kuningas, joka nostaa väkevät kätensä taivasta kohti ja laulaa ilmi sortuneisuutensa epätoivon ja toivonsa riemun miehekkäässä Hallelujassa:

"Kiittäkää herraa pasuunäänin, kiittäkää häntä harpuin ja sitroin! Kiittäkää häntä soitoin ja tanssein, kiittäkää häntä kielin ja huiluin! Kiittäkää häntä raikuvain rummuin, korkeesti kaikuvain rummuin! Ah, kaikki, jolla henki on, kiittäköön Herraa Halleluja!" — — —

XV.

Mestari soitti Grethille. Hän kuvitteli preludiumin. Hän antoi sävelvirran viedä itseään kuin kuiva lehti antautuu virran vietäväksi, antoi sävelten hyminän vallata itsensä kuin metsän läpi tuulessa lentävä lintu.

Ja Grethi istui paikoillaan liikahtamatta — jääkylmänä ja tulikuumana; hän tunsu itsensä yhtä onnelliseksi kuin vain kerran ennen elämässään — kun äiti myöhään eräänä iltana oli tullut konsertista, oli soittanut puoli yötä ainoalle lapselleen ja lopuksi suudellut häntä tulisesti puhuen elämästä ja kuolemasta ja musiikista, joka on elämä ja kuolema.

Ah, äiti! — Grethi huomasi kyynelien valuvan silmistään; kuinka hän oli yksinäinen!

Kun mestari soitti, liiteli neidon katse ympäriinsä kirkossa ... hän ei jaksanut siirtää ajatuksia aivoissaan toisesta nurkasta toiseen määrätysssä järjestyksessä — — — hänessä kuohui jotain tuskallista ja riemukasta, välinpitämätöntä ja jännitettyä.

Hän katseli kuin sumun läpi kirkon laivaa — pysähtyi kostean vihreihin koristeihin, jotka kaikkine leikkelyineen, kirjailtuine kankaineen, vertauskuvineen ja enkeleineen, kasvoineen ja merkkeineen eivät *ilmaisheet* kerrassaan mitään ... yhtä vähän kuin leikely ja kullattu alttaritaulukaan. — Vain kaari-ikkuna kuorin holvissa kiilsi himmeänä ja kaukaisena maalattuine ruutuineen, keltaisena, sinisenä, vaaleanpunaisena — ja *jutteli* hänelle, niinkuin metsän kukkasat ja taivas olivat puhelleet hänelle hänen omista salaisuuksistaan, siitä salaisuudesta, jota hän ei voinut uskoa kellekään — joka oli niin suloinen ja raskas, mahdoton, kiusallinen — ja josta hän ei millään ehdolla olisi tahtonut luopua! — — — Kun ei ollut ketään ihmistä, jolle hän olisi voinut ... niin, sillä pikku Babli ei ollut *vielä* oikea ihminen — ja Rachelilla oli itselläänkin liiaksi vaikeuksia — ja sitäpaitsi oli hän — ehkä liian "tukeva".

Entäs täti Birger kotona? Ei, Grethin mieli muuttui oikein kiukkuseksi, kun hän ajatteli tuota saamatonta naista — tuota luulosairaaloista surun ärsyttämistä ja pistelemistä, mikä esti häntä millään lailla ymmärtämästä tai ottamasta osaa toisen suruihin — — — kun taas todellinen syvä *sydänsuru* tekee naisesta toisten naisten sielun vaalijan ja armeliaisuussisaren! Ei, hän ei uhrannut muuta kuin nuo myrttiä kastelevat kyneleet, myrttiä, jota Grethi ei voinut suvaita — koska se jokapäiväisenä muistomerkkinä huomautti hänelle alituisen *sen* hetken lähestymisestä...

Oi, kuinka yksinäinen ja avuton hän oli!

Näkihän hän — aivan elävästi täällä kirkossa — neiti Marguerite Birgerin täydessä morsiuspuvussa huntuneen ja seppeleineen, joka on liikuttavan hieno ja viaton uneksivassa vehreydessään, niinkauan kuin lehdet, oksat ja runko ovat yhdessä huonetta koristamassa ... mutta joka on valehdellut, valehtelee ja tulee aina valehtelemaan kaikkialla maailmassa siitä hetkestä saakka kun lehdet, oksat ja runko sidotaan "seppeleeksi" — uhriseppeleeksi! — — — —

Grethi väenteli hoikkia sormiaan. Siinä sormessa, missä kihlasormus oli, kiilsi veripisara. —

* * * * *

Hän soitti Grethille.

Hän oli tarkannut tyttöä, kun hänen katseensa liiteli ympäriinsä, oli nähnyt hänen innostuksensa — surun, jonka hän kätki, sen levottomuuden ja hädän, joka kuvastui hänen kiinteässä katseessaan. — — — Mestari soitti *hänelle*.

Ja sillä aikaa kun hän soitti, selin tyttöön, eläytyivät tytön kasvot ja niiden äänetön puhelu vanhan mestarin silmien edessä — hiipivätpä hänen sydämeensäkin, jota hän kauan sitten oli pitänyt panssaroituna, ainaisesti.

Mutta panssariin oli hänen huomaamattaan tullut aukko ... pisara nuorta verta oli tunkeutunut siitä sisälle sekoittuen hänen omaan vereensä, ja hän huomasi sen nyt nuoremmaksi kuin oli aavistanutkaan — ja lisäsi: nuoremmaksi kuin luvallista oli!

Sillä hän oli *tahtonut* unohtaa, ja siinä oli hän kauan onnistunutkin.

Hänen ruumiinsa oli ehkä antanut apua ... hän oli varustautunut lujalla vakaumuksella vietteleviä mielikuvia vastaan, joita ikä ei kuitenkaan aina voi torjua.

Hän oli — sen hän tunsu — samalla kertaa tuo rappeutunut kirkko ja vankka soitin! Etenkin kuin tuo *rappeutunut* kirkko, joka vaati vankoilta uruilta kaikenlaista hienotunteisuutta, vieläpä suuren

kieltämyksenkin: täydestä soitosta pidättäymisen!

Hän soitteli *itselleen*.

Ainakin luuli hän tekevänsä niin. Hän oli nyt unohtanut tuon nuoren naisen takanaan, tyttösen ihastuksineen ja murheineen.

Hän tarkasteli mennyttä elämäänsä — — — mutta tänään kuulosti se katkeralta.

Vuodesta vuoteen — tässä pimeässä vankilassa — yksin, aina yksin, näitten muurien sisällä, jotka *saattoivat* särkyä — heikkona intohimon hetkenä kun sydän tahtoi soida "täysin soinnuin"... Mutta silloinhan särkyisi kaikki: taide, sielu, urut — — — ja Herra oli auttanut hänet tälle paikalle — — — suurten urkujen ääreen ... ja hän oli Herran palvelija! — — —

Miksi, miksi tulivat nuo nuoret naiset tänne? — — — Miksi juuri tuo nuori nainen lämpimine, palavine silmineen? — — —

Hänhän oli lopettanut kaiken — maksanut suuren velan — sovittanut sovitettavansa — haudannut — peittänyt mullalla — tukahuttanut soinnuilla sieluntuskat ja itsesyytökset, valituksen ja katkeruuden ... mutta, hyvä Jumala, miksi on *kaikilla, nuorilla, puhtailla, hyvillä naisilla* samat lämpimät, syvät, polttavat silmät? — — —

Siksi että on miljoonia ja taas miljoonia miehiä, jotka sinkoavat sukukuntien vaihtelun rajutuudessa maan ympäri kuin kirjavat lehdet — — — tomuna ja tuhkana vielä eläessäänkin — — — ja vain *yksi* nainen: Eva — äiti ja neitsyt, joka yksin seisoo paikoillaan korkein povin, kädet riippuen — palavat silmät etsien, kysyvästi katsoen Jumalaa kasvoista kasvoihin — — — —

* * * * *

Hän soitti *Grethille*.

Ja Grethi kuuli sen — ja nousi — ja meni urkurin luo, aivan kuin hänen paikkansa olisi urkurin rinnalla — kuin se aina olisi ollut siellä.

Hän ei ollut vähääkään hämillään. Urkuri katseli alhaalta ylös häneen, kun tyttö kumartui katsomaan nuottilehteä, joka oli avoinna. "Orpheus!" Mestarin surullisissa, sinisissä silmissä oli kostea kiilto — hän hyräili — Grethi hyräili ... hän ei näyttänyt ollenkaan ihmettelevän sitä, — — — nyökkäsi vain kehottavasti sanoen: "Gluck on kuitenkin se mestari, joka osaa valittaa ilman katkeruutta ja rikkonaisuutta."

Hän hyräili:

J'ai perdu mon Euridice, Rien n'égale mon malheur; — — —

[Olen kadottanut Eurydiceni ja suruni on vertaa vailla.]

Grethi jatkoi:

Sort cruel! quelle rigueur!
Je succombe à ma douleur.

[Kuinka ankara olet, julma kohtalo! Minä sorrnun suruuni.]

Ja mestari Ollivier:

Euridice! — — — Euridice!
Réponds — moi — — —

[Eurydice, Eurydice! Vastaa minulle!]

Grethi kumartui hänen otsansa yli. Hän tahtoi kiitollisen ihailun vallassa painaa huulensa tuota viisasta, tyyntä otsaa vasten — mutta mestari nosti päätään ylöspäin ja tytön lämpimät huulet liukuivat hänen poskeaan pitkin.

Oli kuin olisivat äsken puhjenneen kukkasen silkin hienot terälehdet kosketelleet häntä ... ja hän tarttui Grethin molempiin käsiin, ja hänen silmänsä etsivät hänen silmiään.

Grethi katsoi hänen silmiinsä ja luki niissä hämmästyttä, melkein pelästyttä — ja syvää iloa — — —

Grethi ei uskaltanut katsella kauemmin — käänsi päänsä pois, ja tuolla oviaukossa, missä haalistunut verho häilyi tuulessa — huomasi hän Sidsel muorin veikeät kasvat, jotka tuijottivat, liukuivat,

hymyilivät ... Sidsel muurin, joka ei ollut näkevinään, ja kuitenkin paraiksi näki sen, mitä halusikin.

XVI.

— — — "Rachelin kansalle", sanoi mestari Ollivier, nojaten kyynärpäähnsä hohtavan valkoista liinaa vasten viinilasi koholla kädessään — "Rachelin kansalle olkoon tämä viinilasi pyhitetty rakkaan ystävättäremme nimipäivänä! Hänelle itselleen saatamme me tuskin sanoa muuta kuin ilmaista sen kiitollisuuden, jota meidän isäntämme ja ystävämme häntä kohtaan tuntee — useiden hyvien ja huonojen vuosien sydämellisen alttiuden kaunistamana.

"Meitä on tänään neljä hänen hohtavan valkean liinansa ympärillä, jonka kevät on koristanut ensimmäisillä lehdillään, ensimmäisillä kukkasillaan. Me tunnemme kaikki neljä olevamme 'vieraita maan päällä', tuskin tietäen, minne matka huomenna vie: Me vaellamme, niinkuin Rachelin kansa, lakkaamatta.

"Omasta puolestani kuulun minä pieneen ryhmään suuressa, pieneen seurakuntaan kuuluisassa kansakunnassa, joka on tehnyt raskaaksi sukuni elämän — ja taistelun sen puolesta rakkaaksi. Minä luulen, että meidän pienen ryhmämme henki on tunkeutunut suuren, rikkaan kansan sieluun — murtaen huomaamatta, mutta varmasti ja sitkeästi sen tavat, syventäen sen uskon lähteitä, heikontaen sen ylpeyttä.

"Olisin lukenut historiaa huonosti, jollen olisi huomannut, että nuo harvat ovat olleet joukon kasvattajia — niinkuin tuo *ainoa* eli sen vuoksi ja kärsi sen painon alla.

"Sellainen on Rachelinkin kansa! Hapatus maailman leivässä — suola maan ravinnossa.

"Terävässä, kirkkaassa päivän valossa katsottuna on Israelin kansalla kärsimystä tuottavia vikoja — jalkineihin erämaan vaelluksen aikana tarttunutta hietaa.

"Se Jumala, joka johti joukkoa, oli silloin kuin hietamyrsky.

"Mutta yöllä — Itämaiden yössä, joka on syvä, lämmin ja uskollinen kuin Rachelin silmät — yöllä kulki Jehova edellä tulipatsaana." — — —

Tässä pysähtyi urkuri hiukan. Juhlallisesti katetun pöydän ympärillä herrasmiehen huoneessa vallitsi harras mieliala. Kaksi ylintä akkunaa oli auki vanhaan puistoon päin — ja aivan kuin sinisestä taivaasta ojensivat korkeat puut vaalealehtisiä oksiaan tervehtien sisään. Tuoreen vehreyden tuoksu levisi huoneeseen, lintujen liverrys sekaantui siihen... Grethi nosti iloisena ja onnellisena silmänsä lautasestaan. Mestari Ollivier katsahti Grethistä Racheliin ja jatkoi:

"Tuossa ovat nuoret, palavat silmät, joiden syvyydessä elämän kaihot kirkkaina ja puhtaina kimmeltävät niin kuin se tähti, joka *ei koskaan* sammuu. Ja on vanhempia silmiä, lämpimiä ja lempeitä, syviä kuin lapsen, joiden katse liitelee sen kirjavan kuvakirjan lehdillä, mihin itämainen elämän viisaus on tarinain muodossa kätkeyty.

"Rachelin elämä — samoin kuin jokaisen hänen heimolaisensa elämä, on kertomus Jumalan valitusta kansasta.

"Tässä, keskiajan murenevassa linnassa, on hän meistä kuin suuri, äidillisen sisarellinen lapsi, joka sulkee meidät kaikki sydämeensä!"

Hän nousi, ojensi lasinsa Rachelia kohti, kumarsi siroasti ja sanoi:

"A votre santé, Rachel!" [Maljanne, Rachel!]

Rachel joi vaivaloisesti kulauksen ihanaa, vanhaa viiniä, jota pikku Babli "sattumalta" oli löytänyt pullollisen kellarista.

Hän oli liian liikutettu — hänen rintansa nousi ja laski — hän haki herrasmiehen katsetta — — — ja se oli tänään väsynyt — väsynyt — mutta siinä väikkyy himmeä, lempeä hymy, joka näytti pyrkivän kauaksi — jonkin ystävällisen ja kirkkaan puoleen ... ja se sai hänen ystävättärensä vuodattamaan kyyneliä.

Rachelin käsi vapisi kun hän lähensi lasiaan vanhan herran maljaa kohti — kristalli helähti kristallia vasten. — Herrasmiehen perintömalja oli hauraampi; se putosi sirpaleina pöydälle ja viini punersi liinan

ja vaaleanvihreät, lautasia seppelöivät lehdet.

"Se oli kuin *Amen!*" sanoi urkuri.

"Se ennustaa onnea", sanoi Grethi hiljaa.

"Se ennustaa loppua!" sanoi herrasmies koettaen nauraa vanhaan tapaansa. "Abmarschieren, rechts rum!"

"Heute mein Glas in Scherben,
Morgen im Grase sterben!"

[Lähtekää, oikealle!
Tänään on lasini pirstaleina,
huomena kuolen ruohokkoon!]

"Ei, ei, Herran tähden!" huusi Rachel nauraen ja itkien yht'aikaa.

Babli kaatoi suolaa viinitahran päälle, huuhtoi jäljet pois ruokaliinallaan ja nauroi:

"Se merkitsee vain sitä, että minä pesen liinan tänään ja kuivaan sen huomenna!"

He koettivat kaikki parhaansa pitääkseen raskaita ajatuksia poissa Rachelin pienestä juhlasta. Hänen itsensä oli kuitenkin vaikea salata huoliaan. Herrasmiehen huomaamatta tarkkasi hän huolestuneesti ilmettä hänen kasvoillaan, niissä kuoleman kalpeus poistui äkillisen punan tieltä — hän antoi hänen haistella hajuvettä ja mies irvisteli, hymyili raskaasti ja suuteli hänen valkeaa, pulleaa kättään, jonka teerenpilkuista hän vaivaloisesti keksi pieniä pilapuheita.

Kaikki kulki Grethin silmien ohi kuin kaukaisuudessa. Niin usein kuin hän huomiota herättämättä saattoi tehdä sen, ojensi hän vadin tai maljan, tai virkkoi sanan mestari Ollivier'lle.

Urkuri taivutti kiittäen päätään. Hänen kasvojensa ilme ja väri tuottivat Grethille suurinta riemua. Sellaisena ei hän koskaan ollut nähnyt häntä — ei edes ajatellut — — —

Hän ohjasi puhetta kuin näkymättömällä rihmalla, tehden pilaa jokapäiväisimmistä seikoista, jotka rupesivat elämään uutta, outoa elämää, kertoen juttuja, valiten ranskankielisen kärjen kevyesti, kuin sattumalta — tarinoiden tapauksista ja henkilöistä soinnulla ja korostuksella, joka verhosi ne omituisen edesmenneisyyden vaippaan vanhojen puutarhojen, leikattujen pensasaitojen, kähäräisten nurmikenttien, joita lavendeli ja satakaunot reunustivat, vienosti tuoksua.

Ja Grethi tunsu nuoren, yhä karttuvan ilon kuohuvan esiin syvältä lämpimästä sydämestään ja se nousi ja kohosi hänen poskilleen, hänen silmiinsä — — — Rachel katseli häntä, pikku Babli katseli häntä. Oli kuin molemmat olisivat sanoneet: "Voi, kuinka kaunis hän on tänään!"

Mutta hän itse istui paikoillaan katsellen avonaisia ikkunoita, sinistä taivasta, joka alkoi tummeta — vaaleita, hiljaa väriseviä lehtiä, joita puiston vanhat puut ojentelivat sisään ikkunoista tervehtien ja siunaten pientä juhlaa, harvinaista, ehkäpä viimeistä vanhassa linnassa. — — —

Tarjottiin kahvia. Pikku Babli sai juoda ruokamaljasta. Kuppeja ei riittänyt.

Sitten tuli hiljaisuus.

Grethi rohkaisi itsensä äkkiä, katseli mestari Olliviertä ja sanoi:

"Soitattehan meille nyt — eikö niin?"

"Mahdotonta tänään!" — — — vastasi hän hymyillen ja näytti rannettaan. "Minä olen kevään uhri. Hyvin vihainen sääski tai paarma on pistänyt minua yöllä. Tahdotteko nähdä kuinka turvonnut se on."

"Ai, te olette raapinut sitä. Niin minäkin teen unissani!" huusi Babli.

Grethi ja Rachel nauroivat. Herrasmies yski. Hän oli petollisella viekkaudella saanut käsiinsä Rachelin lasin ja tyhjentänyt sen. Rachel torui. "Hän *ei saisi* juoda viiniä, siitä saattaisi olla mitä kauheimmat seuraukset... Kuinkas sanoi mestari Aldubrand, kylän juoppo, vanha välskäri 'sodan ajoilta', hän, joka kuppasi ja laski suonta kaikilta paikkakunnalla ja 'teoreettisesti' puolusti kylmää vettä sisällisesti, ja lämpimiä jalkakylpyjä ulkonaisesti..."

Herrasmies tuli äreäksi kuin lapsi — alkoi sitten siristellä silmiään ja sanoi: "Oltiinpa sitä kerran oikeita ihmisiäkin — tuollaisia esihistoriallisia olentoja syntiinlankeemuksen ja raihnaisuuden päiviltä. — Muistatko Rachel, meillä oli neljä pulloa vanhaa Baunea päivälliseksi jokaisena kauniina kesäpäivänä

— ja sitten leikimme me Aatamia ja Eevaa yhdessä vuoriston metsiköissä!"

Rachel suuttui, pisti kätensä hänen suunsa eteen ja huusi:

"Bist du doch verrückt Mann! Die Kinder!" [Oletko mieletön, mies! Lapset!] Pikku Babli nauroi täyttä kurkkua. Grethi ei ymmärtänyt mistä oli kysymys; hän kuunteli yleensä vain mestari Ollivier'n puhetta. Hän katseli häntä lakkaamatta.

Rachel sanoi:

"Soittakaa meille jotain, herra Ollivier! Nyt pitää meidän kohta viedä mies vuoteeseen — hän nuortuu liiaksi!" Mutta itsekseen kuiskasi hän: "Tuskin, tuskin, mies parka! Hänhän kuolee minun käsiini!"

Mestari Ollivier oli hiljaa katsellut Grethiä. Hän nyökkäsi itsekseen päätään, otti pienen, kiinniköytetyn paperipakan takkinsa taskusta, levitti laput pöydälle kaataen lasinsa täyteen vesiasiasta.

Sitten sanoi hän pehmeällä, hitaalla äänellä:

"Soittaa minä en voi, kuten sanottu! Mutta minä luen jotain. Arvelin lopettaa pienen, sievän juhlamme tänään pyytämällä seurueen tarkkaavaisuutta — hetkeksi vain... En tahdo väsyttää rakasta ystäväämme — kehoittaapa hän minua esiintymäänkin leikillisillä nuoruuden muisteluillaan... Olen jo kauan sitten alottanut sävelrunon, joka ei pyri pienempään kuin vanhan mestari Haydnin ikinuoren 'Luomisen' uudistukseen. — Mutta koska minä luultavasti kuolen paljon ennemmin kuin minun teokseni astuu ulos elämään, olen minä vapaa-aikoinani *pannut muistiin* jonkunlaisen selonteon siitä näystä, joka on väikkynyt silmissäni, ajatukset, jotka puhuvat minun urkusävellykseni kautta — — — Ja tämän näyn Vanhasta Testamentista tahdon lukea teille tänään — — — ennenkuin eroamme!"

Hän joi suullisen vettä, järjesteli papereita siroasti ja siististi kuten aina. Grethi oli jo edeltäpäin oudon haltioitumisen vallassa: "Mitähän tuohon kauniiseen otsaan oli sopinut, millä ääriivoilla olivat nuo siniset silmät levänneet, mitähän mestari lukisi, hän, joka Grethin mielikuvituksessa aina esiintyi soittaen?" — — —

Hän kurkistaikse katsomaan. Päälylehdelle oli hienoilla, pienillä kirjaimilla piirretty: "Kun maailma luotiin."

Mestari käänsi lehteä ja lausui: "*Genesis*."

XVII.

GENESIS.

1.

Enkelikuorojen ylistyslaulut mykkenivät.

Kerubit, serafit, sotajoukkojen sotajoukot vaikenivat äkkiä.

Herra Jumala oli nostanut kätensä ja vaatinut hiljaisuutta.

Hän istui taivaallisella istuimellaan; hänen hohtavien, käsittämättömien kasvojensa ilmeessä kuvastui hymy, niinkuin auringonläike välähtelee pilvenkorkeusten vuorten päällä.

Hänen ympärillään olivat enkelien kuorolaulut kaikuneet Luojan kunniaksi.

Alhaalla, hänen jalkojensa astinlautana, lepäsi maa, jonka hän juuri oli luonut.

Höyryten aamun ensimmäisessä kosteudessa, juuri kummunneena suuren tyhjyyden hämärästä yöstä, lepäsi siinä maailma valmiina, täydellisenä Luojan katseen alla.

Se oli niitä hetkiä, jotka eivät koskaan palaa takaisin lukemattomina, ajatuksen saavuttamattomina vuosisatatuhansina.

Ja näyn uutuus ja tuoreus oli sellainen, että Herra Jumala katseli kaikkea mitä hän oli tehnyt: *ja katso, se oli sangen hyvää!*

Hän viittasi luokseen lähimmän palvelevista hengistään, enkelin, jonka katse oli niin puhdas, niin voimakas ja niin lahjomaton kuin viisaan lapsen.

"Kuuletko ääntä tuolta alhaalta, Rafael?" kysyi Herra, joka oli tarkkaan kuunnellut hiukan aikaa.

"Minä kuulen hyönteisten iloisen hyminän, lintujen iloisen liverryksen, kaikkien, päivän eloon heränneitten eläinten ahkeran hyörinän!" vastasi arkkienkeli.

Taas kuunteli Herra; ja oli kuin pilvi olisi kulkenut hänen otsansa yli.

"Rafael! Käske enkeleitten laulaa minulle ylistyslauluaan!"

Enkelikuorot alottivat taas laulunsa. Ja taivaan laaja kaari vapisi.

"Hiljaa", keskeytti Herra... "Nyt on kai maani jo oppinut sen!"

Ja Herra kuunteli, kaikki enkelit kuuntelivat ... samaa hyönteisten hyminää, samaa iloista linnunliverrystä, kaikkien eläinten suurta, ahkeraa hyörinää niityillä ja metsissä, vuorien välissä ja järvien ja jokien partailla — muttei *kaikuakaan* enkelien Jumalalle virittämästä ylistyslaulusta, jonka hän nyt kuudentena päivänä oli kuullut raikuvan taivaan holvien kautta — kirkkaasti ja ihanasti, vaikka hiukan yksitoikkoisesti.

Herra pudisteli päätään ja vaipui ajatuksiin.

Nuo ajatukset olivat niin voimakkaita, että häntä lähinnä seisovat palvelijat saattoivat lukea ne — ja Herra käänsi suuret, kaikkinäkevät silmänsä Rafaeliin ja sanoi:

"Olemmekohan tehneet kaiken täydelliseksi? Nuo olennothan ilmaisevat vain oman maisen ja rajoitetun, elämänsä riemua, mutta kiitos ja kunnia jota heidän tulisi osoittaa Luojalleen ja ylläpitäjälleen, se kuuluu vain epäselvänä huminana minun korviini, se ei vaikuta mieleeni, eikä tuota minulle lepopäivänäni ihastusta, jota olen odottanut!"

Rafael loi silmänsä alas. Kun hän taas nosti ne, oli pitkä aika kulunut ja Herran katse lepäsi hänessä.

"Herra", sanoi Rafael. "Sinä et ole luonut noita olentoja meidän, sinun palvelijoidesi kaltaisiksi ja vielä vähemmän omaksi kuvaksesi!"

"En kyllä!" sanoi Herra.

"Niinpä et voikaan odottaa parempaa!" vastasi arkkienkeli kunnioittavasti.

Nyt laski Herra kätensä raskaasti palvelijansa käsivarrelle:

"Mutta minä tahdon, että tuon ihanan maan tulee avata suunsa ja ylistää minua; minä tahdon, että sen sydäimestä nousee riemun virta minua vastaan — minun oman sydämeni kuultaviin ja tunnettaviin. — Ylistysvirsi, joka on sidottu maahan ja maisiin puyteihin, ja joka kuitenkin ilmaiseisi enkelien taivaallisen ilon — enkelien, jotka ovat korotetut maan melun yläpuolelle yhtä paljon kuin minä itse olen enkeleiden sotalaumoja korkeammalla! Sitä tahdon minä — ja sitä *ennen* en minä tahdo levätä!" sanoi Herra.

Ja Rafael kiinnitti puhtaan, väkevän, viisaan katseensa kaikkivaltiaaseen — ja näki, että hänen otsansa oli hien peitossa.

Rafael vastasi:

"Kutsukaamme siis musta enkeli — *hänet*, joka ei saavu kutsumatta!"

"Antakaa hänen tulla!" sanoi Herra.

"Taivaista on hänet syösty, oi Herra..." sanoi arkkienkeli hiljaa.

"Tahdomme tavata hänet maan päällä!" kuului kaikkivaltiaan vastaus.

Ja Herra ja hänen palvelijansa astuivat yhdessä maan päälle.

2.

Musta enkeli seiso jättiläispuun varjossa ja katseli tarkkaavasti maan vilisevää elämää.

Häntä nimitettiin Luciferiksi ja hän oli kaunis katsoa, suuri ja säteilevä ja kirkas niinkuin muutkin enkelit.

Vielä *säteilevämpikin* — sillä hänen seisoessaan puun juurella levisi hehkusta hänen sielussaan niin kirkas loimu, että se antoi pienimmillekin esineille hänen ympärillään kaksinkertaisen määrän elämää, säälimättömän, pistävän kirkkauden, jota hänen syvät, tummat silmänsä vartioivat.

Näitten silmien pohjattoman värin tähden oli hän saanut *mustan* enkelin nimen, valkeiden, autuaitten joukossa.

Hän kumartui Herran edessä — kiinnittämättä palvelijaan mitään huomiota ja sanoi:

"Olette kutsunut minua, Herra! Minä ihmettelen juuri teidän työtänne!"

"Se ei ole täydellistä — ja sinä et ihaile sitä. Minä näen sen sinun silmistäsi!" sanoi Herra.

"Te erehdytte, Herra! Minä en olisi koskaan saanut tällaista aikaan!" sanoi musta enkeli kunnioittavasti.

"Et", vastasi Herra ankarasti, "sillä sinulta puuttuu luomisen *ilo*. Sinä saatat huomata vain teoksen viat, kun se on valmis. Mutta työ ei ole täydellinen — sillä minä kaipaen luomakunnan kuuluvaa kiitosta suuresta lahjastani!"

Mustan enkelin kauniiden piirteiden yli kulki hymy — joka ei kaunistanut häntä.

"Minä olen, — jos saan puhua suoraan — luullut kaikkivaltiaasta ylevämmän välinpitämättömäksi", sanoi Lucifer. "Mutta siitä onkin jo kulunut ääretön aika, kun te loukkaantuneena karkoititte minut luotanne. Me olemme kai molemmatkin hiukan muuttuneet. *Sen* minä vain tiedän, että jos minä olisin tehnyt sellaisen työn ja niin verrattain lyhyessä ajassa, lepäisin minä rauhassa varjossa — huolimatta siitä sisältyykö härän mylvinään, kakadulinnun huutoon, tai kaislan kuiskailuun kiitosta vai ei! — —"

Silloin sanoi kaikkivaltias:

"Sinun silmiesi tummuus on pohjaton, Lucifer! — Mutta minä näen niiden läpi. Sinä tiedät aivan hyvin mitä minä kaipaen — ja ettei sitä voi hakea mylvinnästä, huudosta tai kuiskauksesta! Minulla on enkeleitä ympärilläni, ja *sinä* kuuluit kerran rakkaimpieni joukkoon. Mutta sinä loittonit minusta — etkä ole palannut.

"Minä kaipaen tässä maassa jotain, mikä voisi päästä minun kanssani lähimpään, rakkaimpaan yhteyteen — joka ei palvelisi minua sokeasti, ei kiittäisi minua orjallisesti — vaan toisi minulle sanoissa ja töissä takaisin sen ilon, mikä asui minussa, kun minä suunnittelin ja valmistin työni.

"Minun palvelevat henkeni kuuluvat minulle — he palvelevat minua hengessä, ja heitä minä en voi lähettää maan päälle. *Sinä* ja sinun kaltaisesi sitävastoin olette lähempänä maata. Ja koska minun toimintani täytyy käydä siihen suuntaan, että sinä pysyisit mahdollisimman kaukana töistäni, niin tahdon minä nyt kuitenkin käyttää hyväkseni sinun viisauttasi ja voimaasi saadakseni työn täydelliseksi!"

Ja kaikkivaltiaan silmissä paloi sellainen tahdon voima ja valtavuus, että Lucifer peitti katseensa, laski sormen huulilleen ja mietti.

Sitten sanoi hän:

"Pitäisi luoda jotain — eläinten keskelle — kaitselmuksen johdatuksen ja voiman alaiseksi — vieraaksi enkeleille, mutta kuitenkin hiukan heidän muotonsa jälkeen — ja hiukan, hiukan minun kaltaisekseni!"
— — —

"Viimeiseen ehtoon ei suostuta!" kuului Herran sana.

"Minun ehtoihini täytyy myöntyä, jos Luoja tarvitsee minun apuani!" vastasi Lucifer lyhyesti.

"Myönnetty siis! Ja mitä me nyt luomme yhdessä?" kysyi Herra.

"Ihmisen!" vastasi Lucifer.

3.

"Alkakaa te, Herra!" sanoi Lucifer. "Minä seuraan jälessä ja korjaan mahdolliset puutteet."

Ja Herra katsoi korkeaa, solakkaa seetripuuta, joka huojui siinä, juuret maan sisällä, latva vapaasti kohotettuna raikkaassa tuulessa. Ja puusta siirtyi Herra katselemaan palvelijaansa, valkoista enkeliä, joka seiso kauempana, kauniina, lujana ja kunnioittavana.

Ja Herra sanoi näystä iloiten:

"Minä tahdon luoda yhdeksi sen, mikä mielessäni erillisenä kangastelee: kuvan, joka kumpuaa maan voimasta palvelijani, valkean enkelin kaltaisena."

"Älkää unohtako minun osaani, Herra!" lisäsi Lucifer.

Mutta Herra ei ollut kuulevinaan sitä, ja hän muodosti ja loi kuvan maan voimasta, ja teki sen miehen kaltaiseksi ja puhalsi hänen sieraimiinsa elävän hengen.

Ja enkelit yrittivät alottaa ylistyslauluaan...

Herra viittasi kiivaasti ja he vaikenivat.

"Entä nyt?" sanoi kaikkivaltias katsellen Luciferiä.

"Nyt!" vastasi Lucifer katsellen Herraa ja hänen luomaansa...

Siinä seiso i ihminen, mies, korkeana ja hoikkana kuin seetripuu, leveärintaisena, kapeavyötäröisenä, vankkana ja lujana, väkevänä ja suurena ... mutta jalat olivat kuin kiinni maassa ja pää katseli syrjään, aina syrjään, aivan kuin silmät olisivat hakeneet jotain...

"Hän ei katsele meitä!" sanoi kaikkivaltias kuin pettyneenä.

Lucifer vaiken i.

Hiukan sen jälkeen sanoi Herra: "Ihminen, mies tuossa, on hyvin kaunis katsella. Mutta ylistysvirttä minä en kuule ... kuuletko sinä, Lucifer?"

"Minä kuulen vain teidän omat ajatuksenne, Herra!" sanoi Lucifer kunnioittavasti. "Saanko pukea ne sanoiksi?"

Kaikkivaltias nyökkäsi.

"Te ajattelette: ei ole miehen hyvä yksinänsä olla; antakaamme hänelle auttaja, joka olisi hänen luonansa!" sanoi Lucifer.

Herran suuret, kaikkinäkevät silmät tarkastelivat Luciferiä — — — Sitten astui hän alas miehen luo, ja laski sormiensa päät hiljaa hänen olkapäilleen — ja mies vaipui polvilleen kosketuksesta ja Herra puhui luomakunnan esikoiselle:

"Sinut pitää nimitettämän nimellä Adam, se, joka ensimmäisenä luotiin maasta. Ja me annamme sinulle toverin ja hänet pitää nimitettämän Eevaksi — se, joka seuraa. Ja teidän tulee olla pari, ja kuitenkin kumpikin erikseen, ja teidän tulee tehdä maa alamaiseksenne, sen eläimet ja linnut, sen kalat ja kaikki, mitä sen päällä on.

"Mutta teidän pitää olla *minun* lapsiani — ja teidän tulee ylistää minua, luojaanne ja Herraanne!" — —

Lucifer nyökäytt i päätään.

Silloin näki Herra nuoren, valkean, uteliaan antiloopin, joka juuri oli pysähtynyt sen paikan luo, missä mies oli polvillaan.

Ja sillä, tuolla kauniilla, valkealla antiloopilla oli kysyvät silmät, hienot ja pehmeät liikkeet.

Ja Herra vangitsi sen katseellaan ja sanoi joutuisasti Luciferille: "Uuvuta uneen mies tuossa. Tahdon luoda hänelle Eevan hänestä itsestään — tuon nuoren antiloopin kuvan mukaan — ja kuitenkin lihaksi hänen lihastaan ja luuksi hänen luustaan. Ja hän on rakastava naista kuin omaansa, ja he tulevat kiittämään ja ylistämään minua!"

Lucifer nyökkäsi vaieten ja uuvutti miehen uneen.

Herra tarttui mieheen, taivutti kylkiluun ulos hänen rinnastaan, piteli sitä tuulessa ja auringossa, puhalsi siitä tippuvaan vereen, kunnes veri hyytyi...

Ja Herra muodosti ja loi — taivaan auringon kuvaa suudellessa ja maisten tuulien sitä tuudittaessa ja lintujen laulaessa pieniä, sanattomia ilolaulujaan ympärillä...

Ja kas: siinä seiso i Eeva — valkeana ja pehmeänä, täyteläisenä ja solakkana, loistaen lehvikössä, kapeahartiaisena, korkea rinta jakaantuneena kahteen keinuvaan laineeseen, kaarevin lantein,

lapsellisin polvin. — Hänen jalkansa olivat pienet, kuin tanssimista varten yli kenttien — kätensä sirot, kuin kukkia tavotellakseen ... ja kullanruskea hiusvirta laskeutui niskasta ja takaraivolta selkään ja lanteille.

Enkelit alkoivat veisata ylistysvirttä — — —

"Pysähtykää!" viittasi Herra.

Ja Lucifer katseli, kuinka hän kumartui Eevan puoleen ja, puhaltaessaan hänen sieraimiinsa elävän hengen, kosketti hänen huuliaan omillaan.

"Tämä on hyvin kaunis katsella!", sanoi Herra ja hän kääntyi Aatamin puoleen aikoen sulkea haavan, josta kylkiluu oli otettu — — —

Silloin ojensi Lucifer kätensä, pysäytti Herran ja sanoi:

"Älkää sulkeko ... te olette ottanut häneltä paljon — hänelle täytyy antaa jotain sijaan. Sylkekää, Herra, sylkekää maahan, ja käskekää enkeleitä tekemään samoin!"

"Onko se tarpeellista?" kysyi Herra viivytellen.

"Kyllä, jos miehen tulee rakastaa naista. — Ja jos hänen sen vuoksi tulee kiittää teitä!" vastasi Lucifer peittäen katseensa.

Niin sylki kaikkivaltias — ja hänen enkelinsä sylkivät — ja Lucifer sylki viimeksi — ja teki syljestä multakokkareen maahan — ja tällä mullalla täytti hän paikan, mistä kylkiluu oli otettu — — —

Sitten sulkivat Herra ja Lucifer yhdessä suuren haavan — eikä jälkeensä voinut ollenkaan huomata, mistä Eeva oli otettu.

Ja he ottivat pois unen miehen silmistä ja hänen aisteistaan.

Ja hänen silmänsä ja aistinsa aukenivat ... ja hän nousi seisomaan suoraksi kuin ei hänelle olisi tapahtunut mitään.

Ensin katseli hän suoraan eteensä — mutta Aatamin katse ei näyttänyt kiintyvän Herraan, ei hänen enkeleihinsä, eikä Luciferiin.

Silloin katsahti hän sivulleen ... ja hänen suuret hirvensilmänsä suurenivat äkkiä voimakkaasti — ja hän tempasi jalat puoleensa nykäyksellä kuin olisi hän tahtonut repiä maan rikki — ja hän astui askeleen Eevaa kohti ... ja seisattui paikoilleen, tuijottaen.

Hän oli liittänyt kätensä lanteilleen — ei katsellut miestä, eikä toisia — ei mitään ... mutta hän hymyili raskaasti kuin unessa.

"Mies ei näe meitä — nainen ei näe häntä eikä meitä... Missä viipyy minun ylistyslauluni?" kysyi Herra Luciferilta.

Ja kaikkivaltiaan ääni kuului kovalta ja moittivalta: "Täytyykö minun katua, että minä taas kutsuin sinut luokseni ja pyysin sinun apuasi? Kas mitä hyötyä sinun avustasi on ollut! Nuo molemmat tuossa ovat kuin muutkin puhumattomat!"

"Älä vihastu, Herra, vaan ole kärsivällinen; Eevasta puuttuu vielä yksi seikka."

"Tarvitseeko hänkin multaa? Sen olisit voinut heti sanoa!" puhui Herra ja varjo verhosi hänen otsaansa.

Enkelit painoivat silmänsä alas. Ja maan yli kävi humina — ja aurinko poltti — ja ukkosilma oli tulossa. Lucifer muisti sen viimekerrasta, kun salama syöksi hänet taivaasta.

Mutta hän ojensi rauhallisesti vasemman kätensä; otti oikealla terävän okaan — piirsi okaalla naarmun käsivarteensa — nosti sen Eevan pään yli ja sanoi:

"Katso ylös!" — — —

Eeva kohotti silmänsä, nuo lämpimät, nöyrät silmät ja työnsi pehmeällä ja sulavalla liikkeellä tukan aaltoavan virran pois päälta — — —

— — — Silloin putosi yksi ainoa pisara Luciferin verta ja sattui hänen silmäkulmaansa. Ja väristys kävi hänen ruumiinsa läpi; hänen katseensa tuli suureksi ja loistavaksi — hymy levisi poskille, huulille ja leualle — niin kuin aurinko kohottautuu aivan vähän merestä ja kiinnittää ensimmäiset etsivät säteensä

rannan korkeihin seetripuihin.

Hän näki heidät kaikki: Herran, Luciferin, enkelit — mutta hänen katseensa kiintyi Aatamiin.

Hän sai hänen ensimmäisen hymynsä.

Ja kun Eeva näki sen vaikutuksen, pakeni hän — hymyillen ja sentään peloissaan kuin nuori antilooppi — hypähtäen korkealle yli kallion — kiiruhtaen ja kimmeltäen — tukan levitessä viittovina siipinä — pois metsää kohti.

Hypähtäen ja huudahtaen syöksyi Aadam kuin hirvi hänen jälkeensä — — — —

Ja nyt kuului vierivien kivien jyminä, taittuvien oksien paukkinnaa, jokien ja purojen loiskinaa ... ja puitten pimento sulkeutui heidän jälkeensä.

Nyt lauloivat enkelit. Ei, ne riemuitsivat — tunkeutuivat joukottain esille — tahtoivat seurata paenneita — — —

Herra kutsui heidät takaisin kuninkaallisesti hymyillen.

Hän kääntyi Luciferin puoleen:

"Kuulitko — hän huusi? Ja näitkö — hän hymyili? Ja tiedätkö mitä se hymy ilmaisi?" kysyi Herra ja hänen katsantonsa oli taas iloinen; hän muistutti omaa kesäpäiväänsä.

Lucifer hymyili, ja hänen hymynsä oli pilkallista: "Sinun ylistysvirtesi ei vielä kaikunut — ja me saamme kaikki odottaa sitä hieman. Mutta ennen kuin se kaikuu, oi Herra — tahdon minä poistua ollakseni turvassa!" sanoi Lucifer, ja hänen kauniit huulensa ohenivat, ja hänen tumma katseensa paloi.

"Mene!" sanoi kaikkivaltias tyynesti. "Mene rauhassa sinne, mistä olet tullut! Se olkoon meidän lahjamme avustasi, että sallimme sinun lähteä rauhassa luotamme. Sillä sinä tarkoittit paha — ja pahuuteen sinä pyrit niinkauan kuin minun kaunis maani seisoo. Älä luule, että tarkoituksesi jäi meiltä huomaamatta. Me rakastamme sinua tänä suurena päivänä — niinkuin me aikojen alussa sinua rakastimme. Emme tule koskaan olemaan välinpitämättömiä sinuun nähden — sinun viisautesi on liian suuri, sinun voimasi monessa meidän voimamme kaltainen. Mutta me olemme nähneet sinun lävitse — niin pohjattomalta kuin katseesi näyttääkin. Meidän katsettamme ja ajatuksiamme et sinä koskaan alusta alkaen nähnyt — ja sinä et koskaan saa nähdä niiden loppua."

Niin puhui Herra.

Lucifer kumartui — astui esiin — ojentautui ja sanoi hillitysti, uhmaavasti:

"En kiitä kiitoksestasi!

"Minä tiedän, että sinun täytyy käyttää hyväksesi minua ja meikäläisiä. Muuten olisi sinun valtasi aikoja sitten kukistanut minut.

"Palvelijoillesi tuolla, jotka näyttävät minusta aivan tarpeettomilta, voit antaa rauhasi.

"Se on laiha palkkio, mutta se näyttää riittävän heille.

"Sinä otit minut avuksesi luomisen mestarityössä. Mutta sillä jaoit sinä maan meidän kesken. Minä osaan suojella omaa osaani.

"En saavu koskaan kutsumatta. Mutta jos minua kutsutaan, vaadin minä palkkani.

"Tämä on rehellistä peliä. Kysy tyhmiltä palvelijoiltasi, jotka nimittävät minua valehtelijaksi.

"Hekin ottavat kerran maksun — niinkuin sinä, oi Herra, otit maksun ihanasta työstäsi suutelemalla lastasi.

"Minulta, yhtä vähän kuin sinulta, ei mikään jää huomaamatta. Sinä olet suurin, mutta minä seuraan kohta jäljissäsi.

"Ja sinun ja minun välilläni on maa, joka on minusta yhdentekevä — ja ihmiset, joille minä uhraan kaikki toimeni ja ajatukseni.

"*Heissä* me kohtaamme — heistä me taistelemme, Herra!

"Ja nyt tahdon sanoa sinulle tämän:

"Sinä saat nauttia maan ihmisten ylistyslaulusta!

"Ja se on kutkuttava korviasi ... niinkuin kevään raitis henkäys kutkuttaa sinun sieraimiasi, mistä miehen ja naisen elämä tuli esiin — tuo onnellinen sattuma. Se tulee ilahuttamaan sinun sieluasi, niinkuin tämän kesäpäivän loiste, jonka keskellä sinä tunnet itsesi suureksi ja mahtavaksi, iloiseksi ja oikeamieliseksi — — —

"Sitten saapuu syksyn karvas maanhaju — kirjaviiden lehtien lakastunut kauneus — *minun* tuoksuni, *minun* kauneuteni!

"Sekin on ylistyslaulua ... naisen kirkuna synnytystuskissa ... miehen hätäkarjuna raatelevien petojen ahdistaessa ... miehen raivonhuuto, kun mies tappaa miehen naisesta taistellussa — naisten kiljuna, kun naiset vihaavat ja ahdistavat toisiaan... Lasten huuto vanhempiaan vastaan — — — vanhempien kiroukset lasten yli — — — koko tuo halpa, julma, ähkyvä, lepertävä laulu kovasta leivästä, suloisesta intohimosta, katkerasta puutteesta ja talvesta, autiosta, autiosta, autiosta talvesta!

"Sekin on ihmisten ylistysvirttä — ei *minun*, vaan *sinun* Luojan, Ylläpitäjän, Isän, Herran kunniaksi" — — — —

Ja nyt kuului suhina. Lucifer oli näin sanoen kohottanut suuret, mustat siipensä, jotka heittivät varjon kauas maan yli — sinne, missä karkoitettu enkeli pakeni Herran vihaa peljäten.

"Ottakaa kiinni hänet, tuo röyhkeä pilkkaaja!" huusivat taivaan sotajoukot, Rafael etunenässä.

"Olemme myöntäneet hänelle vapaan lähdön. Antakaa hänen mennä rauhassa!" — — — sanoi Herra.

Ja tyytenä, käsittämättömänä suuntautui hänen katseensa metsää kohti, joka oli sulkeutunut hänen lapsiensa takana.

XVIII.

Lukeminen oli lopussa.

Kukaan ei sanonut mitään. Saattoi — niinkuin herrojen shakkia pelatessa — kuulla "kuolemankellon" naksahdelevan mädänneessä seinälaudoituksessa.

Grethi seiso ikkunalautaan nojaten; hän katseli ulos kultaiseen kevättiltaan; hän ajatteli ja ajatteli taas, muisteli, kuinka kartanon hiljaisuus oli tuntunut hänestä kaksinkerroin ylevämmältä ja ylhäisemmältä, kun hän ensikerran oli nähnyt urkurin.

Hän ei voinut kääntyä mestariin päin, vaikka kokonainen tunnemaailma veti häntä sinne...

Niin seiso hän ikkunan luona hiljaisena, kullanhämärtävänä kevättiltana, itsekin vienon kajastuksen ympäröimänä. Kädessään oli hänellä punertavalla kultauksella koristettu kirja, pientä oktaavikokoa; hän oli lainannut sen Rachelille ja saanut sen takaisin tänään.

Grethi osasi sen kirjan melkein ulkoa — samoin kuin hänen äitinsä oli osannut sen. Sen oli nimineuvos antanut lahjaksi vaimolleen: — *Faust. Eine Tragödie von Johann Wolfgang Goethe. Erster Teil.*

Grethi selaili lehtiä hajamielisesti siinä seisoessaan ja pysähtyi Gretchenin sanoihin:

Ich weiss zu gut, dass solch erfahrenen Mann Mein arm Gespräch nicht unterhalten kann. [Tiedän liiankin hyvin, ettei yksinkertainen puheluni voi huvittaa noin kokenutta miestä.]

Hän kuuli molempien herrojen äänet. Mestari Ollivier oli istunut herrasmiehen tuolin viereen ja laskenut kätensä kevyesti sairaan, väsyneen miehen käsivarrelle.

"Kevät on vaikeaa aikaa", kuului urkurin ääni — "koska se on koko maan vaikein aika, ja koska me vähitellen vanhenemme niinkuin maakin. Mutta kun olemme sivuuttaneet vaarallisen tasauspäivän, alkaa meissä versoaminen — alkukesää odotellessamme. Ja kauniina päivänä lankee meidän päällemme kirkastus kuin loistava meteori pilvien pihoilta, ja me hämmästyimme kuin lapsi, kuin nuori ihminen, joka ei ole tottunut siihen, että taivas ilmaisee salaisuutensa!"

"Ei, monseigneur", vastasi herrasmies koettaen hymyillä, vaikka ääni kuulosti sammuneelta — "Meteorioppi ei enää lohduta minua. Minun vaivainen taivaallinen ruumiini on heittänyt liian monta kuperkeikkaa, se on 'törmännyt Jumalaa vasten' ja särkynyt kappaleiksi! Teidän ei tarvitse soittaa minulle: 'Mä kuljen kohti kuolemaa' — sillä minä *tiedän* sen!" —

Grethistä tuntui, että molemmat miehet hyvästelivät toisiaan leikkiä laskien.

Nyt seisoi urkuri Grethin takana.

"Luetteko?" kysyi hän lempeästi.

Tyttö ei vastannut.

"Saanko nähdä?" ja mestari otti kirjan.

"Ah Faust — pieni tübingiläinen painos — vuodelta 1808. Harvinainen kappale!"

"Se on minun isäni morsiuslahja äidille!" sanoi Grethi.

Hän kumarsi kirkkaat, siniset silmänsä syvälle yli kirjan, tarkastellen sitä tuntijan katseella. Grethi piti sitä kädessään. Mestari piti kättään hänen kätensä ympärillä ja tytön käsi vapisi.

"Saanko kiittää teitä", kuiskasi hän, "siitä, mitä te luitte meille. Se oli — se oli niin uutta!"

Hän ei kuullut, tai ei ollut kuulevinaan, ja selaili kirjaa.

"Alkuunhan on kirjoitettu runo", sanoi hän. "Saako sen lukea?"

Grethi nyökkäsi myöntävästi. "Näettekö?" kysyi hän. Mestari nyökkäsi.

"Sen runon on isä kirjoittanut", sanoi Grethi. "Äiti kertoi minulle usein, että hän sai kirjan morsiuskukkiansa joukossa juuri kun hän pukeutui kirkkoon lähteäkseen. Isä odotteli vaunuissa ikkunan alla — kärsimättömänä — ehkä vastoin tapoja ja sopivaisuutta. Äiti luki runon, lähetti palvelijat hetkeksi ulos, irroitti kimpun morsiusseppeleestään, avasi ikkunan raolleen ja heitti pienen, vihreän oksan isälle. 'Olisin itse voinut heittäytyä ikkunasta hänen luokseen', kertoi hän minulle. Ja aina hänen sitä kertoessaan säteilivät hänen silmänsä. Minun sanotaan olevan äitini näköisen", lisäsi Grethi välittömästi katsomatta mestari Olliviertä.

Mestari katseli häntä ja noita pieniä kirjaimia, jotka olivat kömpelöitä, avonaisia, pyöreitä ja hiukan epävarmoja kuin nuorukaisen liikutuksen vallassa kirjoittama kirje.

"Nyt luen teille ääneen — Saanko minä?" kysyi hän hiljaa, pehmeästi.

Grethi vastasi katsellen odottavin ilmein hänen huuliaan.

Runo kuului näin:

Kuoleva on — — —

Kuoleva on elo varhain, kuihtuva kauneus parhain! Suutelot, kyönelet kuivaa tuuli, nimen, min lausui vapiseva huuli! Kuoleva on elo varhain: se on laki saarella harhain.

Ja sentään lempemme palaa,
kun syli syliä rakkahan halaa!
Tartumme onneen, ootamme uutta!
Toistuu, uhmaten ijankaikkisuutta
Romeon, Julian, Gretchenin satu.

Huuhtelee kasvosi rakkain, voitele kylkesi öljyllä vakkain, voitele rintas, mi liekkinä palaa!
Oottele etsikkoaikaa! Kuunnella soittosi taikaa lempeä lehto vaieten halaa.

Tiedäthän: taittava on elon latu!

Grethi tunsu, että mestarin käsi taas tarttui hänen käteensä, ja että toisen käsi nyt vapisi.

Hän tuli taas hämilleen ja veti kätensä hiljaa pois. Mestari selaili kirjaa ja nyt valoi illan rusko hohteensa häneenkin.

Grethi haki pikku Bablia. Hän huomasi Rachelin käytöksestä, että herrasmies tarvitsi välttämättömästi lepoa.

Hän löysi Bablin viereisestä huoneesta, nurkasta, missä Grethi oli kuunnellut urkurin soittoa. Pikku Babli oli pujahtanut sinne lukemisen kestäessä.

Hän nukkui raskaasti.

Rachel vei urkurin herrasmiehen makuuhuoneeseen... Ukko oli kovin rasittunut, eikä halunnut toisten apua, vaikka hänen päänsä vaipui raskaasti Rachelin olalle.

Rachel kuiskasi Grethille: "Me pidämme Bablin täällä yötä — hän saa nukkua minun vuoteessani — minä jään tänne!"

Sitten toivottivat Grethi ja mestari Ollivier "hyvää yötä". Heillähän oli sama matka.

Vielä kerran kysyi urkuri: "Enköhän jäisi teidän luokseenne Rachel? Istun tuolilla ikkunan ääressä — minä olen tottunut valvomaan!" — — —

Mutta Rachel vain taputti hänen käsivarttaan, silitti Grethin tukkaa, räpäytti pitkiä, mustia silmäripsiään ja sanoi nyökäten: "Jumala siunatkoon teitä kumpaakin! Asiat ovat niin kuin olla pitääkin."

He lähtivät.

He kulkivat yhdessä lehtokujan kautta, kumpikin omalla puolellaan tietä lehmuksien vieritse, joiden juurella kasvoi niin runsaasti vesoja, keisoja ja villiä hirssiä, että näköala sulkeutui.

He eivät puhuneet mitään.

Mutta ilta puhui heille. Ja ilta värisi punertavan kultaisena uneksivassa hämärässä, mikä tyynnyttää tuulen, hiljentää eläinten äänet —. Koko luonto aivan kuin aavistaa yliluonnollisen läsnäolon.

Vain kaukaa — kylästä alhaalla laaksossa — kuului vesimyllyn rattaiden loiske aivan kuin ne olisivat pyytäneet puheenvuoroa pitääkseen hyödyllisen esitelmän. Ja tuo kaukainen äänikin häipyi vähitellen hiljaiseksi huminaksi.

On paikka, missä herraskartanon lehtokuja loppuu, sukeltautuen pieneen puistiksoon, missä korpi lausuu viimeiset jäähyväisensä sille tai niille, jotka kulkevat vanhasta linnasta kirkkomäelle päin. Siinä pysähtyivät Grethi ja urkuri. Auringonlaskun viimeinen loiste tunkeutui nuorten, läpikuultavien lehtien läpi — melkein huomattavalla, värisevällä, intohimoisella voimalla, aivan kuin pieni puistikko ei olisi tahtonut päästää irti suuren maailman ihmeitä — eikä antaa omaa hentoa kauneuttaan alttiiksi yölle, joka hävittää, kätkee ja tummentaa omaan, arvoitukselliseen syleilyynsä hukkuneen...

Grethi seisoj kajastuksen ja loisteen keskellä katsellen lännen värisevää ihanuutta, katsellen itään päin, mistä yön harmaansinervä varjo nousi ankarana ja kovana kuin muuri.

Kylä oli idän puolella.

Silloin vavahti neito ja hän vei käden, missä kirja oli, silmilleen.

Mestari Ollivier astui hänen luokseen, tarttui hänen vapaaseen käteensä ja kysyi hiljaa:

"Oletteko huolissanne ystävä parkamme takia? Niin — me saamme kohta kaivata häntä — ja tuntea itsemme vielä yksinäisemmiksi!"

Grethi antoi ottaa molemmat kätensä ja kirjankin; hän katsoi mestaria silmiin ja kysyi:

"Uskotteko Jumalaan — ja elämän jatkuvaisuuteen?"

Hän vastasi — ja hänen silmänsä katselivat suuren maiseman yli kevätillan melkein jumalallisessa rauhasa:

"Se Jumala, jonka kuva joskus väikkyi edessäni, ojentaa kultaisen kätensä, joka ei koskaan ole vapissut, yli koko maailman, joka ei koskaan pysy paikoillaan, ja minusta tuntuu kuin se kevyesti koskettaisi meitä kaikkia, sanoen: Minä tahdon kerran kertoa teille kaiken — kuinka se tapahtui — millaiseksi se tulee... Odottakaa, olkaa kärsivällisiä!"

Grethi nojasi häneen. Mestari painoi hänen päänsä olkaansa vasten.

Niin seisoivat he vaieten. Tytön silmät loistivat kuin soihtu metsän keskellä — ja niitten palo häikäisi miehen. Mutta hänen käsivartensa oli vakava, hänen hengityksensä tasainen — vain hänen sinisten silmiensä pohjalla päilyi hellyys, tuo miehekäs hellyys — niinkuin sikstiniläisen madonnan ihmettelevässä, kysyvässä katseessa...

Grethi sanoi kysyen, mutta aivankuin itseensä sulkeutuneena:

"Onko se mahdotonta?... Olisiko se mahdotonta?"

"On", kuului lyhyt vastaus ja mestarin käsi muuttui vakavammaksi.

"Minä tahtoisin vain olla teille kaikki kaikessa" — sanoi Grethi niin hiljaa, että mestarin täytyi kumartua. "Te ette enää koskaan olisi yksin. — — — Minä tahtoisin seurata teitä, minne hyvänsä te menisitte, tapahtui meille sitte mitä hyvänsä. — — — Minä tahtoisin hoitaa teitä, jos te sairastuisitte, tehdä työtä teidän puolestanne, hankkia teille iloa ja rauhaa. Minä *osaan* tehdä työtä — minä olen nuori ja vahva ... ja voisittehan te sanoa, että minä olen teidän tyttärenne. Ettekö *ikävöi* tyttärtä, pientä tyttöä, joka olisi hyvä teille? *Minä* kaipaen — minä kaipaen pois pääsyä — ystävää — anteeksi, anteeksi — menkäämme pois täältä — sillä minä en voi olla täällä ... ja vähimmän siedän minä sitä ajatusta, ettei yksikään ihminen välitä teistä, teistä, joka olette viisain, jaloin, kaunein mies, mitä minä olen nähnyt!"

Ja hän piilotti kasvonsa, innostuksensa ja ujoutensa hänen rintaansa vasten!

Mestari kumartui syvälle hänen puoleensa, aivankuin olisi tahtonut säästää, kätkeä ja rauhoittaa tuota sievää olentoa. Tytön pieni päähine oli luikunut pois — mestari suuteli hänen rikasta tukkaansa kuiskaten: "Se on mahdotonta, rakas, rakas lapsi!"

"Älkää sanoko, älkää sanoko niin!" pyyteli Grethi.

"Grethi!" sanoi mestari äänessään sävy, joka vaikutti sen, että hän veti päänsä pois ja katseli muualle —. "Ettekö tiedä, ettekö tunne, että *minä* olen tuo rappeutunut kirkko ja *te* vahvat urut? Eikä saa kiusaa Herraa — — —"

He kuulivat nopeita, keveitä askelia, lapsen keuhkojen läähätystä ja läpi lehdon tuli pieni Babli juosten kujalta, pysähtyi hetkeksi ja sai sanotuksi: "Minä kiiruhdan kylään — — — hakemaan Aldubrandia — Herrasmies kuolee!"

Sitten juoksi hän eteenpäin.

Mestari ja Grethi riensivät nopeasti takaisin lehtokujaa pitkin — Grethi edellä.

Kultainen valo sammui vuorten harjanteilla ja metsissä. Harmaan sininen varjo nousi kylästä — ja laskeutui linnan raunioille.

* * * * *

Sinä yönä kuoli herrasmies uskollisen Rachelin ja viimeisen ystävänsä syliin.

Grethi istui autiossa soittuhuoneessa nojaten raskasta päätään käsiinsä. Ja aamun ensimmäiset häikäisevät säteet kulkivat kiharan tukan ohi — ja piiloutuivat kuin tuska vanhaan, hoikkajalkaiseen klaveeriin.

XX.

Pienessä puistikossa etelänpuolella, kirkkomäen alla, paistoi aurinko vaaleiden lehvien läpi ja kirjavoiti hiedalla peitetyn maan varjo- ja kultaläikillä.

Vanhat puut heiluttelivat sinertävien ja kullanhohtavien läikkien välillä tupsu- ja virpirikasta ylellisyyttään — — — nurmikolla, joka oli hienoin, kirjavin matto, missä kylän nuoret tytöt saivat tepastella pienten kenkiensä ja saappaittensa koroilla.

He olivat kaikki siellä — puoliympyrässä penkin luona hietaisen rinteessä alla, jota pitkin kirkkopolku kiemurteli ylöspäin.

Mylläriin molemmat tyttäret — jotka jo olivat panneet päähänsä leveälieriset aurinkohattunsa sitruunan keltaisine nauhoineen; sepän pitkä tytär, suuren kauppiaan pikku tytöt, pikku kauppiaan ainoa tytär, tynnyrintekijän, räätälin, suutarin tyttäret — kaikilla kirjoitettuja nuottilehtiä valkeissa ja punertavissa käsissään ... ja lähinnä penkkiä, pienen matkan päässä toisista, seisovat Grethi Birger ja pikku Babli katsellen samasta lehdestä.

Grethi oli kalpea, eikä nostanut silmiään lehdestä. Babli taas tavallisuuden mukaan innokas ja punaposkinen tarkaten kaikkea pienillä, säihkyvillä silmillään.

"Viimeinen osa vielä kerran!" kuului mestari Ollivier'n ääni — hiljaa, mutta kuitenkin varmasti.

Hän istui penkillä paljain päin, varjossa rinteessä alla ja johti laulua. Hatun oli hän ottanut päästään, asettanut keppinsä syrjään. laulettiin Joh. Sebastian Bachin "Helluntai-kantaattia", jonka lähetystö nuoria tyttöjä, juhlallisen salaperäisellä ja hiukan ujolla tavalla, oli pyytänyt urkuriä opettamaan heille.

Ääniä harjoitettiin yhä uudelleen. Mestari hyräili itse mukana, lyöden vasemmalla kädellään tahtia. Kun hän luuli, ettei kukaan häntä tarkannut, hakivat hänen silmänsä Grethin katsetta, mutta kohtasivat vain Bablin.

Aurinko paistoi vain hetkittäin. Pilvenmöhkäleitä oli alkanut kokoontua vanhan poppelin yläpuolelle, joka oli kestänyt monta talvimyrskyä. Korkealta, puun vielä harvalehtisestä latvasta kuului lintujen liverrystä, aivankuin nekin olisivat harjoitelleet laulua elämän, valon ja hengen tulevaa juhlaa varten.

Sen keskellä kuului kaukaa vesimyllyn pyörien kolina joelta — — — ja tähän ääneen sekaantui toinen, soinnuttomampi, jonka vain pikku Bablin sukkelat korvat äkkäsivät: ääni, joka muistutti ihmisjoukon kiireistä astuntaa myllysilan yli padon luona, tiellä, joka johti puistoon.

Babli kosketti jalallaan Grethiä.

Grethi ei nostanut kasvojaan, ei kuullut mitään.

Urkuri nosti kätensä. Äänet vaikenivat. Tytöt liikahtelivat, katselivat toisiaan ja Grethiä.

Nuottilehti vapisi hieman hänen kädessään.

"Nyt tulee mezzosopraano aaria", sanoi urkuri. "Alkakaapa neiti Birger!" — — —

Ja mestari hyräili:

Mein gläubiges Herze, frohlocke, sing', scherze mein gläubiges Herze...

[Uskova sydämeni, riemuitse, laula, iloitse, uskova sydämeni!]

Grethin ääni vapisi, kun hän alkoi kaksi ääniaskelta liian alhaalta:

Mein gläubiges Herze...

Samalla hetkellä kuului terävä, natiseva ääni, jonka kuullessaan koko tyttöjoukko väistyi pelästyneenä syrjään...

"Mitä tämä merkitsee? Mitä täällä puuhataan?" Puhuja oli herra Peer Pommerenck koko esikuntansa, kirkkoraadin pylväiden: mylläriin, sepän ja molempien kauppiaiden — ja sitäpaitsi seurakunnan neuvoston vanhimpien: tovelintekijän, räätälin ja suutarin seuraamana.

Peer Pommerenckin pää oli hyvin kallellaan. Hän ohjasi kulkunsa suoraan penkkiä kohti, missä mestari Ollivier istui rauhallisena, odotellen, melkein huomaamaton hymy hienoilla, ohuilla huulillaan. Hän oli pannut nuottivihkon pois; kolmikulmaisen lakkinsa pisti hän päähänsä lujalla nykäyksellä.

"Sanokaapa minulle — te siellä — mitä peliä tämä on?" kysyi Peer Pommerenck kiukkuisesti. Ja hän jatkoi: "Täällä, keskellä iltapäivää — kirkkoraadin puistossa — — — kunnan julkisessa puistossa", oikaisi hän osotellen sormellaan ympärilleen piirissä, jonka miehet olivat muodostaneet.

"Mitä te sitte haluatte tietää?" kysyi urkuri kohottaen katseensa tyynesti ja kysyvästi.

"Minä tässä kysyjä olen! Mitä peliä tämä on?" kuului notarion ääni vielä tiukempana.

"Peliä?" toisti urkuri hitaasti. "Me harjoittelemme laulua. Bachin Helluntaikantaattia, jota kylän nuoret tytöt ovat pyytäneet minulta!"

"Se on kai 'kaunis' kantaatti?" sanoi notaario pilkallisesti miehiä katsellen.

"Kyllä", vastasi Ollivier päätään nyökäyttäen. "Se on raikas ja iloinen kuin itse kevät! Me lauloimme sen läpi taivasalla, paremmin kuullaksemme miten se sointuisi.

"Teidän lallatuksenne on minusta yhdentekevää!" keskeytti Peer Pommerenck. "Kylän nuorilla, alaikäisillä tytöillä ei ole oikeutta pyytää teiltä mitään. Se oikeus on vain kirkkoraadilla — kirkkoraadilla yhdessä seurakunnanneuvoston kanssa ... ja jos te unohdatte: kuka teidän esimiehenne on, niin saatte vastata seurauksista!"

"Menkää kotiin", sanoi hän ankarasti tytöille korkealla, terävällä äänellä. "Ja sinä Grethi, sinua haluan puhutella iltapäivällä!" — — —

Tytöt lähtivät kasvot punaisina kylää kohti.

Grethi ja Babli seisoivat käsikädessä painunein päin.

Grethi oli kalpea kuin palttina; hänen huulensa vapisivat, hänen hienot sieraimensa laajenivat ja hänen kätensä puristi kouristuksen tapaisesti Bablin kättä.

Kun hän kuuli, että häntä puhuteltiin, syöksyi veri hänen poskilleen ja, aivankuin estääkseen loukkausta tapahtumasta, katseli hän hätäisenä urkuria, joka yhä istui paikoillaan liikkumattomana ja välinpitämättömänä; ja harmissaan, melkein vihoissaan katsoi hän tulevaa miestänsä suoraan silmiin.

"Mene!" sanoi Peer osottaen sormellaan toisten jälkeen. "Päästä irti tuo tyttö... Vastaisuudessa tulen *minä* ja yksin minä valitsemaan sinun toverisi!"

Ja hän koetti pitää päätään niin pystyssä kuin mahdollista.

Grethi vastasi tarttumalla vielä lujemmin pikku ystävättärensä käteen — ja lähti menemään hänen kanssaan ei kylää kohti, vaan kirkkopolkua ylös, pois päin.

"Odotahan!" sähisi Peer hänen jälkeensä, uhaten nyrkillään.

Hän oli täydellisesti menettänyt äänensä ja liikkeittensä hillitsemiskyvyn.

Miehet hänen ympärillään liikahtelivat hiukan katsellen vuoroin Peeriä ja urkuria.

Peer oli tuhkan harmaa. Mestari Ollivier hiukan kalpeampi kuin tavallisesti, mutta aivan tyyni ja rauhallinen.

"Tämän saatte te maksaa, te, te — — — siinä!" kirkui Peer lähestyen penkkiä. "Ei kestä kauan, ennenkuin vanha" — hän aikoi sanoa mätä, mutta oikaisi — "ennenkuin vanha, rappeutunut kirkko revitään — ymmärrättekö, katoaa! *Minä* rakennan uuden — — — rakennutan uuden Herran huoneen — seurakunnan parhaaksi" — — — sanoi hän katsahtaen seurakunnanneuvostoon. "Ja silloin *minä* — — silloin *me* asetamme uuden urkurin — tarkasteltuamme ja löydettyämme oikeauskoisen ja muuten kunniallisen miehen — emmekä ensimmäistä muukalaista — jota ikänsä ja elämänehtojensa vuoksi on kohdeltu liian suvaitsevasti, kun taas ei ole välitetty — — — välitetty hänen elämäntavoistaan, jotka nyt näyttävät herättävän pahennusta, niin *vanha* kuin hän onkin ja niin välinpitämätön kuin hänen *senvuoksi* pitäisikin olla nuorisoon nähden! Kuuletteko! — minä puhun *teille* herra urkuri! Mikä teidän nimenne liekkään! Sillä minähän tuskin tiedän, *kuka* te oikeastaan olette ja *mistä* te olette kotoisin — yhtävähän kuin mihin te kykenette, kun te nyt vain panette urkunne murisemaan aivan kuin te itse ja konekin olisi vilustunut!"...

Halvat seurakunnanneuvostolaiset alkoivat vetää suutaan nauruun, vaikka he muuten suhtautuivatkin perin vakavasti kirkollisiin asioihin. Mitä taas pitkäliepeisiin kirkkoraatilaisiin tuli, nauttivat he sukkelan puhemiehensä mahtavuudesta.

Urkuri oli Peer Pommerenckin puhetulvan aikana istunut paikoillaan katsellen vanhan poppelin valaistua latvaa, aivankuin olisi hän kuunnellut lintujen laulua mieluummin kuin ihmisten lörpötystä. Hän hymyili sulkien puoleksi silmänsä, nuo silmät, jotka kuvastelivat keväisen taivaan ääretöntä sinimerta.

Askel vielä — ja Peer Pommerenck seisoi aivan vanhan mestarin — "vilustuneen urkurin" — edessä.

"Te olette ehkä yhtä huonokuuloinen kuin teidän oma urkujenpolkijanne. — Tai ehkä teillä ei ole nimeä lainkaan? — Sitä helpompi on meidän pyyhkiä teidät pois kirkkomme kirjoista!" kirkui notaario.

Urkuri nousi seisaalleen.

Siinä seisoi hän keppiinsä nojaten luonnollisesti ja vapaasti — ei, ylpeänä ilman suuttumuksen ja kaikkein vähimmän "loukkaantumisen" merkkiäkään — melkein puolta päätä pitempänä kuin hänen köyryniskainen vastustajansa — voittaen monin kerroin kevyellä hymyllään hurskaan, lainoppineen vastapuolensa:

"Niinä monina vuosina" — sanoi hän lempeästi — "joina olen soittanut urkuja tämän seurakunnan kirkossa ja kantanut palkkaa siitä — kaikkina näinä vuosina, kun en ole tietääkseni herättänyt mitään pahennusta elämäntavoillani, on minun sukunimeni kai tyydyttänyt kaikkia.

"Jos minun taiteeni — sillä minä nimitän soittoani taiteeksi, vaikka minun on aina täytynyt kiinnittää huomiota paikallisiin epäkohtiin — jos *se* ei tyydytä asiantuntevia ammattimiehiä — voitte rauhassa antaa minun mennä. Minä en tunkeile.

"Jos minulle annetaan erotodistus — harmaata tai valkeata paperia — silloin ilmaisen mielelläni nimeni kokonaisuudessaan — asiapaperissa käytettäväksi."

Hän pysähtyi hetkeksi ja suuntasi katseensa Peer Pommerenckin vääristyneihin kasvoihin. Sitten jatkoi hän:

"Minä kuulun vanhaan ranskalaiseen hugenottiperheeseen ja olen *viimeinen*, joka sen nimeä kantaa.

"Minun esi-isäni taistelivat ensin uskonsodissa uskonsa, sitten vallankumouksen aikana syntyperänsä puolesta; nyt taistelen minä — yksin — taiteeni puolesta. Sen mukana kaadun tai seison minä. Minun nimeni kuuluu: Josef Marcel Ollivier, Rochefièren markiisi!"

Sen sanoi hän melkein huolimattomasti. Hän oli maininnut nimen, arvon. Siinä kaikki.

Hän istuutui taas katsellen nuottilehteä vieressään.

Peer Pommerenck säpsähti hiukan. Mutta hiukan vain. Hän huomasi, ettei tuo ylhäisyyden loiste, joka noitten herrojen silmissä oli äkkiä valahtanut yksinäisen, köyhän muukalaisen yli, ollut tekemättä vaikutusta kirkkoraatiin, kun seurakunnanneuvosto taas ei ollut käsittänyt nimeä, eikä loistoa.

Hän oikoili kaulaansa. Hänen huulensa terottuivat ja hänen karpänsilmänsä liian vaaleissa kehyksissään tulivat ilkeiksi, kun hän sanoi:

"Minä arvasin kyllä, että te jollain *senkaltaisella* helinällä loihditte alaikäisten korvat tässä kylässä. Mutta nyt täytyy siitä tulla loppu!" —

Urkuri sävähti. Hänen tummat kulmakarvansa vetäytyivät kokoon sinisten silmien yläpuolella, jotka tulivat syviksi niinkuin metsä muuttuu uhkaavan näköiseksi ukkospilven alla. Hänen valkea kätensä tavoitteli keppiä, mutta tarttui kuitenkin nuotteihin, käärien ne kokoon ja hänen otsansa sileni, kun hänen katseensa piti vastustajaa kuin puristimessa.

"Te olette oikeassa, herra Pommerenck", sanoi hän. "Se *on* lopussa! Mutta tietäkää että minä nyt *ensimmäisen* ja samalla *viimeisen* kerran tässä kylässä ja pitäjässä mainitsen nimeni ja arvon, johon se minut oikeuttaa.

"En tiedä mistä syystä te niin mieslukuisina tulette tänne häiritsemään aivan viatonta kokousta. Vanha kirkkoherramme hankki minulle kerran minun sitä hakemattani nimityksen urkuriksi ja kanttoriksi — siis oikeuden ja velvollisuuden johtaa laulua. Ja minun ikäisiäni viettelijöitä ei pidettäne niin vaarallisina, että koko maanpuolustusväki nostetaan jalkeille heitä vastaan."

"Me emme pelkää teitä, herra markiisi" — nauroi Pommerenck pilkallisesti. "Tahallani otin mukaani tänne nämä kunnan miehet, joille kirkon hallinto ja kunnan hoito kuuluu. Me olimme kauan sitten kuulleet Bengt urkujenpolkijalta, joka ei ole teidän, vaan *Herran* palvelija, että teidän mielipiteenne jumalallisesta ilmoituksesta ja pyhästä sanasta ainoastaan osittain soveltui siihen oppiin, jonka puhtaaseen tunnustamiseen te ainakin paperilla olitte sitoutunut virkaan astuessanne. Ennenkuin me *in fact* poistamme teidät virasta, tahtoisimme kuulla teidän omalla suullanne vastaavan tähän kysymykseen: Onko Herran sana, onko Raamattu, jota te kuuleman mukaan käytätte, 'harjoittellessanne' vapaa-aikoinanne — onko se vain apuneuvo, peruste teidän soitannollisissa hommissanne — vai onko se teistä kuten se *meistä* on, teidän uskonne varsinainen peruskivi, töittenne ja ajatuksienne alkulähde — onko se itse Jumaluuden ilmestyminen ihmisen vaeltaessa pimeästä ikuista valoa kohti?" — —

"*Amen!*" kuului kannattaen seurakunnan neuvoston keskuudesta.

Peer Pommerenck oli nähtävästi syvästi ihastunut omaan kaunopuheisuuteensa. Hän katseli ympäriinsä kiiltävillä silmillään.

"Antaa urkurin vastata!" huudettiin.

"Kuunnellaanpa hänen uskontunnustustaan!" kuului kaikkialta ympäriinsä.

"Saako tuo karannut ranskalainen olla täällä ja vehkeillä meidän kunniallisten tyttöjemme kanssa?" kirkui pieni, intoileva tohvelintekijä, joka oli ottanut Bablin kasvatikseen, ja joka nosti runsaan palkkion tuntemattomasta lähteestä.

Pommerenck käski tohvelintekijän vaikenemaan.

Mestari Ollivier nojasi penkkiin, katseli hetken iltapäivän häipyvää valaistusta, johon sekaantui outo, alakuloinen loiste ja nyökkäsi hitaasti:

"Niin — minä vastaan, ennenkuin lähden tästä pikkukylästä, joka kauan on antanut minun rauhassa palvella Jumalaani ja taidettani.

"Ja kun minä mainitsen 'Jumalan', tunnustan minä, että tunnen itseni voimattoman nöyräksi, niinkuin vanhat paimenet, kuin meren lapset, kun he yön tullessa tuijottavat taivaan lukemattomia silmiä. *Mikä* niistä on Jumalan silmä? Ovatko ne *kaikki* hänen silmiään? Ja miten voisi keksiä sanoja ja ajatuksia ilmaisemaan sen?

"Kun minä lakkaamatta haen voimaa ja lohdutusta taiteelleni ja elämälleni siitä kirjasta, joka oli esieni kalleus ja on minun ainoa aarteeni, löydän minä sieltäkin tähtisilmiä. — Muutamat ovat säteilevän kirkkaita, toiset hämäriä, ja kaikkia ympäröi suuri, juhlallinen yö — johon koko ilmestys päättyy.

"Mitä voisin minä, yksinäinen vaeltaja, sanoa siitä kirjasta? Että minun sukuni on tehnyt *sen* pyhäksi *minullekin*, että sen veri ja rukoukset, sen taistelut ja oppi kutsuvat minua! Että se on opastanut ja eksyttänyt — niinkuin tähdet! Että se lohduttaa taivaallisella valollaan, että se polttaa meistä maallisen viisauden ydinlauselmillaan! Että se on opettanut *minua*, ylpeäksi ja taistelunhaluiseksi syntynyttä, taipumaan tutkimattoman tahdon alle — *palvelemaan!*" — — —

Hän kumarsi pänsä — ja vaikeni.

"Oletteko lopettanut?" kysyi herra Pommerenck.

Urkuri ei vastannut.

"Hyvät ystäväni", sanoi Peer siirtäen voitonriemuisena katseensa "lyödystä" miehestä aseenkantajiinsa. "Mitäpä me kaipaamme enempiä todisteita? *Tuota* sanoo tuo mies uskonsa tunnustamiseksi! Hän on pintapuolisella puheellaan tunnustanut itsensä arvottomaksi hoitamaan virkaansa — ja hän voi nyt pitää itseään erotettuna! Me teemme tilin hänen kanssaan, ja hän saa lähteä tiehensä. Ei kukaan saa — siitä pidän minä huolen — vuokrata tai antaa hänelle enää asuntoa tässä kylässä. Me puhdistamme pitäjämme ja seurakuntamme. Jos hän haluaa seuraa, saa hän ottaa mukaansa naisen, joka jäi palkattomaksi herrasmies-vainajan kuolemalla poistuttua tilalta, jonka velkojat ja pantinomistajat nyt tulevat oikeuden kautta haltuunsa ottamaan! Olemme selvittäneet välimme entisyyden kanssa, herrasmiehen, tuon tunnetun jumalankieltäjän kanssa, joka oli tuhlanut omaisuutensa perinpohjin juutalais-syntyisine jalkavaimoineen, joka voimiensa mukaan avusti häntä — ja tämän herran kanssa tässä, joka on selittänyt olevansa aatelismies, ja joka on — koditon kulkuri!" — — —

Peer Pommerenck oli yli kaiken tyytyväinen kukikkaaseen lausuntoonsa, ja siroihin lauselmiinsa, jotka kimposivat hänen suustaan kietoutuen kuin heittonuora hänen uhrinsa kumartuneen niskan ympäri.

Hän tunsii jo päässeensä esteestä, mikä äkkiä oli asettunut hänen voitonvarmojen laskelmiensa tielle.

Voitto ei aina tee voimakasta jalomieliseksi. Alhaisen luonteen saattaa se tehdä julmaksi. Nyt vaikutti se sen, että Peer tunsii olevansa härkätaistelija — häikäilemättömyyden paljastettu miekka kädessään — ja hän pyöräytti kaksiteräistä asetta uhrin haavassa:

"Saatatte nyt, herra urkuri", sanoi hän sangen myrkyllisesti hymyillen, "pitää itseänne tästä lähtien *irtisanottuna!* Ylihuomenillasta olette *erotettu!* Ylihuomenna, keskipäivällä — sen olen lopullisesti päättänyt — vihitään minut ja Grethi Birger! Minä toivon — ei, minä tahdon, että te soitatte urkuja tässä juhlallisessa tilaisuudessa... Täällähän ei ole ketään muuta, jonka voisi panna tekemään sen; ja siitä tulee viimeinen kerta! Sitten teemme tilin — ja *välimme ovat selvät!*

Voittaja tervehti hiukan vinolla kumarruksella, jota hän itse piti sirona ... kääntyi akselinsa ympäri ja loittoni nopeasti, kaikki aseenkantajansa kantapäillään.

XXI.

Urkuri istui yhä kumarassa asennossa piirrellen kepillään hiekkaa.

Kun hän *ei* vähään aikaan nostanut päätään, käytti eräs naishenkilö tilaisuutta hyväkseen ja hiipi esiin pensaikosta tähytellen tarkasti penkkiä, keppiä ja miestä.

Se oli Sidsel muori.

Hän oli huomaamatta seurannut joukkoa, olipa ehkä johtanut joukon esimiehen "jäljille", eikä nytkään näyttänyt haluttomalta nauttimaan lyhyen hetken häiritsemätöntä riemua, valppaudesta oikeihin henkilöihin ja suulaudesta oikeaan asialliseen nähden.

Hän seisoi paikoillaan pari sekuntia tähytellen urkuriä, — mutisten, heilutellen ruumistaan ja maistellen oman kitalakensa makeutta — ja tuntui siltä kuin hänen viekas hymynsä olisi sanonut: Siitä saat — juomarahoista, höö!

Sitten kääntyivät hänen silmänsä nopeasti taivasta kohti.

Ilma näytti muuttumisen merkkejä.

Kylässä tarvitsivat toiset kosteutta, toiset kuivuutta.

Nyt tuli nopeasti tehdä hiukan rahaa ennustuksilla jakamalla lausunnot parhaan mukaan.

Hän hymyili vielä kerran näyttäen ikeniään ja katosi.

Urkuri oli nähnyt hänet ja oli välittänyt hänen tulostaan yhtä vähän kuin toisten lähdöstä.

Nyt kohotti hän päänsä katsellen suoraan eteensä niinkuin se, joka ei halua nähdä *mitään*.

Kun pää nousee taivasta kohden, tapahtuu se useimmiten odotuksessa, jos se painuu maata kohden, näyttää maa, joka on juonut vihan paljouden ja monet kiroukset, vastaavan kirouksella.

Mutta tällä miehellä ei ollut mitään kirottavaa — hän tuijotti vain suoraan eteensä ja hänen ylpeät, kapeat huulensa aukenivat päästään kuuluviin yhden ainoan sanan: *Canaille!* [Lurjus!]

Taas piirteli keppi hiekkaa: viisi yhdensuuntaista viivaa, joitten välissä nuottimerkit liitelivät, ja joitten päällä ne ratsastivat.

Sitten pyyhki hän kaiken pois — jätti kepin ja ajatteli:

"Sehän on vain hietaan kirjoitettu — hävitköön se! — — —

"Mutta, minä tahdon *kirjoittaa* hänelle. Aukaista elämäni hänen rehelliselle, nuorelle, ymmärtäväiselle sydämelleen. Saakoon hän tietää, mitä merkitsee se, että mies tuntee itsensä vanhaksi, eikä uskalla ottaa vastaan lahjaa, jota puhtain, kokemattomin mielin tarjotaan — tuntien mielensä kuitenkin nuoreksi, kyllin nuoreksi voidakseen antaa lahjalle oikean arvon — vieläpä hallitakseen sen omistamista...

"Minullahan on vielä tämä yö — ja huomisen päivä — ja seuraava yö. — Siinä ehtii kirjoittaa paljon — hyvin paljon! — — —

"Ja ylihuomenna *tahdon* minä soittaa hänelle. — *Hänelle*, kun hän astuu alttarin eteen — ja itselleni, ennen kuin minä lähden.

"Ei, *hänelle*, hänelle vain...

"*Kaike*n, mitä elämässä harmenneella miehellä vielä on lakastumatonta, tervettä, voimakasta — tahdon minä kääriä kuin aatelisviitan hänen nuoren, koskemattoman ruumiinsa ympärille — kun hän käypi kohti — kohti...

"Uhrialttaria!

"Hyss, hiljaa, te sydämen vahvat urut siellä sisällä! Etkö tiedä, että asuntosi holvit kaipaavat tarkkaa huolenpitoa... Heikkous on naurettavaa. — Naurettavuus on harmaapäisen miehen kuolema keskellä elämää! Vain nuoruudella on *se* etuoikeus, ettei sen koskaan tarvitse nähdä omaa pilakuvaansa!

"Ja nuo tuhannet nuoret naiset, jotka vuosittain käyvät saman matkan uhrialttarille!...

"Joko loukataan heitä kaikkia — tai ei loukata ketään!

"Missä ovat ne lapset, jotka punastuvat äitinsä tähden, mainitessaan hänen häpeäuhrinsa?"

"Maailma vaatii sitä. — Elämä vaatii sitä!... Naistenkin täytyy *palvella*!

"Hyss, hiljaa, te raivokkaat, vihaiset urut! Jos sinä voisit ottaa päällesi itsellesi ominaisimman muodon, muuttuisivat pillisi käsiksi ja jaloiksi — vahvat puhaltimesi keuhkoiksi — ja kirkon kaikupohjasta tulisi sinun vapiseva sydämesi — ja kokonaisuuteen nähden tulisi sinusta *mies*.

"Ikävöivä, myrskyisen intohimoinen David, vaikka laulaisitkin Herralle sulavimmat virtesi — mies, jonka leveään rintaan sopii vain *Eeva*, nainen, joka ei tyydy pienempään tilaan kuin maailman kaikkeus.

"Kuningas David, joka aina petti Herraa, petti hän sitten itseään kuinka paljon hyvänsä.

"David, mies, joka, omistaakseen Bathseban, lähetti heetiläisen Uurian teurastuspenkkiin..."

"Ja kukisti Grethi Birgerin tähden herra Peer Pommerenckin, sen teeskentelijän — — —

"Hiljaa! Missä on Herran palvelija?"

"Hän on täällä, tällä hetkellä, Ollivier de Rochefière! — — — Minun sukuni tuli aina kutsuttaessa.

"Ja se taisteli itsensä kanssa, siksi kunnes siitä tuli pienten turva, heikkojen lohduttaja — pakenevien tien turvaaja — rohkeiden pyynnöiden innostaja.

"Minä olen valmis: Minä kirjoitan hänelle, neuvon ja lohdutan häntä, vahvistan hänen rohkeuttaan, valmistan tietä hänelle — yksin niinkuin tullessanikin!" — — — — —

Hän istui vielä kauan kädet ristissä polvellaan.

Hänen yläpuolellaan tummeni taivas. Pilvet olivat korkeudessa yhteen sullottuina kuin ahtojää. Mutta alempana riippuivat ne matalalla kusun äärettömän suuret sienet, janoten, ukkosenterinä, purkaa kyyneleensä ja vihansa.

Äkillinen kylmä tuuli heittäikse maan yli tempauksella, mikä sai poppelin latvan vapisemaan ja hiedan hyppelemään raivotanssia.

Urkuri teki kärsimättömän liikkeen, mutta jäi paikoilleen.

Ja minne olisi hän mennyt? Kotiinko? — — — Nyt vasta tunsin hän, ettei hänellä ollut minkäänlaista kotia.

Olihan hänellä yö, pitkä yö kirjoittamiseen käytettävänä.

Niin putosivat ensimmäiset, raskaat pisarat räiskähdellen hänen polvilleen, käsilleen, kasvoilleen, ja hän katsahti ylöspäin.

Miksi kirjoittaa? Kirjoittamalla ei päässyt irti mistään — upposi vain syvemmälle aiheeseen! Ei — nyt *heti* — kotiin — laukku selkään — sauva käteen — pois!

Niin pois! Myrsky-yönä ei kukaan näkisi hänen pakoaan...

Ylhäältä putosi jotain ja sattui häneen, jotain, mikä ei ollut vesipisara.

Pieni, pienen kiven ympäri kääritty paperipala...

Hänestä näytti, että joku liikkui pensaikossa ylimmällä harjanteella... Olikohan tuo vastenmielinen Sidsel taas siellä?

Odoti hiukan! Kyllä minä sinut saavutan — rankaisen... Hän tunsin myrskyn ja ukkosen sielussaan... Oli vihoissaan ihmisille... Grethillekin!

Hän avasi lapun ja luki sen illan viimeisessä, arkana pakenevassa valossa:

"Tulen aikaiseen ylihuomenna luoksenne kirkkoon. Tahdotteko soittaa minulle hiukan — viimeisen kerran?"

Grethi."

Hän vei lapun huulilleen. Kaikki tyyntyi hänen rinnassaan.

Maiseman läpi kiemuroi kaukainen salama.

Sen valossa näki hän pikku Bablin kiitävän pois, ylimmällä harjanteella, helmat hartioilla.

Hän kulki hitaasti kotiinpäin välittämättä sateesta ja tuulesta ... katsellen syvälle palavaan silmäpariin ja mutisten: "Jumala sinua siunatkoon; minä soitan ... soitan viimeisen kerran".

XXII.

Jokaisella pienellä kylällä, joka pitäjällä on omat tarinansa.

Nuo tekijättömät, jotka piirtävät muistiin tapauksen, onnettomuuden, tapaturman, vaikka kukaan ei tunnekaan *sitä* miestä tai naista, joka "ei muistaisi nähneensä surullisempaa, tai ilahuttavampaa sitte iso-isän päivien."

Miesmuistiin ei kukaan paikkakunnalla ollut nähnyt tällaista kaksipäiväistä rankkasadetta ja rajuilmaa — juuri ennen pyhää Helluntaijuhlaa.

Kaikki juuri puhjenneet hennot, nuoret lehdet, kaikki valkeat kirsikka- ja omenapuun kukkaset, kaikki oli sade piessyt pois, kaikki oli säälimätön myrsky temmannut mukaansa pyörryttävässä tanssissa.

Kuinka monta puuta oli kaatunut isännättömän herraskartanon metsissä ei kukaan tiennyt, mutta paljon niitä kai oli.

Sinä yönä ja päivänä ja taas seuraavana yönä uskalsivat ani harvat mennä ulos.

Läpi raskaan, harmaan päivän riehui ja raivosi sade vedenpaisumuksen voimalla, vain ukkosenjyrinän keskeyttämänä, jyrinän, joka jätti jälkeensä tulikiven hajun kuin märkä ruuti, pannen ruudut tärisemään ja seinät vapisemaan. Kahlekoirat ulvoivat — syöksyivät ulos ja ryömivät taas märkiin komeroihinsa. — Ihmiset olivat pelon vallassa — — — Sanomia tuli. Ei kukaan tuonut niitä, mutta kaikki uskoivat niihin: "Nyt on tuli irti kaupungissa, nyt iski salama myllyyn ... nyt palaa kirkko yhtenä roihuna! — —"

Kun vähitellen uskallettiin mennä ulos, kävi selville, ettei mylly eikä kirkkokaan ollut tuhkana.

Mutta joki oli paisunut virraksi ja kiehui keltaisena ja savisena padon yli vieden portaat mukanaan, kuljettaen aitoja, lautoja, ja pajupensaita vihaisissa pyörteissään.

Kylän puistossa oli vanha poppeli kaatunut. Se oli kaatuessaan särkenyt penkin, jolla moni rakastava pari oli hiljaisina, tummina syysiltoina vannonut ikuista rakkautta ja missä viimeksi vanha urkuri oli tehnyt tiliä itsensä kanssa.

Hiekkaisen mäen olivat vesijoukot uurrelleet rikki — ylin harja oli kuin tykin kuulien kyntämä ... mutta kamalin oli hävitys itse kirkkomäellä.

Nuolipajut olivat painuneet kumaraan hautakiviä vasten, muistokivet ja ristit kaatuneet, aivan kuin yön aaveet olisivat pitäneet juominkeja hiljaisten asukkaiden päitten päällä. Matala muuri, joka ympäröi kirkkomaata, oli tuulen puolella luhistunut maahan...

Näytti siltä kuin kronikka tosiaan olisi oikeassa sanoessaan: "Täällä on kolmenkymmenvuotisen ja seitsenvuotisen sodan, vallankumouksen ja Napoleonin sodat taisteltu." — — — —

Kirkko pysyi pystyssä.

Ainakin *näennäisesti*.

Mutta täälläkin näkyi tuulen puolella todisteita myrskyn kiukusta ja ukkossateen voimasta.

Katosta oli osia poissa ja kattoparrut paljaina. Seiniä ja tukipylväitä pitkin juoksi alituinen märkyys. Myrskyn käsi oli temmannut mukaansa tornin huipputangon tuuliviireineen kuin voittosaaliin... "Paha enne" oli Bengt urkujenpolkija sanonut.

Ja tornin juurta ja kuorin pyörylää ja keskilaivan sammaleisia peruskiviä huuhteli oikea järvi, jonka mutaista peiliä vielä toisena myrkkyaamuna tuulen ja sateen vihurit uurtelivat.

Arviolautakunta olisi ehkä olosuhteihin nähden lausunut "että kirkkoa kaikesta päättäen uhkasi

häviö."

* * * * *

Mutta tänään ei sinne lähetetty mitään lautakuntaa.

Sen toiminnan oli Peer Pommerenck raju-ilman kestäessä määrännyt alkavaksi Helluntain jälkeisenä päivänä.

Tänään, perjantaina Helluntain edellä, pidettäisiin hänen häänsä.

"Ei kukaan vietä häitä perjantaina!" mutisi Bengt ... mutta sillä kertaa ei kukaan kuunnellut häntä.

* * * * *

Aurinko ei kirkastanut aamun koittoa.

Harmaana ja raskaana saapui se, niinkuin syylliseksi havaittu ja tuomionsa saanut vanki unettomien öiden jälkeen.

Sade lotisi, tuuli humisi sysäyksittäin kuin urkujenpolkijan puhe. Silloin tällöin kaikui kaukainen ukkosenjyrinä, niin kuin Bengt olisi vetänyt tornikelloa raskaiden lauselmiensa välissä.

Molemmat kirkon irvihenget olivat paikoillaan, sekä Bengt että Sidsel muori.

Jos ilma oli kylmää ja raakaa ulkona, oli se jäätävän kosteaa kirkon sisällä.

Vain hämärtävä valaistus lankesi sisään pienistä, sumeista ruuduista, joista useita oli särkynyt.

Ja kirkon autiudessa tuntui kosteita tuulahduksia ja kuului valittavaa vinkunaa.

Bengt istui kumarassa leukapielet jauhaen ruokavakkansa edessä.

Hän oli tuonut mukaansa lisäpullon "miestäväkevämpää" pahan ilman takia.

Sidsel muori seisoi hänen edessään, ainainen, keltainen hymy huulillaan, puettuna vanhaan, villavuoriseen viittaansa, katsellen ukkoa ja pulloa.

Sitten teroitti hän korviaan:

"Minusta tuntuu kuin harmaat vikisisivät, Bengt!"

"Lörpötät. — Minä en kuule mitään!" mutisi ukko.

Sidsel kuiskasi itsekseen: "Mokomakin kuuro aasi!" Mutta ääneensä sanoi hän ystävällisesti: "Kirkkohiiret, mies hyvä! Äsken kun minä tein kierrokseni laivan kautta, kuulin minä, että ne alkoivat liikkua, höö! Häät ehkä häiriytyvät ... ja ilma on vaarallinen... Niin, niin, Herra nähköön!" — — —

Hänen lörpötyksensä ei näyttänyt loppuvan ja Bengt sulki hänen suunsa raamatunlauseella: "Ja he astuivat laivaan, ja katso! myrsky taukosi!"

"Mistä sinä sen löysit, Bengt rukka?" kysyi Sidsel hyvin ystävällisesti.

"Matheuksen neljästoista luku, toinenkolmatta värssy", kurisi ukko.

"Niin, niin — Herra tuntee kyllä omansa! Kun rikkaat viettävät häitä kirkossa, saavat pienet harmaat mukautua siihen", huokasi hän pulloa katsellen: "Voisitpa tänä aamuna tarjota minullekin lasin tai pari. Täällä seistessään voi saada vilutaudin, niin kuin vanha sananlasku sanoo: Sairaus tulee juosten ja lähtee ryömien."

Bengt ei vastannut.

Hän otti tapansa mukaan pikarin eväsvakastaan, täytti pyöreän, ympyräisen lasin kolme kertaa viinalekkeristä, tyhjensi sen kolmesti samalla kun hän juhlallisesti venyttäen sanoi: "*Aperiens* — kluk! *Intermedium* — kluk, kluk! Ja *Clauditur*, kluk, kluk, kluk!"

Nuo urkujen etu- ja jälkisoittojen vanhat nimitykset tuntuivat loitsuilta ja halutun miehen oppineisuus synnytti Sidselissä hartautta herättävää kunnioitusta.

Ukon ryppyiset kasvot saivat väriä — hän *hymyili* nyt, ensi kertaa elämässään. Ja hän uskalsi laskea hiukan leikkiä.

Hän otti lasin ja pullon, silitteli hellästi kumpaakin ja sanoi kaataessaan:

"Mitä on kirjoitettuna Esaiaksen viidennenneljäntä luvun toisessakolmatta värsyssä? 'Käännä minun puoleeni, sillä minä olen lunastanut sinut.'" —

Sitten ojensi hän lasin Sidselille. Sen sisältö katosi hänen ikeniensä taa, hän nuoleskeli huuliaan — ja hymyili.

"Sinä Bengt olet suuri velikulta! *Sinä* tiedät kai mitä tarkoitetaan vanhalla sananlaskulla: Mihin käärme on saanut päänsä sopimaan, sinne vetää se kohta pyrstönsäkin!"

Bengt kurottautui ottamaan lasin, kuivasi "käärmeen" sormillaan, asettautui istumaan selkä urunreunustaa vasten, hyrisi ja sanoi:

"Päästäppä jo kuuluville, mitä sinä siinä mietit. Sillä sinulla on jotain sanomista minulle eilisestä!"

Sidsel asettautui hänen eteensä, niin lähelle, että hän helposti kuuli. Hän hymyili koko leuoillaan: "Höö, höö, enkös minä *sanonut*, että notaario löisi häntä? Herra hallitkoon! Minä en *sano* mitään, mutta hän oli unohtanut oven auki, tai oli tuuli temmaissut sen irti lukosta. Ja niinä tirkistin tupaan. Ja siellä oli *hän*, kirjuri, polvillaan tytön edessä, mokomankin nuken, ja pyysi ja rukoili häntä antamaan anteeksi ja lupasi hänelle kuun kullat ja päivän hopeat, sillä tyttö oli saanut hänet pois suunniltaan ja hän oli lyönyt. — — — Mutta hän rakasti tyttöä ja *tahtoi* saada hänet vaimokseen!

"Ja *hän* seisoi seinää vasten, valkeana kuin seinä, ilkeä, punainen läikkä poskillaan ja tuijotti tyhjäan ilmaan kuin mielipuoli!

"Sitten näki kirjuri minut. Minä luulin, että hän löisi minuakin, mutta hän vei minut vain syrjemmäksi ja haukkui minua ensin suut ja silmät täyteen ja lopuksi antoi hän minulle kolmekymmentä hopeataalaria suun tukkeeksi!" — — —

"Judaksen kolmekymmentä hopeapenninkiä!" narisi Bengt ja veti tornikelloa.

"Niin, niin, Herra nähköön! Raharaukat ovat syynä kaikkeen, ja kuitenkin ovat ne yhtä pyöreitä, sileitä ja tyytyväisiä", naureskeli Sidsel.

"Onko sinulla ne mukanasasi Sidsel?" kysyi Bengt varovasti.

Vastauksen asemasta nosti Sidsel hamettaan ja osoitti villatöppösiään:

"Tuolla!" — — —

Nyt *hymyili* Bengt, toisen kerran, eikä vetänytkään kelloa, vaan pienen nahkakukkaron ruokavakastaan ja puristeli sitä paksuilla sormillaan:

"Tässä on juuri yhtä monta, jotka hän antoi minulle muutamista pienistä ilmoituksista, ja että pitäisin tyttöä hyvästi silmällä, ettei hän saisi puhella urkurin kanssa — ja karata!"

"Hm, Hm! Tuolla hän on!" varoitti Sidsel.

XXVIII.

Mestari Ollivier tuli sisään katsahtamatta pariskuntaan, istuutui urkupenkille, aukaisi sormion kannen ja pyyhki koskettimet tarkasti nenäliinallaan.

Kostea ja kylmää oli kirkossa sinä aamuna.

Aivan kuin tuona maaliskuun aamuna, jonka hän nyt muisti tavallista kirkkaammin ja selvemmin. — Kirkon ilma ei ollut hyvää päälle eikä sydämelle.

Tuuli suhisi ulkona, puristautui sisään myrskyn rikkomista ja vinkui oudosti pitkin kirkonlattiaa ja tyhjien tuolirivien välissä.

Silloin tällöin kuului kaukainen ukkosenjyrähdys. Myrskyn voima ei vielä ollut nuutunut. Urkurilla oli ollut se luulo, kun hän lähti kotoaan. Pikku Babli oli seisonut tohvelintekijän ovella muitten nuorten tyttöjen kanssa, kun hän tervehtien kulki ohi. He aikoivat "koristaa kirkon", kuuli hän, mutta he eivät

oikein tainneet uskaltaa ulos... Sotatyttökin näytti tänään kadottaneen rohkeutensa.

Entä hän itse? Oliko hän iloinen? Ei! Rauhallinen? Tuskin! Hän oli täällä siksi, että Grethi oli pyytänyt häntä. Eilen illalla oli neito kai saanut hänen kirjeensä. Pikku Babli oli tekosyyn nojalla tullut hänen luokseen — läpimärkänä ... ja oli luvannut viedä kirjeen perille.

Jo silloin oli sotatyttö ollut vakavan näköinen, kun hän istui lattialla silittäen kissan "vastakarvaa."

Hän oli varma siitä, että Grethi tulisi. Oliko hän lukenut kirjeen — mistä he keskenänsä puhelisivat — osaisiko hän soittaa — ja kuinka saisivat he sanotuksi jäähyväiset toisilleen? Ei — hän pudisteli harmaata päätään — kumarsi sen käteensä ja nojasi kyynänpäänsä koskettimiin. Ulkona kohisi myrsky — kirkon sisällä vinkui tuuli raoissa ja halkeamissa. Joka hetki loi hän silmäyksen mustaan tornioveen, joka muistutti huonosti liitettyä ruumiskirstun kantta, ja aavemainen verho liehui ulos ja sisään.

Miksei hän jo tullut?

Etsikö joku ehkä häntä?

Urkurin siniset silmät paistoivat mustina täällä puolipimeässä ... hän kiinnitti ne vihaisesti kysyen kumpaankin ilkeään "kirkkohaltiaan" tuolla nurkassa palkeitten ääressä.

Bengt mutusti, Sidsel muori mutisi...

Hän ei viitsinyt kysyä heiltä. — Häntä harmitti, että hekin ehkä tiesivät jotain... Hänen silmäkulmansa vetäytyivät tuimempiin ryppyihin ... käsi poskella puristui nyrkkiin...

Missä oli "nöyrä" urkuri? Miksei neito tullut? Miksi, Jumalan tähden! pidätettiin lasta, kun hän tahtoi vain hänen parastaan!...

Ulkona kohisi myrsky syvänä ja mahtavana. Joskus korotti ukkonenkin äänensä — ja taas hiljeni tuuli valittavan huilun pehmeäksi huokaukseksi.

Olivatko hänen urkunsu, kirkon urut, Jumalan urut, siirretyt tänä kauhistuksen yönä ulos luonnon keskelle ... ja soivatko ne sieltä principalin, bordunan ja fugaran mahdilla "erotetulle" mestarille?...

Ei! Hän ei ollut erotettu, ei ainakaan vielä.

Pienellä kylällä ei ollut voimia siihen — ihmiset eivät tahtoneet sitä.

Hän soittaisi tuolle suloiselle lapselle — tuolle sielukkaalle olenolle, joka oli tullut hänelle sangen rakkaaksi...

Ja sitten lähtisi hän, *itsestään!* Mutta hänen työnsä säilyisi *neidon* sielussa! — —

Hänen katseensa liiteli pitkin urkuja kuin hyvästellen.

Yhtä kiinteäksi valettuna kuin nuo nerokkaasti yhteen sovitetut pilliryhmät — yhtä majesteettillisen ylväänä pyrki hänen soittonsa ylöspäin — — — läpi raa'an, kostean ilman, puhki pelottavien pilvien — kantaen heidän yhtyneitä ajatuksiaan *Isän silmän* eteen, tuon aina avoimen, kaikkinäkevän, anteeksiantavan, armeliaan katseen luo, — — — tuolla kaikkein korkeimmalla...

Ja jos hartauden tuli silloin tarttuksi vanhaan mestariin, jos hän neidon katseen alla unohtaisi muurit, holvit ... unohtaisi oman, raihnaisten olemuksensa ... ja jos hän näkisi pienen, tumman aukon — aivan Isän silmän alapuolella — aukenevan ... ja näkisi kuoleman ilmestyvän viikatteineen ja tuntilaseineen — kun kirkko vapisisi? — — —

Mitä sitten? — — —

Hän toisti kuiskaten itsekseen kun hikipisara putosi hänen kädelleen:
"Mitä sitten?" — — —

* * * * *

Tornin ovi aukeni. Verho temmattiin syrjään.

Pitkään viittaaan pukeutuneena, verhottuna päästä kantapäihin saakka, näkyvissä vain pienet kalpeat kasvot, ja nekin melkein vain silminä, jotka loistivat harmaassa valossa, seisoi Grethi Birger siinä...

Hän piti jotain toisessa, nyrkkiin puristetussa kädessään ... tervehti mestaria urkujenkillä nyökäten, puhumatta — astui lyhyin, tarmokkain askelin parven rappeutuneen lattian valittaessa suoraan Bengtiin ja Sidseliä kohti... Hän pisti jotain heidän käsiinsä, kaksi kiiltävää esinettä ... ja mestari kuuli ihmetellen

äänen, jota hän tuskin tunsu, sanovan:

"Minä tiedän, että te vartioitte minua, että te pidätte minua silmällä, että te kauan olette tehneet niin — tiedän kaikki — ja annan teille nyt isäni kultakellon ja äitini kaulakoristeet! Molemmat ovat ne paljon arvokkaampia kuin ... kuin se mitä te olette saaneet! Minä *pyydän* vain, että saisin puolisen tuntia häiritsemättä puhutella ja kuunnella mestari Olliviertä tässä urkujen luona! Muuten saatte tehdä mitä haluatte!" — —

Mestari Ollivier tahtoi asettua väliin. Grethi vastasi lyhyesti ja kunnioittavasti, mutta määräävästi, ettei sitä voinut peruuttaa. Hän ei kuitenkaan koskaan käyttäisi noita muistoja onnellisilta vuosilta.

Urkuri kumarsi vaieten. Sidsel muori kurotti kaulaansa kuin kurki ja meni saaliineen hymyillen alas... Bengt oli kiivennyt ylöspäin kuin hietakivestä veistetty lohikäärme ja nojasi poljinparven reunaa vasten...

Autiossa kirkossa kuului heikkoa piipitystä — ulkopuolella kohisi tuulen virsi. Grethi sanoi urkurille:

"Minä kiitän teitä!"

"Oletteko saanut kirjeen?" kysyi hän hiljaa.

"Olen lukenut kirjeenne, ja kiitän teitä", kuului vastaus.

Grethi otti tuolin ja istuutui urkurin viereen. Bengt kuului työskentelevän hiljaa palkeiden luona; urkujen sisältä kuului hiljaista ääntä kuin sarja heikkoja huokauksia. Mestari Ollivier odotti että Grethi alkaisi puhella kirjeestä — kahden yön työstä. Grethi oli vaiti. Mestari Ollivier muisti rivin riviltä ... ja vihdoinkin, ikäänkuin kooten pääsisällön yhteen lauseeseen, kuiskasi hän:

"Minä olen vanha, Grethi!"

Hän ei ollenkaan tuntenut sitä leimahdusta, mikä hulmahti häntä vastaan tytön silmistä. Oliko hän tullut vuosia vanhemmaksi näinä päivinä, puhuiko nyt täysi nainen eikä lapsi?

"Olenko pyytänyt teitä olemaan nuori?" kysyi Grethi ja hänen suupielensä värisivät: "Herra Pommerenck on nuori" — häntä puistatti — "ja se riittää!" — — —

"Grethi!" kuiskasi urkuri.

"Minä pyydän teiltä", jatkoi neito, "vain yhtä: ottakaa minut mukaanne lähtiessänne, kaikkialle minne menette! Kuuletteko, Herran tähden! — Älkää toki luulko, että minä olen lapsi, minä pyydän, minä rukoilen teitä!"

"Mutta — — — minä lähden — — — minä lähden *heti* — juuri nyt!" huusi mestari.

"Ja minä seuraan teitä — jään teidän luoksenne — kunnes te ajatte minut pois!"

Tyttö painautui urkuria vasten, aivan kuin ei koskaan aikoisu päästää häntä.

Mestari tarttui hänen käsivarsiinsa — — — tyttö kumartui vastustellen saadakseen pitää sen paikan *hänen* rinnallaan, jonka hän oli valinnut, ja jonka hänen silmiensä selvästi puhuva kieli ilmaisi hänen haluavan pitää henkensä uhallakin.

"Minä en ole ensimmäinen, paras pikku tyttö", kuiskasi hän punnitsematta ajatuksiaan tai sanojaan: "Ehkäpä on moni tullut luoksenne, ehkäpä ei kukaan! Minä en tunne tekojanne, en ikäänne, en suunnitelmianne itseenne tai muihin nähden — minä tunnen koko teidän *elämänne* sellaisena kuin se puhuu minulle teidän silmistänne, sanoistanne, soitostanne! Minä luulen, että minä olen samanlainen kuin äitinkin. Muistatteko, mitä minä kerroin teille... 'Minä heittäydyn ikkunasta hänen syliinsä!' Muistatteko sitä? Minä en *tahdo* olla täällä, en tahdo mennä naimisiin, minä tahdon mennä sinne, minne te menette ... tai minä heittäydyn parven reunan yli kirkon permannelle! Sen vannon minä elävän Jumalan nimessä, johon te uskotte niinkuin minäkin". — —

Hän tunsu norjan, täysin kehittyneen, pehmeän tytönvartalon värisevän sylissänsä... Vielä kerran sai hän itsensä hillityksi, pakotti hänet irrottamaan kätensä ja sanoi:

"Minä *olen* vanha, Grethi. Ja te etsitte nuoruutta ja voimaa tietämättänne. Te olette voimakas kuin elämä. Vain kuolema kykenee voittamaan teidät. Minä *näen* sen ja pelkään! Sillä otaksukaapa, että me lähtisimme pois yhdessä, silloin tulisi päivä, hetki, jolloin te —"

"Ei, ei!" keskeytti Grethi kiihkeästi.

"Te ette usko sitä nyt, ja ette ehkä pettäisikään minua. Mutta te rupeisitte kerran miettimään, ja se on intohimon surma. *Minä* tiedän, mitä elämä saattaa antaa meille molemmille: kerran olen minä pettänyt ja kerran on minut petetty. Ja se on yhtä kauheaa. Minä en voi uskoa ihmeeseen. Meidän täytyy erota — — ja teidän täytyy antaa *elinvoimanne* minulle mukaan matkalle vannomalla minulle, että te säilytätte elämänne itseänne varten ja — lapsianne varten!"

"En koskaan!" huusi Grethi. Ja hän repäisi kiihkeästi yltään pitkän viittansa, niin että se lensi kauas parven reunan yli kirkon permannolle.

Hän oli kokonaan valkeihin puettu — hän oli morsian. Ja aaltoilevalta, neitseelliseltä poveltaan otti hän myrrtiseppelleen ja pani sen mestarin käsiin.

Hänen äänensä oli murtunut kun hän seppelettä katsellen kuiskasi:

"Ottakaa se! Se ei enää kuulu minulle. Minä en kuulu itselleni — minä olen teidän. Kahtena viime päivänä olen ollut teidän. Oi, älkää antako minun sanoa enempää kuin mistä voin vastata. Mutta älkää myöskään antako minun salata teiltä, ettei minulla enää ole minkäänlaista hävyn tunnetta. Te olette saanut sen. Te olette saanut kaiken sen, mitä minä itselleni kätkin, kun minä vielä olin viaton! Te olette minun herrani, minun Jumalani!"

Hän oli vaipunut polvilleen tarttuen mestarin käsiin ja jalkoihin, peittäen ne suudelmilla ja kyynelillä.

Silloin kävi leimaus hänen silmissään, hän veti tytön luokseen ja heidän huulensa yhtyivät. Ja maailma pimeni hänen silmissään, mutta hän piteli ... piteli tyttöä sylissään.

Ja täti Birgerin seppeli oli permannon tomussa, ja he tallasivat sitä jalkoineen, eivätkä tienneet sitä.

Hän päästi tytön, joka taas vaipui alas. Hänen päänsä lepäsi mestarin polvilla.

Mestari levitti kätensä koskettimille, katseli kattokaarta seuraten urkupillien suoraa pylvästöä kuin olisi hän katsellut hopeakieliä — — ja hän näki taivaan avoinna.

"*Nyt soitan minä*", kuului hänen äänensä.

Ja kädet vaipuivat koskettimille — eivät *vaipuneet*, vaan painuivat voimakkaasti kuin käskyllä, missä hänen tahtonsa tuli moninkertaiseksi.

Urut tottelivat mestariaan.

Kirkko valmistautui kuuntelemaan ja kuului ääni, mikä sai Grethin pelkäämään.

Vain sekunniksi pelkäämään.

Niin olivat nuo kaksi löytäneet toisensa katseet innostuksessa ja tuskassa ja samassa rohkeudessa ja lopuksi korkeimmassa antaumuksessa välttämättömyyteen.

He tiesivät kumpikin minkä tien he olivat valinneet.

Hänen soittonsa ilmaisi vain matkan suunnan.

Ja se kaikui:

"Kuin salaperäisen lehdon hiljainen suhina, jota nuori neito kuuntelee, kun hän sen keskeltä luulee kuulevansa armaansa askeleita..."

"Ja ääni muuttui kaukaiseksi hellyydeksi, kuin meri ruumiittomassa kaihossaan: meri, jonka aaltoilevalla rinnalla nuori, kirkas auringonsäde on välähdellyt, ja joka ei koskaan voi unohtaa sitä harmaassa syvyydessään — ja joka tuutii säveltä säveleen jälkeen äärettömyyttä kohti."

"Ja laajuus suurenee — voima nousee. Kaihoisan katkerana kohoo rikkaan sielun maailma sulattaen epäsointujen katkeruuden miehekkääksi hymyksi — — —"

"Meri nousee kuohuen ja aaltoillen, puhtauden tulipalona, joka herättää kaiun nuoren naisen palavassa sydämessä, kun taas ihmisten ymmärtämättömyys ja tyhmyys on vain häilyvää vaahtoa, mikä merkityksetönnä hajautuu rantaäyräille!"

"Niin on myrsky tulossa. Se huutaa merelle ja meri vastaa. Mutta vastaaja ei olekaan villi, väkivaltainen meri, joka ei tunne oman raivonsa rajoja. Se on suuri kuin ihmissydän kiihkossään ja pyrkimyksessään autuutta kohti."

"Autuutta, joka ostetaan vain tuskalla — häviöllä!"

"Ja silloin se riemuitsee ja laulaa. Silloin kumisevat kaikki orkesterin äänet kuin istuisi itse kuningas David, sävelten mestari, pilvien yläpuolella, ja ojentaisi kätensä paljaina ja loistavina sen maan yli, joka huusi: Hosianna, Halleluja — — — minä sorrnun, taas noustakseni!" — — —

Ja kun Grethille nyt selvenee, *minne* pyrkimys käy, tarttuu hän itse innoissaan manubrioihin, urkujen rekisterinappeihin.

Itse aukaisee hän rekisterin toisensa jälkeen, Silläaikaa kun hänen rakas mestarinsa soittaa, aivankuin haluaisi voittaa ukkosen jyrinän ulkona.

Sillä rajuilma on taas alkanut ja kohta ei kumpikaan voi erottaa taivaan ukkosta urkujen pauhusta.

Urut vapisevat, kirkko vapisee — on kuin parven permanto kuohuisi ja pyörisi. On kuin valtameri tulisi raivoten kaukaisimmasta etäisyydestä, tahtoen nostaa! — — —

Ja Grethi katselee ylöspäin — Isän Jumalan silmä lepää hänessä — suurena — tutkimattomana, rauhallisena ja lempeänä meren kuohussa.

Ja kas: luukku silmän alla aukenee. Ensin tempauksella — sitten hitaasti — — — ja hän näkee kuoleman viikatteineen ja aikamittareineen — ensin jalan ja sitten ojennetun käsivarren. — — —

Mutta alhaalta kirkosta kuuluu Sidsel muorin kimeä ääni: "*Harmaat, Bengt! Hiiret* pakenevat kirkosta, Bengt!"

Ukko ei kuule mitään.

Grethi lepää mestarin rinnoilla — käsi hänen sydämellään: "Rakastatko minua?" kysyy hän.

"Minä rakastan sinua ja siksi me kuolemme!" kuuluu hänen vastauksensa.

Ja he huusivat intohimoisia sanoja toistensa korvaan, kun heidän sydämensä syleilivät toisiaan. — — —

Kuin tuomiopäivä tuli se heidän ylitsensä. Katto, torni, kaaret, muurit, urut ja parvekkeet; kaikki kiertyi ja kietoutui kuin helvetin puuskassa ympäriinsä ja molempien yli.

Ja kuului kuin ukkosen jyräys ja valkoinen patsas kalkintomua nousi maasta ja kietoutui kuin rakkauden viitta pelon ympäri. — — —

Sitten tuli hiljaisuus.

Tomupilvi häilyi yhä ilmassa tuulen repimänä ja pirstomana — — —
Kuului vain yksinäinen kirkaisu.

Sen päästi Sidsel muori, joka pakeni kirkonmäkeä alas, ja jonka tapasi tornin kaatuessa hänen jälkeensä singonnut kivi.

Kirkon kostava henki kaatoi viimeisen kirkon kummituksista.

Tomupilvi oli haihtunut. Mykän hautakummun, sekaannuksen ja hävityksen suunnattoman kasan alla ei mikään elämä sykkinyt. Ei kuulunut valitusta, ei huokaustakaan.

Mutta sekaantuneiden, käyristyneiden, taittuneiden ja murtuneiden osien keskeltä kohosi himmeänvalkea, hopeinen kaksoispatsas: kaksi suoraa urkupilliä — toinen miehekkään vahva, toinen naisellisen hoikka, ylös ilmeikkäässä yhteydessä — kohti vaaleansinistä aukkoa kiitävissä myrskypilvissä.

Ja tuntui siltä kuin olisivat kuolleen kirkon urut laulanneet vanhan kirkonmestarin iloista kevätkantaattia:

"Nyt riemuitse mielen, ja laula mun kielen — mun uskovan mielen!"

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SOITTAJAN TARINA: MAASEUTU-ELEGIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project

Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic

work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in

such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.